

Riksdagens protokoll

Nr 93

21 maj 1973

Debatter m. m.

Måndagen den 21 maj

Svar på interpellationer:

nr 68 av herr Bohman (m) om ändringar i skattelagarna inför förestående löneförhandlingar	3
nr 72 av fru andre vice talmannen Nettelbrandt (fp) om skattelättnader för hushållen	3
Allmän tandvårdsförsäkring, m. m.	30
Ändring i naturvårdslagen, m. m.	128

Samtliga avgjorda ärenden

Måndagen den 21 maj

Socialförsäkringsutskottets betänkande

Nr 20 ang. förslag om allmän tandvårdsförsäkring, m. m.	30
---	----

Konstitutionsutskottets betänkanden

Nr 21 om anslag på tilläggsstat III: lokalutrustning m. m.	128
Nr 22 ang. anslag under huvudtiteln Riksdagen och dess verk	128

Lagutskottets betänkande

Nr 18 ang. uppskov med behandlingen av vissa ärenden	128
--	-----

Utbildningsutskottets betänkande

Nr 30 ang. särskild studiegång för grundutbildning till sjuk- sköterska/sjukskötare m. m.	128
--	-----

Skatteutskottets betänkande

Nr 32 ang. förordning om ändring i tulltaxan, m. m.	128
---	-----

Utrikesutskottets betänkande

Nr 12 ang. utgifter på tilläggsstat III: utrikesdepartementet	128
---	-----

Civilutskottets betänkande

Nr 21 ang. ändring i naturvårdslagen, m. m.	128
---	-----

Måndagen den 21 maj

Kl. 10.00

§ 1 Justerades protokollet för den 11 innevarande månad.

§ 2 Ang. skattelagstiftningen

Herr finansministern STRÄNG erhöll ordet för att i ett sammanhang besvara dels herr *Bohmans* (m) den 29 mars framställda interpellation, nr 68, dels fru andre vice talmannen *Nettelbrandts* (fp) den 5 april framställda interpellation, nr 72, och anförde:

Herr talman! Herr Bohman har frågat mig vilka ändringar i nuvarande skattelagar regeringen är beredd att föreslå för att förhindra att de löneökningar som eventuellt kan bli resultatet av förestående löneförhandlingar för flertalet inkomsttagare kommer att gå bort till följd av det nuvarande skattesystemets utformning och den snabba prisstegringen.

Fru Nettelbrandt har frågat mig

1) om jag anser det rimligt att vissa inkomsttagare skall kunna drabbas av faktiska avbränningar på över 80 procent vid en inkomstökning;

2) om jag är beredd att häva förbudet för den arbetande skatteutredningen att pröva någon form av inflationsskydd i skattesystemet och att ge löfte inför den stundande avtalsrörelsen att sådant skydd inom kort skall införas;

3) om jag är villig att ge en belysning av familjernas situation med hänsyn tagen både till deras direkta och indirekta beskattning och till de familjepolitiska stödformerna;

4) vilka andra åtgärder jag är beredd att vidta för att underlätta den ekonomiska situationen för de vanliga hushållen.

Jag besvarar de båda interpellationerna i ett sammanhang.

Herr Bohman konstaterar, med visst siffermaterial från den preliminära nationalbudgeten som bakgrund, att hushållens inkomster 1972 steg med 9,9 miljarder kronor, och att hushållens skatteinbetalningar ökade med 5,1 miljarder kronor, och att skatten sålunda tog omkring 52 procent av hushållens inkomstökning. Detta är riktigt, men herr Bohman har glömt att i sammanhanget nämna att inkomstöverföringarna tillbaka till hushållen steg med 14 procent eller med 3,5 miljarder kronor. Det är emellertid riktigt att marginals-katten för inkomsttagare med en årsinkomst från 25 000 upp till 70 000 kronor varierar från 48 till 62 procent. Den totala skattens procentuella del av inkomsten är i 25 000-kronorsläget för gift med hemmavarande make 25 procent och för en ensamstående 32 procent. Motsvarande skattebelastning vid inkomst av 70 000 kronor är för gift med hemmavarande make ca 47 procent och för en ensamstående 50 procent, allt räknat efter en kommunal

Måndagen den
21 maj 1973

*Om ändringar i
skattelagarna
inför förestående
löneförhandlingar*

*Om skatte-
lättnader för
hushållen*

Måndagen den
21 maj 1973

*Om ändringar i
skattelagarna
inför förestående
löneförhandlingar*

*Om skatte-
lättnader för
hushållen*

utdebitering av 24 kronor per skattekrona.

Ingen bestrider att detta är en hög skattebelastning, men problemet bör vid en hederlig redovisning också ses från utgångspunkten vad vi använder skatterna till och graden och omfattningen av det offentliga tjänster och service gentemot skattebetalarna. Våra skatter skall finansiera bl. a. statens utgifter för ökade och värdebeständiga folkpensioner, en aktiv arbetsmarknadspolitik och allt vad som inrymmer i detta begrepp, en social bostadspolitik som innebär en reduktion av boendekostnaderna, för närvarande också en subvention av matpriserna, ett stadigt utbyggt stöd till kommuner med låg skattekraft, ett starkt försvar, lönehöjningar till de offentligt anställda, en av allmänna medel bekostad sjukvård - för att nu nämna endast några av de mera betydande utgiftsområdena för den offentliga sektorn. Man kan således inte, även om det tyvärr är vanligt i den offentliga debatten, betrakta skatterna som något fristående begrepp som man konfronteras med enbart som en pålaga och belastning. Rimligtvis bör också skattebetalningen för den enskilde betraktas som en ofrånkomlig motprestation för de tjänster han åtnjuter från samhället i alla de olika former och aktiviteter som samhällsverksamheten innebär.

Det hela är till sist en fråga om avvägning mellan hur mycket kollektivet-samhället skall ta hand om av den enskildes inkomst för att tillfredsställa den enskildes behov i form av tjänster från samhället och hur mycket den enskilde skall disponera för egna individuella behov. Att den del av den enskildes inkomst som i dag reserveras för kollektiva ändamål via stat och kommun är hög är inget unikt för vårt land. Så är förhållandet i alla avancerade och högtstående kulturländer, även om vårt land i det här avseendet intar en förgrundsställning.

Var gränsen går för de kostnader, som betingas av samhällets omvårdnad av människorna och den enskildes anspråk att få disponera inkomsterna för egen räkning, är i sista hand en fråga om sociala och politiska värderingar. Via kollektivets insatser ombesörjes icke enbart de aktiviteter som naturligen skall ombesörjas av den offentliga sektorn, utan via skattepolitiken sker också en transferering av medel till de områden där behoven är störst. Den offentliga sektorn fungerar i det här avseendet som en utjämningsfaktor i avseende på människornas sociala standard eller enkelt uttryckt, den möjliggör ett solidariskt betonat politiskt handlande. Här är det frågan om en politisk avvägning med klara ideologiska skillnader i utgångsläget. Frågan hur politiken - både skattepolitiken och reformpolitiken, som är två sidor av samma mynt - skall utformas avgörs i sista hand av de politiska församlingar som vart tredje år utgår ur medborgarnas fria politiska val.

Hittills har stora majoriteter ställt sig bakom de utgiftsbeslut som på riksplanet såväl som på kommun- och landstingsplanet konstituerat det offentliga utgiftsstater och därmed också skattebördans storlek. De aktuella politiska meningsskiljaktigheterna har sett från regeringens synpunkt närmast inneburit att den politiska oppositionen velat bjuda över på utgiftssidan samtidigt som kraven på skattesänkningar framförts med stor energi.

Det förhållandet att det offentliga utgiftsbeslut måste finansieras

Måndagen den
21 maj 1973*Om ändringar i
skattelagarna
inför förestående
löneförhandlingar**Om skatte-
lättnader för
hushållen*

skattevägen accentueras ytterligare i ett konjunkturläge som präglas av klar uppgång med risk för inflationistiska överslag -- ett perspektiv som det finns anledning att kalkylera med i den närmaste framtiden. Problemet löses inte med påståenden om att något slags nytt skattesystem skall uppträda som räddare i en från skattebetalarnas synpunkt besvärande situation. Det förändras inte heller av ett ensidigt argumenterande om marginalskattens höjd, eftersom en i och för sig önskvärd sänkning av marginalskatten med åtföljande inkomstbortfall måste kompenseras med inkomsttillskott via skattepolitiken i övrigt. Det kravet är ofrånkomligt för fullgörandet av fattade utgiftsbeslut och sett mot bakgrunden av önskvärdheten av att bibehålla ekonomisk stabilitet och så långt det är praktiskt möjligt prisstabilitet.

Den beska sanningen är således att om man anser att särskilt marginalskatten skapar speciella problem bl. a. i samband med planläggning och uppläggning av årets lönerörelse, vilket jag fattar vara båda interpellanternas mening, blir mitt svar att en lindring i skattepolitiken på denna punkt kräver motsvarande skärpning av skattepolitiken i andra avseenden. Vill man angripa problemet utifrån denna realistiska utgångspunkt tvingas man fundera över alternativa förslag, t. ex. en skärpning av beskattningen i andra inkomstlagen än de av interpellanterna ifrågasatta, en skärpning av arvs- och förmögenhetsskatten, en höjd mervärdeskatt, eller i likhet med föregående är en höjd arbetsgivaravgift som kompensering för sänkt marginalskatt. Av här alternativt angivna framgångslinjer har på sista tiden ett visst intresse uttalats från löntagarhåll för en sådan omläggning. Detta intresse har då inriktats på att balansera en reducerad marginalbeskattning med en höjd arbetsgivaravgift.

Jag har med detta velat ställa problemet på det enda sätt som det i dagens läge kan ställas. Men jag är inte beredd att för närvarande redovisa någon regeringens ståndpunkt när det gäller de kompenserande inkomstförstärkningar som är erforderliga för att tillmötesgå interpellanternas önskan om en sänkt marginalskatt. Frågan är emellertid så viktig att jag gärna vill medverka till att de här angivna alternativen blir föremål för en ingående debatt med sikte på problemets lösning.

Fru Nettelbrandt har i sin interpellation utöver vad jag här anfört även ställt frågan om det s. k. inflationsskyddet i skattesystemet samt om jag kan belysa familjesituationen med hänsyn till beskattning och familjepolitiska stödformer och slutligen om det planeras några åtgärder för att lätta situationen för de vanliga hushållen. Jag vill härpå svara följande.

I frågan om indexreglering av skatteskalorna vidhåller jag den uppfattning som jag redovisade i direktiven till 1972 års skatteutredning, där fru Nettelbrandt är ledamot.

I fråga om familjesituationen mot bakgrund av skattepolitiken och de familjepolitiska stödformerna, så har också den frågan uppmärksamats i direktiven till skatteutredningen. Där anges den komplikation som ligger i marginalskattens och de inkomstprövade bidragens konstruktion, i första hand bostadstillägget som reduceras vid stigande inkomst. Jag citerar ur direktiven: "Vid sina överväganden om beskattningens marginaleffekter bör utredningen beakta det förhållandet jag nu pekat på. Utredningen bör därvid uppmärksamma såväl konstruktionen av statliga bidragssystem

Måndagen den
21 maj 1973

*Om ändringar i
skattelagarna
inför förestående
löneförhandlingar*

*Om skatte-
lättnader för
hushållen*

som frågan om beskattning i stället för inkomstprövning av bidragen.” Jag utgår ifrån att skatteutredningen ägnar denna fråga vederbörlig uppmärksamhet.

Vad slutligen gäller vidtagandet av åtgärder för att underlätta situationen för hushållen så kan jag bara hänvisa till de av regeringen under året framlagda förslagen. De får betraktas såsom ett uttryck för regeringens intentioner och åtgärder på området i fråga.

Herr BOHMAN (m):

Herr talman! Jag ber att få tacka finansministern för svaret. Det var ovanligt innehållsrikt för att komma från finansminister Gunnar Sträng. Det var intressant ur flera synvinklar, både positiva och negativa. Däremot var det inte klarläggande i fråga om det problem som min interpellation egentligen avsåg, dvs. om regeringen före avtalsrörelsens början var beredd att framlägga förslag till sådan omläggning av skattesystemet, att avtalsrörelsen verkligen kan leda till ett meningsfullt resultat för det stora antalet löntagare utan allvarliga konsekvenser för samhällsekonomin och sysselsättningen.

I det hänseendet har varken jag eller kammaren fått klart besked. Däremot har vi fått antydningar, som kan tolkas på olika sätt och som därför ger anledning till ytterligare frågor som medborgarna, inte minst nu före valet, har rätt att få svar på.

Men innan jag går in på dem kan jag inte underlåta att med några ord beröra den del av interpellationssvaret som gäller skattesystemet i allmänhet, dvs. betydligt vidare frågor än dem som jag tog upp i interpellationen. Ett sådant bemötande från min sida är desto mer påkallat som finansministern i sitt svar låter antyda att jag – och andra kritiker av regeringens skattepolitik – skulle vara främmande för eller vilja förtiga att statens skatteinkomster används till för oss alla nyttiga ändamål. Så naiva – eller för att knyta an till finansministerns egen vokabulär – så ohederliga är vi verkligen inte.

Skattebelastningen är självfallet ytterst beroende på en politisk och ideologisk avvägning mellan – jag citerar finansministern själv – ”hur mycket kollektivet-samhället skall ta hand om av den enskildes inkomst för att tillfredsställa den enskildes behov i form av tjänster från samhället och hur mycket den enskilde skall disponera för egna individuella behov”. Jag bortser ifrån att formuleringen inte är särskilt precis. Man förstår i alla fall vad finansministern syftar till. Men jag tycker det finns anledning komma ihåg att i vårt svenska samhälle har överföringen av uppgifter från enskilda till kollektivet gått så långt, att även sådant som finansministern kallar för ”egna individuella behov” i stor utsträckning förts över till kollektivets servicesektor just därför att skattebelastningen blivit så hög att den enskilde helt enkelt inte har fått råd att själv svara för sina individuella behov. Överföringen har alltså varit en *följ*d av skatterna och inte tvärtom.

Att det finns klart ideologiska skillnader i uppfattning om denna gränsdragning är obestridligt. Dessa olikheter bottnar bl. a. i skilda meningar om hur starkt individens – dvs. den enskilda människans – valfrihet kan och bör begränsas med hänsyn till bl. a. den demokratiska

rörelsefriheten och den ekonomiska välståndsutvecklingen på sikt.

I det hänseendet har självfallet vi moderater en annan grundsyn än vad socialdemokraterna har. Vi nalkas problemet med olika utgångspunkter.

Därmed kommer jag också in på avvägningsproblemets praktiskt ekonomiska avgränsning. För det finns en sådan gräns också. Även den som har finansministerns grundinställning, nämligen att kollektivet bör svara för så mycket som möjligt – ta hand om en så stor del av den enskilde löntagarens inkomster som möjligt – borde ju vara medveten om, och är det väl säkert också, att det finns en *övre* gräns, över vilken man inte kan sträcka sig utan risk för hela samhällsekonomin, välståndsutvecklingen och sysselsättningen. Om man som socialdemokraterna – konsekvent låter kollektivet lägga beslag på en växande del av den enskildes inkomster och därigenom minskar hans möjligheter att stå på egna ben – alltså att med lönen från sitt arbete svara för sina egna och familjens behov – då ökar självfallet i motsvarande mån samhällets ansvar och dess behov av ytterligare medel. Man kommer då till sist in i ett ekorrhjul, som det är mycket svårt att komma ut ur. Det visar bl. a. interpellationssvaret och dagens debatt. Och när man har kommit dithän då drabbas till sist själva livsnerven i samhällsutvecklingen, dvs. de enskilda människornas lust att skrapa ihop de pengar som behövs för att hålla det hela i gång. Man drar sig för att göra nya insatser – i varje fall om man måste skatta för dem. Det lönar sig inte att arbeta, brukar det heta. Det lönar sig inte att ta nya initiativ. Aktiviteten i samhället saktar av. Välståndsutvecklingen stagnerar. Kompensationsbehov föranledda av prisstegringar och skatter kan inte tillgodoses utan allvarliga risker för landets konkurrenskraft och möjligheter att ge människorna nya meningsfulla jobb.

Och det är ju ungefär där som vi befinner oss i dag. Herr Sträng erkänner själv – och har gjort det flera gånger förut – att Sverige toppar skatteligan. Vårt näringsliv har högre löne- och socialkostnader än i något annat land – i varje fall i den västerländska världen. Och i dag *vet* som bekant stora löntagargorganisationer att inte ens 10-procentiga lönepåslag kommer att ge löntagarna högre standard, utan ofta tvärtom lägre.

Detta är en helt orimlig situation. Är verkligen inte finansministern beredd att erkänna detta utan en massa reservationer och anknytningar till andra problem? Skulle inte herr Sträng äntligen kunna kosta på sig att nu medge det berättigade i de varningar för denna utveckling som vi moderater år efter år fört fram? Det finns inte något rimligt förnuft i att år efter år höja lönekostnaderna och priserna i samhället, samtidigt som den verkliga lönenivån för den genomsnittlige löntagaren ligger på oförändrad eller lägre nivå. Visst behöver samhället resurser att lösa ätskilliga problem – det har jag inte bestritt – och för att bidragsvägen ge en del skattebetalare pengar tillbaka. Men *alla* får inte bidrag. *Alla vill inte* vara beroende av bidrag. Konsekvenserna på sikt av en sådan utveckling, innebärande att de höga skatterna i sig föranleder behov av nya bidrag, blir till sist orimliga, och ekonomin stagnerar.

Jag skall be att få belysa detta förhållande med hänvisning till den löneutveckling som statistiskt räknats fram. För den genomsnittlige industriarbetaren kan enligt dessa uppgifter utvecklingen från 1965 och

Nr 93

Måndagen den
21 maj 1973

*Om ändringar i
skattelagarna
inför förestående
löneförhandlingar*

*Om skatte-
lättnader för
hushållen*

Måndagen den
21 maj 1973

*Om ändringar i
skattelagarna
inför förestående
löneförhandlingar*

*Om skatte-
lättnader för
hushållen*

framåt tyckas tillfredsställande, om man tar hänsyn till lörens och skatternas storlek och vad som därefter blir kvar. Men tar man också hänsyn till prisstegringarna blir bilden en annan. Den verkliga lönenivån för en industriarbetare blir då i dag *lägre* än den var 1965. Hur stämmer detta, undrar finansministern. Det stämmer egentligen inte alls. Att människorna har det så relativt hyggligt som de har, det beror på att detta förhållande har tvingat ut kvinnorna i förvärsarbete, även om de inte skulle ha önskat detta, i betydligt större utsträckning än tidigare. Detta har varit bra ur många synvinklar men mycket dåligt ur andra. Slutresultatet är alltså att den enskilde löntagaren under denna tid har fått det *sämre*. Visst har han därutöver fått bidrag. Det finns ingen anledning att bestrida det. Men alla får som sagt inte bidrag och alla vill heller inte ha sådana.

Läget i dag är att man på en 10-procentig lönehöjning vid en lön av 35 000 – om vi bara räknar med 6 procents prishöjning, och det blir mera, som finansministern vet – bara får 10 kronor kvar på en hundralapp. Tar man hänsyn till bostadsbidrag osv. blir det ingenting kvar. Man får det klart *sämre*.

Och därmed är vi alltså inne på det som är föremål för min interpellation: marginalskatterna och de förestående avtalsförhandlingarna. Det är det problemet som vi diskuterar nu, och det är i det ämnet som vi – alla här i kammaren och alla medborgare – har anledning att begära ett besked från finansministern.

Jag tror inte att finansminister Gunnar Sträng är obekant med att det just nu ryktas om att regeringen förbereder ett nytt skattepolitiskt utspel. Regeringen har -- säger det här ryktet -- påverkats av den allt intensivare kritik som riktats mot den nuvarande skattesituationen, inte minst från grupper inom den s. k. rörelsen. Jag tänker bl. a. på det förslag som lagts fram av Metalls utredningschef Allan Larsson, ett förslag som tydligen har vunnit bifall från Arbetarekommunen här i Stockholm. Det finns också de som gör gällande, att partistrategerna i det socialdemokratiska partiet har sett ett samband mellan regeringspartiets svårigheter enligt opinionsundersökningarna – om vi nu skall tro på dem -- och skatteläget för den vanlige löntagaren.

Jag skall gärna erkänna, herr talman, att jag hade trott att finansministern i dag i sitt svar skulle ha demterat de här envisa ryktena och som vanligt påmint om de skattejusteringar som genomfördes förra året här i riksdagen. Att han precis som vanligt – han gjorde ju det förra året någon månad innan skatteförslaget lades fram – skulle säga att regeringen följer utvecklingen på skattepolitikens område och att några justeringar av marginalskatterna inte är aktuella. Så brukar det ju låta.

I stället får vi nu höra, att finansministern "för närvarande" – alltså just nu, just i dag – "inte är beredd att redovisa någon regeringens ståndpunkt när det gäller de kompensande inkomstförstärkningar som erfordras för att tillmötesgå interpellanternas önskan om sänkt marginalskatt". Men så tillägger finansministern: "Frågan" – dvs. om marginalskattesänkningar -- "är emellertid så viktig att jag gärna vill medverka till att de här angivna alternativen blir föremål för en ingående debatt med sikte på problemets lösning." De här uttalandena sammanställda tyder

Måndagen den
21 maj 1973*Om ändringar i
skattelagarna
inför förestående
löneförhandlingar**Om skatte-
lättnader för
hushållen*

alltså på att ryktena inte skulle vara grundlösa, utan att regeringen faktiskt umgås med tanken att före valet göra ett, skall vi säga sedvanligt, skattepolitiskt utspel. Och i och för sig är det bara bra när -- som det visst brukar heta från finansministerns sida -- "en syndare sig omvänder". Men perspektivet ger inte desto mindre anledning till ytterligare några frågor.

När, finansminister Gunnar Sträng, skall den debatt äga rum som finansministern talar om? När kommer det här utspelet? Är det dagens interpellationsdebatt finansministern avser, som skall bli ingående "med sikte på problemets lösning"? Jag har svårt att föreställa mig att vi skulle ta en så stor debatt just nu, inlagd i den arbetsordning som vi har fram till den 6 juni.

Eller blir det kanske något nytt och dramatiskt som skall prägla debatten om den reviderade finansplanen den 4 juni? Det är ju ett i och för sig lämpligt tillfälle. Eller kommer den debatt som finansministern tänker på att följas av ett skatteutspel i eller omedelbart före själva valrörelsen? Tänker sig finansministern rent av att vi skall lösa de här problemen inför TV-kamerorna under de första veckorna i september?

Förra året tillsattes den skatteutredning som vi moderater år efter år hade begärt och som hela den icke-socialistiska oppositionen begärde hösten 1971. Den utredningen skulle naturligtvis kunna vara ett bra forum för den här ingående debatten, som skall lösa problemet. Har alltså finansministern möjligen tänkt sig att nu ge skatteutredningen nya direktiv, så att den med förtur behandlar frågan om marginalskatterna? Vi begärde ju det, som finansministern helt säkert minns, förra året redan i januari och upprepade kravet i maj månad. Hade riksdagen inte då sagt nej, kanske det här problemet -- om man nu hade velat -- hade varit genomlyst och löst.

Eller förhåller det sig så, att regeringen inte alls syftar på någon ingående debatt med andra politiska partier för att finna en lösning, utan kanske bara är inriktad på att själv skaffa sig ett lämpligt underlag för att gå ut i valrörelsen och inför väljarna visa sitt intresse att angripa ett problem som väljarna-löntagarna i varje fall är i hög grad intresserade av och kräver besked om? Det har ju redan gjorts försök från socialdemokratiskt håll att hänskjuta den här frågan till en *intern* utredning inom partiet.

Jag vill gärna i detta sammanhang begagna tillfället att påminna finansministern om de krav på stabiliseringspolitiska överläggningar mellan de politiska partierna och arbetsmarknadens parter som vi och de andra oppositionspartierna vid olika tillfällen framfört. Sådana överläggningar är före en valrörelse långt viktigare än vid andra tillfällen. Det finns också anledning att påminna om att företrädare för arbetstagarorganisationerna flera gånger under våren har strukit under "politikernas" -- och därmed äsyftas väl bl. a. överpolitikern själv, finansministern -- ansvar för ett skattesystem som ger mening och innehåll åt löntagarnas inkomstkrav.

Vad som är märkligt -- och som jag finner ännu märkligare mot bakgrund av de uttalanden som finansminister Gunnar Sträng har gjort nu -- är att skattefrågorna inte alls behandlats i årets reviderade

Måndagen den
21 maj 1973

*Om ändringar i
skattelagarna
inför förestående
löneförhandlingar*

*Om skatte-
lättnader för
hushållen*

finansplan. Den innehåller mycket intressant och mycket nytt om "de goda tider" vi skall få, men där finns inte en enda antydning om att skatten skulle vara det stora problem som finansministern i dag här har medgivit.

På alla dessa punkter, herr talman, tycker jag att vi har rätt att få besked. Vad konkret — tänker regeringen göra? Vad innebär antydningarna?

Jag tackar för det svar jag har fått. Men jag väntar ännu mycket mera, och jag skall tacka för det också när det i sinom tid kommer.

Fru andre vice talmannen NETTELBRANDT (fp):

Herr talman! Jag ber att få tacka statsrådet och chefen för finansdepartementet för svaret. Jag delar herr Bohmans uppfattning att det var ett ovanligt innehållsrikt svar. Det var också ett annorlunda svar än finansministern brukar ge, just därför att det talar genom det som inte sägs.

Förutom arbetslösheten är förmodligen skattefrågan det problem som allra mest berör människan i dagens samhälle. Det har sin naturliga förklaring. Skatten är ju i många hushåll den största avdragsposten på lönen. Det är vad som är kvar efter skatt som avgör vilken bostad man har råd med, vilka matpengar, resor, kläder, fritidsaktiviteter osv. Ju mer som går bort i skatt, desto mindre blir det kvar för egen del.

Detta är ju självklara saker. Men jag tror att de enskilda människorna många gånger undrar om de som beslutar kommer ihåg dessa självklara ting. Marginalskatter och marginaleffekter — det är ju inte alls någon meningslös sifferteknik, som herr Sträng för det mesta har velat göra det till. Mellan 30 000 och 52 000 kronors inkomst är marginalskatten 62 procent. Men bland dem som har barn och bostadstillägg blir det en marginaleffekt för nästan alla i de här inkomstlägena på mellan 80 och 87 procent. Det kan verkligen inte vara så uppmuntrande att bara få drygt 13 kronor kvar av en nyförvärvad hundralapp.

Jag hoppas att Gunnar Nilsson i LO och andra som utanför det här huset har pekat på det hopplösa i denna situation har lyckats få finansministern att riktigt i sitt innersta förstå att detta inte är något skenproblem utan att det handlar om verkliga bekymmer för levande människor.

Den som studerar utvecklingen under en längre tid skall också finna att de nominella inkomstförbättringarna leder till en mycket blygsam reell standardökning. En genomsnittlig industriarbetare har t. ex. under tiden 1968-1973 förbättrat sin disponibla inkomst, räknad i 1972 års priser, med bara 0,5 procent per år, om han är gift och inte har några barn. Har han två barn så har förbättringen varit 1,7 procent. Om hans fru t. ex. arbetat halvtid och de har ett barn så har deras förbättring varit 0,9 procent. För en ogift med ett barn och för en ensamstående har motsvarande förbättring varit 1,6 respektive 1,4 procent.

Det är verkligen inte mycket till förbättring som blivit kvar, och ändå gäller de här siffrorna en grupp som relativt sett i förhållande till andra har haft en god inkomstutveckling.

Jag vill också på TV-skärmen visa en bild som belyser exakt samma sak som en av de bilder herr Bohman visade och som på ett utmärkt sätt

Måndagen den
21 maj 1973*Om ändringar i
skattelagarna
inför förestående
löneförhandlingar**Om skatte-
lättnader för
hushållen*

illustrerar utvecklingen just för den manliga industriarbetargruppen under tiden 1960-1972. Det är, som herr Bohman har påpekat, så att trots att lönerna under den här tiden har tredubblats har köpkraften bara gått upp med en femtedel. Ända sedan 1965 har köpkraften pendlat strax över 12 000 kronor, trots att inkomsten har ökat från 20 000 till 34 000. Det måste vara direkt demoraliserande när arbete lönar sig så dåligt.

Samtidigt har under de här åren både skattereglerna varit så ofullkomliga och skattekontrollen så otillräcklig att lågt räknat mellan 1 och 2 miljarder flyktats bort.

Det är inte heller oväsentligt att höjningar av löneinkomster, delvis föranledda just av de orimliga marginalskatterna och prisökningarna, drivit upp kostnadsnivån inom företagen och framför allt i exportföretagen skapat svårigheter i konkurrensen - detta alltså utan att de anställda fått något kvar att tala om.

Varje skattesystem behöver ett skydd mot inflationen, och vårt behöver det särskilt, eftersom vi har haft en kraftig inflation och har så starka progressiva inslag på både skatte- och bidragssidan.

Finansministerns påstående i interpellationssvaret, att vårt land bland "högtstående kulturländer" när det gäller att ha högt skattetryck "intar en förgrundsställning" kommer nog att leva kvar som ett bevingat ord från den Strängska epoken. Att vårt land i jämförelse med samma länder under ett par år har intagit en jumboställning i fråga om tillväxten fullständigt bilden.

Jag instämmer gärna med finansministern i att våra skatter skall betala en mängd goda ting - det är alldeles självklart. Och finansministern själv har verkligen förmåga att utmåla detta på sådant sätt att t. o. m. skatten nästan blir något lustbetonat. Men jag är inte säker på att den som står framför snabbköpskassan och vrider och vänder på slantarna minns så mycket eller har så mycket kvar av dessa lustkänslor.

Från folkpartiets sida har vi varit angelägna om att alltid svara för betalningen, det tror jag att herr Sträng är beredd att vitsorda. Men finansministern har en statisk syn på tillvaron. Tror inte finansministern att det finns några möjligheter att påverka utvecklingen? Är den på något sätt ödesbunden och helt oberörd av konkreta åtgärder? Känner man sig verkligen inom regeringen så maktlös när det gäller att med egna åtgärder förändra verkligheten? Ett skattesystems rent tekniska konstruktion kan inte skyndsamt och snabbt rädda tyngda skattebetalare från alla problem, men det är å andra sidan verkligen inte på sikt betydelselöst hur skattesystemet fungerar. Här går en skiljelinje mellan herr Strängs och mitt partis filosofi.

Jag tror, om jag summerar, för det första att det har en avgörande positiv betydelse att människor känner att det verkligen lönar sig att arbeta och att det blir något kvar av en inkomstökning. För det andra tror jag att det försvagar samhällsekonomin och minskar möjligheterna till skatteintäkter, om man t. o. m. i en lågkonjunktur genom felaktiga preliminärskattetabeller suger upp köpkraft som tvångslån. Jag tror för det tredje att ofullkomliga bestämmelser och otillräcklig skattekontroll, som leder till omfattande skatteflykt, både direkt och genom sin demoraliserande inverkan även indirekt minskar skatteintäkterna. För det

Måndagen den
21 maj 1973

*Om ändringar i
skattelagarna
inför förestående
löneförhandlingar*

*Om skatte-
lättnader för
hushållen*

fjärde tror jag att företagens lönsamhet och därmed möjligheterna till välståndsutveckling påverkas av att kostnadsnivån drivs upp genom meningslösa skattekompensationslöneökningar, som de anställda inte får någon glädje av. *För det femte* tror jag att det har en direkt negativ inverkan på sysselsättningsläget och därmed på inkomstutvecklingen om man just under arbetslöshetstider lägger skatt på löner. Jag tror *för det sjätte* att det just i en lågkonjunktur som 1971 skulle ha haft en avgörande positiv inverkan om momsen hade sänkts med 5 procent. Då stod regeringen tomhänt. *För det sjunde* tror jag att utfästelser om att skatten inte blir högre än den beslutade dämpar den kompensationskapplöpning som annars är det enda möjliga under en inflation.

Jag beklagar att landets finansminister inte har någon känsla för de dynamiska krafter som i ett ekonomiskt system som vårt skulle kunna skapa de ökade resurser som vi behöver. Finansministerns statiska synsätt i de här frågorna har enligt min mening åsamkat landet skada.

Det verkar också som om finansministern bortser från vilken betydelse det har att man tvingas att hushålla. För närvarande tvingas kommunerna att hushålla, och det är bra. De enskilda människorna måste också hushålla. Hur skall de annars klara sig när både priser och skatter stiger? Men tvingas staten på samma sätt att hushålla? Självfallet inte, när man vet att varje år inflationen höjer skatten med 800 900 miljoner kronor sedan riksdagen fattat sitt beslut om hur högt skattetrycket skall vara. Men staten bör väl också kunna spara. Det vore väl konstigt annars!

Vid skatteomläggningen 1970 förnekade regeringen att marginalskatterna var ett problem. Man skärpte i stället just då marginalskafterna för vanliga inkomsttagare med 10 procentenheter. Regeringen glömde då, naturligt nog skulle jag vilja säga, marginalskaftetabellerna och gömde dem. Det materialet var inte ens med i propositionen. Först sedan en journalist hade fått tag i tabellerna blev de kända för riksdagen och allmänheten. Från socialdemokratiska politiker och organisationer och i socialdemokratisk press haglade det då av utfall mot dem som attackerade marginalskafter och marginaleffekter. De som gick emot marginalskatterna gick emot jämlikhetspolitiken, hette det.

Så sent som i mars 1972 stod finansministern kvar på sin ståndpunkt att talet om marginaleffekter var en steril och meningslös sifferexercis. Men bara en och en halv månad därefter var det just dessa brutala marginaleffekter som föranledde finansministern att i all hast slänga fram ett skatteprovisorium. Det var en glädjande omvändelse! Men inte heller den snabblösningen blev lyckad. Det är också därför som problemen kvarstår eller rent av blivit förvärrade. Och det är därför framträdande personer även ifrån LO-håll nu sagt ifrån: så här kan det inte få fortsätta!

Det är dystert att regeringen så länge har förnekat problemets existens, nämligen att marginalskafter och marginaleffekter i sig har faktorer som inverkar ogynnsamt. Därför har regeringen självfallet inte heller velat göra något radikalt åt det. I stället har regeringen, trots den sakligt befogade kritiken, bidragit till att skärpa läget.

Att provisoriet förra året var klart otillräckligt finns tillräckligt med vittnesmål om, inte minst från löntagarhåll. Interpellationssvaret i dag ger också belägg för att finansministern nu inser detta. Jag tolkar i varje fall

Måndagen den
21 maj 1973

*Om ändringar i
skattelagarna
inför förestående
löneförhandlingar*

*Om skatte-
lättnader för
hushållen*

svaret så att regeringens inställning till de här problemen på allvar börjar svänga. Uttalandena är nu mer resonliga än tidigare. Att finansministern erkänner att marginalskattefrågan är så viktig är positivt och glädjande.

Är det måhända så att den främste förkämpan för vårt nuvarande skattesystem nu tvingas böja ryggen? Jag tycker det verkar så. Det visar att vår kritik till slut har gett resultat. Möjligen medverkar också det annalkande valet till denna attitydförskjutning.

Men den stora frågan är: Tänker regeringen nu göra något? Tänker regeringen i så fall på nytt, för tredje gången under loppet av tre år, cgenhändigt och i hemlighet arbeta fram en s. k. reform? Regeringens trovärdighet när det gäller att åstadkomma goda lösningar på skatteområdet är inte alltför påfallande.

Vi minns ännu det stora stähejet kring den största jämlikhetsreformen under efterkrigstiden, 1970 års s. k. skattereform. Två tredjedelar av svenska folket skulle få en skattesänkning. "Vi kräver att bli trodda på vårt ord", stod det i annonserna. Och finansministerns eget högst trovärdiga ansikte medföljde som verifikation på sanningshalten. Men vi som trots påbudet från högsta ort vågade tro annat, blev snart sannspådda. De flesta fick ju i stället rent av en skattechöjning. Med erkännande av just detta faktum lade regeringen fram nästa förslag till skattesänkning 1972. Även det var gjort i hemlighet i kanslihuset, utan varje form av demokratisk insyn. Inte heller var det lätt att få fram något material som skulle belysa verkningarna.

Men de där hemlighetsmakerierna i kanslihuset har ju inte varit några succéer. Just nu njuter vi frukterna av 1972 års s. k. reform. Men jag tror t. o. m. att luften har gått ur de socialdemokratiska annonserna om denna reform. De har i varje fall såvitt jag har kunnat se inte varit synliga på länge. Nu talar alla i stället om att något snabbt måste göras. T. o. m. LO-sidan har rivit i. Så här får det inte fortsätta. Tjänstemännen har redan förut klagat högt över regeringens skattereformer. Löntagarna har givit tydligt vittnesbörd om att 1972 års s. k. reform var otillräcklig. Men vad skall hända nu?

Många gånger känner jag beundran för journalisters förmåga att lägga ihop till synes intetsägande pusselbitar till en helhetsbild, som faktiskt sedan visar sig stämma med verkligheten. Men jag tror inte att det krävs någon större talang för att av interpellationssvaret kunna utläsa att något är i görningen. Jag frågar rakt på sak, och jag hoppas att jag får ett rakt svar: Håller finansministern nu igen på och snickrar ihop något eget förslag? Man har ju lärt sig av händelserna 1970 och 1972 att det här med demokrati, insyn, medinflytande, riksdagens beskattningsrätt, organisationernas medverkan i utredningar och remissyttranden från alla tänkbara håll i vårt land – det har inte finansministern så värst mycket till övers för. Därför fruktar jag att finansministern nu åter i största hemlighet håller på och gör treårsperiodens tredje skatteomläggning. Jag säger "fruktar" därför att de tidigare har blivit så dåliga. Om resultatet hade varit mera lyckat, hade man trots allt lättare kunnat overse med att de här demokratiska reglerna inte riktigt respekterats.

Nu säger finansministern att de alternativ som det talas litet dunkelt om i interpellationssvaret skall bli föremål för en ingående debatt. Hur

Mandagen den
21 maj 1973

Om ändringar i
skattelagarna
inför förestående
löneförhandlingar

Om skatte-
lättnader för
hushållen

skall den ske? Det har redan herr Bohman frågat, och jag upprepar den frågan. 1970 prövade man samråd i det socialdemokratiska partiet, är det modellen? Finansministern har ju för någon tid sedan sagt att han rekommenderat skattekommittén att pröva de Larsson-Edinska tankegångarna så allvarligt att man efter prövningen skulle ha möjligheter att i ett större forum bland socialdemokratiska partiets medlemmar få säga sin mening om dessa frågor. Skulle det på något sätt ersätta eller t. o. m. anses mera demokratiskt än en traditionell remissbehandling, där också den majoritet av folket som inte är socialdemokrater får vara med?

Finansministern säger i svaret att "på sista tiden ett visst intresse uttalats från löntagare för en sådan omläggning". Vilken sådan omläggning? Hur ser den ut? På vilket sätt har intresse uttalats? Av vem? Av vilka? När? Och vilket förslag gäller det? Kan vi här i riksdagen också få en redogörelse för detta?

Svaret antyder att intresset inriktats på att balansera en reducerad marginalbeskattning med en höjd arbetsgivaravgift.

Fortfarande har vi en besvärande arbetslöshet. Vilken effekt det får på sysselsättningen att lägga – som Bertil Ohlin har uttryckt det – en specialmoms på arbetet har väl den senaste tiden blivit ganska uppenbart – även för dem som tidigare har förnekat detta. Men jag lämnar i det här sammanhanget den frågan därhän.

Däremot är det naturligtvis helt klart för löntagarnas representanter att en höjd löneskatt måste minska utrymmet för löneökningar. Löntagarnas utrymme skall alltså användas till att mildra marginalsatserna för samtliga grupper. Utan att nämnas vid namn i svaret svävar över detta de Larsson-Edinska tankegångarna. Säg vad man vill om förra årets ökning av löneskatten – den var dock i princip något annat än Larsson-Edins förslag. Enligt dessa skall man *förhandla* om löner och skatter gemensamt. Jag hoppas att finansministern, trots meningsutbytet med statsministern just nu, uppfattar den avgörande distinktionen mellan det som hände förra året och det som präglar Larsson-Edins förslag. De säger ju också att det här naturligtvis innebär ett naggande i kanten på den fria förhandlingsrätten, en av de allra viktigaste principerna inom svensk fackföreningsrörelse. Att man inte ostraffat rör vid den bör väl herrarna Palme och Sträng ha fått erfarenheter av 1971. Har dessutom från löntagare uttalats så entydigt intresse för just detta?

Bland tjänstemännen på TCO-sidan har det enligt ett uttalande av TCO-S-ordföranden John Östlund inte funnits någon entusiasm. "Tjänstemannafientligt" har det i stället betecknats på TCO-håll. "Absolut icke" har Lars Westerberg svarat då han tillfrågats om politikerna skall in i avtalsrörelsen. Arne Geijer är väl inte helt utan möjlighet att tolka stämningarna på LO-sidan, även om han nu har lämnat ordförandeskapet. Han säger i en avskedsintervju följande: "Den idé som metallekonomen Allan Larsson lanserade och som det blev så mycket väsen om, det är en idé som är helt främmande för vad som är möjligt i vårt land." Och Arne Geijer säger uttryckligen i den intervjun att man ju inte kan förhandla om skatterna. När därför finansministern säger att den här metoden praktiserades redan i fjol är det felaktigt. Det gäller nu principiellt något helt annat, när man diskuterar förslaget från Larsson-Edin.

Måndagen den
21 maj 1973

*Om ändringar i
skattelagarna
inför förestående
löneförhandlingar*

*Om skatte-
lättnader för
hushållen*

Den skatteutredning som så småningom tillsattes — trots finansministerns motstånd in i det sista — har under vintern gjort ett stort kartläggande förberedelsearbete. Material finns alltså för ganska snabba ställningstaganden. Finansministern skulle kunna ge utredningen i uppdrag att under de tidiga sommarmånaderna presentera förslag på väsentliga avsnitt som kan ryckas loss från helheten och avgöras med förtur — självklart ändock som ett provisorium intill dess att det slutgiltiga helhetspaketet ligger färdigt.

Vi behöver alltså snabbt göra något som löntagarna, de ensamstående, barnfamiljerna, pensionärerna osv. känner som en lättnad i det nuvarande skattetrycket — något som gör att man åter kan uppleva att det lönar sig att arbeta.

Bland förtursfrågorna vill jag ta fram följande:

1. Att skydda skatterna från automatiska höjningar genom inflationen. Jag hade faktiskt vågat hoppas att efter Gunnar Nilssons hårda kritik av sådana verkningar som inflationen medför finansministern skulle ha omprövat sin gamla inställning. Jag hoppas i varje fall att finansministern inte i dag igen kommer dragande med det gamla argumentet att en sådan lösning skulle gynna höginkomsttagarna. I så fall gynnar alla finansministerns skattepropositioner höginkomsttagarna. Vad förslaget gäller är ju att dessa skall få bli vad de är och att inte skattetrycket automatiskt skärps mellan beslutstillfällena.

2. Förändring av skalor och avdrag och samordning med bidrag och avgifter så att kurvan för marginaleffekter får en jämn och modererad lutning utan sådana orimliga branter som vi för närvarande har.

3. Garantier för att livsmedelspriserna inte ytterligare höjs genom momsens fördyrande inverkan.

4. Tekniken för hemmamaakeavdrag ändras så att både ensamstående med barn och hemmafruar får oreducerat stöd med 1 800 kronor, även om de bara har en liten inkomst. Det är, herr finansminister, i hög grad ojämligt att fortsätta att vägra just dem detta som utgår i alla högre inkomstlägen.

5. Giftna småföretagare och jordbrukare som gemensamt driver rörelse måste få den möjlighet till individuell beskattning som makar med aktiebolag automatiskt kan få.

Herr talman! Att skatteutredningen och därmed ett bredare folkinflytande inte sätts åt sidan genom ännu ett hemligt skatteprovisorium från kanslihuset borde vara självklart. Jag har med de här förtursfrågorna redovisat vilka lösningar folkpartiet anser bör och kan göras omgående. Jag hoppas att nu också finansministern redovisar sin syn på *om* något bör göras, *vad* som i så fall bör göras, *hur* det bör göras och *när* det bör göras.

Herr finansministern STRÄNG:

Herr talman! Först något som måhända har en ordningsfrågas karaktär. Vi skall den 4 juni ha den stora ekonomiska debatten, och självfallet kan den inte gå av stapeln med mindre än att den i den allmänna ekonomin så integrerade skattepolitiken blir genomlyst. Jag var följaktligen från början inställd på att spara dessa interpellationssvar till

Måndagen den
21 maj 1973

*Om ändringar i
skattelagarna
inför förestående
löneförhandlingar*

*Om skatte-
lättnader för
hushållen*

dess, men jag tyckte att de på något sätt var så intressanta att det var motiverat att lämna dem i förväg.

I herr Bohmans inlägg fann jag allvar och synpunkter som jag skall försöka besvara en del av. Jag har svårare att svara fru andre vice talmannen Nettelbrandt, då jag i hennes inlägg egentligen bara fann en kombination av en rad försmädligheter och folkpartistisk aggressivitet. Jag tror knappast att det skulle ge särskilt mycket, om jag gav mig in i den debatten. Fru andre vice talmannen Nettelbrandt tog också på sig tid som med mer än det dubbla översteg min tid för besvarandet av två interpellationer. Det ligger ganska illa i harmoni med den återhållsamhet som vårt värderade talmanspresidium har värdjat till oss andra i riksdagen att iaktta. Det får väl bli en sak mellan herr talmannen och fru vice talmannen i fortsättningen.

Jag skall nu så pass koncentrerat som möjligt försöka svara herr Bohman. Han gjorde först ett konstaterande, som jag naturligtvis satte värde på. Vi begriper, sade herr Bohman, att utgifterna måste betalas. Det är delvis en annan uppfattning än den herr Bohmans företrädare gjorde sig till tolk för, men jag skall inte utveckla det närmare.

När man talar om att överföringen till kollektivet har gått för fort, är man inne på en allmän principiell och ideologisk fråga, där jag och mitt parti skiljer oss från herr Bohman och hans parti. Moderaterna har andra utgångspunkter. I mitt interpellationssvar har jag försökt beskriva det så, att skattepolitiken icke enbart har funktionen att betala de utgifter som vi i stort samförstånd beslutar. Jag skall inte tjuvstarta nu, men jag kan varsko kammaren om att när vi kommer fram till den 4 juni och den ekonomiska debatten, skall jag sorgfälligt redovisa oppositionspartiernas överbud. Om man är på det klara med att man måste betala i varje fall de utgifter som regeringsförslaget innebär, kommer man sedermera också över på den andra sidan av skattepolitikens principiella innebörd, nämligen transferering av medel dit där behoven är mest bjudande. Skattepolitiken har där i sig ett inslag av samhällssolidaritet. Det är klart att på den punkten har herr Bohman och jag skilda värderingar.

Sedan vill jag korrigerera herr Bohman på en punkt, där han – och det var kanske litet lättsinnigt av honom – gör gällande att finansministern vid flera tillfällen hävdade att det finns ingen gräns för överföringen från individen till kollektivet. Jag har många gånger gjort mig till tolk för att den gränsen finns; jag är medveten om att det finns ett tak, även om herr Bohman och jag bedömer utrymmet till detta tak olika. Kvar står ändå att den skattepolitik vi har och det pris vi får betala för välfärden omfattas av en så dominerande del av den politiska församlingen och bakom den de svenska väljarna, så det vore rätt omöjligt om vi inte hade det som vi har det. Herr Bohman har sina specifika intressen, han vill ha mera pengar till försvaret. Vi är överens om att vi bör satsa på arbetsmarknaden även i en uppgående konjunktur, av skäl och hänsyn som jag många gånger har lagt ut i texten om och därför hoppar över nu. Vi önskar en bättre familjepolitik, vi önskar en bättre sjukvård och ett bättre omhändertagande av de gamla. Allt detta är reformverksamhet som skattepolitiken skall finansiera.

Man kan säga, och herr Bohman har från sina utgångspunkter sagt, att

Måndagen den
21 maj 1973

*Om ändringar i
skattelagarna
inför förestående
löneförhandlingar*

*Om skatte-
lätnader för
hushållen*

det inte finns något motiv att höja löner och priser. Om jag skulle uttolka det som herr Bohman väl innerst inne menade så var det att den utveckling vi har bakom oss, och som är aktuell även i dag, visar en löneutveckling och en prisutveckling som går snabbare fram än de reala standardförbättringarna, och det vore önskvärt att slippa allt detta. En före detta partiledare här i kammaren brukade kalla det för luftinkomster.

Men situationen är utomordentligt svår att bemästra. Vi har en fri och självständig fackföreningsrörelse, och inom alla dessa intressesorganisationer finns det massor av jämförelsesynpunkter, önskan om justeringar, där man bedömer den ena gruppens rättighet till förbättringar i förhållande till de andra gruppernas. Hela denna komplicerande skala av intressemot-sättningar – och för all del även en viss intressegemenskap – har vi inte kommit till rätta med och gör det inte genom så enkla medel som att inte ta ut mer i lönehöjningar än vad som kan bli en real standardhöjning.

Därutöver är det hela den internationella prisutvecklingen som vi har fasligt lite möjlighet att påverka och som naturligtvis påverkar prisutvecklingen inom den egna ekonomin därför att vi drar oss för att ha en intern prissättning på våra exportprodukter och en annan, väsentligen högre, prissättning utomlands. Det går att göra så om man vill lägga skatt på exporten, som vi gjorde i början av 1950-talet. Det går att hålla två skilda prisnivåer, men jag drar mig inför den slutsatsen, den är förmodligen alldeles för besvärande för att man utan vidare skall se någon lösning i detta förfarande. Vi har ett speciellt exempel på detta i dessa dagar: om oljeshejkerna utifrån sin bättre förhandlingssituation tar för sig mera av världstillgångarna när det gäller oljan så känner vi det hos oss, inte bara när vi åker bil och eldar pannorna, utan vi känner det i våra hyror. En allmän prisstegring blir följden och vad kan man göra åt det? Man kan inte ens kompensera sig för den, det finns inte några reala möjligheter att kompensera sig för ett sådant utslag.

Sedan visade herr Bohman en skylt här på tavlan av vilken man kunde dra slutsatsen att den verkliga lönenivån är lägre i dag än den var 1965, och fru vice talmannen kopierade med en annan skylt där slutresultatet skulle vara ungefär detsamma. Man glömmer emellertid bort en sak, som jag bara som allra hastigast vill påpeka. Det är klart att den som tjänade ca 20 000 kronor 1970 eller 1971 och som tjänar 20 000 kronor i dag inte har någon anledning att hoppa jämfota av glädje för där har prisstegring och skatter spelat sin roll. Framför allt är det den kommunala skatteutvecklingen som under den här treårsperioden höjt skatten för en 20 000-kronorsman med ca 500 kronor. Är han uppe i 30 000 kronor blir det någonting mellan 700 och 800 kronor som en kommunal utdebiteringshöjning med 3 kronor under denna period innebär.

Vad man glömmer bort vid alla sådana här jämförelser, är att den som förtjänade, skall vi säga 20 000 kronor år 1970–1971 har 1973–1974 inte en inkomst av 20 000 kronor. Om han ligger i en lägre lönegrupp, låt mig säga 20 000–25 000 kronor, har han kunnat tillgodogöra sig förhållandevis stora lönehöjningar. Denne man, kalla honom för Andersson, Petterson, eller något liknande, har ju via sina lönehöjningar

Måndagen den
21 maj 1973

*Om ändringar i
skattelagarna
inför förestående
löneförhandlingar*

*Om skatte-
lättnader för
hushållen*

kompenaserat sig för både skatte- och prisstegringen. Han får t. o. m. en slant över.

Jag har faktiskt gjort mig litet besvär med att räkna ut detta, men jag skall inte föregripa den ekonomiska debatt, som vi får här i kammaren den 4 juni, utan vi kan då återkomma till frågan.

Om inkomsttagaren i fråga däremot har samma lön i dag som han hade för ett par tre år sedan, har ju herr Bohman rätt.

Herr Bohman kommer sedan till sin fråga: Vad funderar regeringen på? Varför dementeras inte Allan Larssons idé? Jag vill här hänvisa till två inlägg som jag hade här i kammaren den 28 februari i år. Jag säger där: "Jag har emellertid ingenting emot att den här debatten fortsätter. Jag har ju själv praktiserat metoden i fjol – och med ganska gott resultat, tycker jag. Jag är medveten om svårigheterna att föra fram den som en genomgående linje, men på sätt och vis är det ganska stimulerande när folk går upp och djärvt och oförskräckt annonserar nya grepp i de här frågorna, som självfallet berör utomordentligt livsviktiga intressen."

Jag underströk detta ytterligare i samma debatt den 28 februari genom att säga: "Herr Olhedes och Allan Larssons förslag gäller inte skattesänkningar, utan det är fråga om en omläggning av skattepolitiken. Det är fråga om hur staten skall få in sina pengar andra vägar. De har föreslagit att de anställda genom minskade skatter skulle få ökade reallöner och att arbetsgivarna i stället för att betala löneökningar skulle få höjda arbetsgivaravgifter. Som jag sade i mitt första inlägg är detta ingenting nytt, för jag provade det i fjol. Vi har nu ett år där vi tillämpar detta system – delvis för första gången. Det är möjligt att vi skall fortsätta därmed."

Den deklarationen har jag gjort den 28 februari i år. Det är ungefär vad jag säger i mitt interpellationssvar i dag också. Jag tycker det är stimulerande om den här debatten förs vidare.

Jag har alltså i interpellationssvaret slagit fast hur jag ser på saken med den ekonomiska utveckling vi har här i landet. Jag skall närmare redovisa min syn på situationen i den ekonomiska debatt vi får den 4 juni. Jag inskränker mig för dagen till att konstatera att lärda ekonomer med hög akademisk dignitet under de två senaste åren varit omkring i landet och talat om "det ekonomiska eländet", "depressionen", "den perversa finanspolitiken". Jag hade tillfälle att för ett par veckor sedan träffa dessa ekonomer i en offentlig debatt. De säger: Nu står vi förmodligen inför en rasande inflation, vi har en Koreainflation i sikte. Vilka bromsar tänker finansministern lägga på för att vi inte skall ramla in i denna Koreainflation? Jag försöker alltid lugna folk, och följaktligen försökte jag det då också. Jag säger därför: Så illa är det förmodligen inte. De metoder som finns till vårt förfogande, är de gamla klassiska metoderna, de finanspolitiska, penning- och kreditpolitiska metoderna, möjligen fysiska regleringar eller någonting annat som vi brukar praktisera.

I varje fall kan man väl säga att om man skall tro någonting på vad de här ekonomiska experterna säger – och litet rätt har de naturligtvis – är detta en situation då det sällsynt illa lämpar sig att diskutera skattesänkningar och en lättare finanspolitik, alltså i det konjunkturperspektiv vi har framför oss. Under sådana förhållanden måste – om man vill komma

Måndagen den
21 maj 1973

*Om ändringar i
skattelagarna
inför förestående
löneförhandlingar*

*Om skatte-
lätnader för
hushållen*

till rätta med det speciella marginalskatteproblemet -- det hela vara en fråga om omläggningar av beskattningen. Jag har i mitt svar redovisat att det här finns alternativa möjligheter. Skall man ge sig på andra grupper än dessa som ligger mellan 30 000 och 60 000 kronor? Skall man kasta sig över förmögenhetsbeskattningen, arvsbeskattningen? Det senare är ju ett förslag som herr Hermansson från vänsterpartiet kommunisterna anser vara det riktiga varje gång vi diskuterar den här frågan. Skall vi höja momsens? Eller skall vi växla över genom en ytterligare höjning av arbetsgivaravgiften, och således använda den möjligheten för att sänka marginalskatten på vanliga inkomster?

Det är de här frågorna som har tagits upp på fackligt håll. Det började för all del med Olhede, även om han hade förslag som var så pass revolutionerande att jag inte tror på dem -- det har jag sagt tidigare. Sedan har frågorna tagits upp av ett par ekonomer i Metallindustriarbetareförbundet under i stort sett samma premisser som den omläggning riksdagen gjorde förra året. Bakom dessa ekonomers idé har nu Landsorganisationens största förbund ställt sig, och det kommer att bli en debatt på det här området. Skulle det visa sig att man på löntagarsidan, kanske t. o. m. -- allting kan ju hända -- med accept från arbetsgivarsidan, skulle anse att det låg en fördel i detta resonemang, så är det ju klart att det inte föreligger någon som helst anledning att vända tummen ner utan vidare.

Det är den debatten jag har velat föra ut. Jag tycker att människor skall diskutera de här möjligheterna, och den diskussionen får väl sedermera ge oss anledning att ta under övervägande om det finns skäl för en sådan här omläggning eller inte. Det är möjligt att uppfattningarna är delade, men ur debatten får man ju ändå dra sina slutsatser.

Jag tror det var herr Bohman som såg sig föranlåten att säga att då borde man på nytt lansera tanken på stabiliseringspolitiska konferenser. Jag är inte säker på det. Är det så att herr Bohman har bestämt sig -- och jag fick ett intryck av att fru vice talmannen också har bestämt sig -- innan diskussionen har gått av stapeln, då får man väl skjuta på den tanken. Jag tror inte att den ger någonting.

Men kombinationen prisstegringar, lönerörelser och skatter är ett problem som inte bara vi konfronterar med. Det konfronteras man med i alla utvecklade industriländer. För närvarande har herr Bohmans partivänner i England sin huvudvärk på det området, och premiärminister Heath har livliga kontakter med Trade Unions, dvs. den engelska fackföreningsrörelsen. Däremot har jag inte hört talas om att han har bjudit in Harold Wilson eller labourpartiet till de diskussionerna. Herr Bohman får dra vilka slutsatser han vill av detta. Jag tror emellertid att nu bör debatten få ha sin gång. Finns det ett allmänt intresse för en sådan här omläggning, så skall man lyssna på den opinionen, och naturligtvis skall man då också dra sina slutsatser av vad som kommer fram. Finns inte intresset, då är det ingenting att lyssna på. Då får man ha det som man har det. Så enkel är hela frågan.

Jag vill sedan säga mycket kort till fru Nettelbrandt att det är klart att det finns en marginaleffekt, att kurvorna bryts på ett sådant sätt att skatteprogressionen ökar då de sociala bidragen försvinner. Jag har

Måndagen den
21 maj 1973

*Om ändringar i
skattelagarna
inför förestående
löneförhandlingar*

*Om skatte-
lätnader för
hushållen*

uppmärksammat detta, och jag har givit utredningen i uppdrag att fundera på saken. Det är möjligt att man kan lösa problemet genom att radikalt höja även de bostadssociala bidragen och beskatta dem. Vi kan konsekvent fortsätta på den väg riksdagen nu slår in på genom att höja bidragen till arbetslöshetsförsäkringen och sjukförsäkringen och beskatta dem. Gör man det konsekvent, blir skatteskalan det enda och slutliga uttrycket för skärpningseffekten. Nu kompliceras förhållandena av de skattefria sociala bidragen. Men det är en fråga som är så pass invecklad och besvärande, att det inte finns möjligheter att på rak arm lösa den. Fru Nettelbrandt får väl hjälpa till som ledamot av den sittande utredningen.

Jag vill ytterligare till herr Bohman och möjligen också till fru Nettelbrandt säga att vad beträffar avvägningen mellan vad vi som individer skall disponera efter eget skön och vad kollektivet skall ta hand om för att ge oss de tjänster som vi begär av kollektivet har jag inte fått något intryck av den allmänna politiska debatten - inte heller från herr Bohmans parti - att vi har nått gränsen för de anspråk man ställer på kollektivet.

Det är ju fortfarande mycket som krävs - t. ex. utbyggnad av daghemsverksamheten, början till den obligatoriska förskolan, miljöpolitiska insatser eller fritidsaktiviteter - och i dessa avseenden har det ju hänt enormt mycket under de senaste åren. Vi har väl under de senaste två till tre åren gjort mer på det miljöpolitiska området i kommunal regi än vi tidigare gjort på låt mig säga tre decennier. Vi har bl. a. fortsatt en utbyggnad - som ungdomen ställer anspråk på - av t. ex. fritidsgårdar, sportplaner, ishallar och simbassänger. Allt detta ingår i de kollektiva tjänsternas utveckling, där vi ständigt har en känsla av att man vill driva på och där allmänheten kräver mer och mer. Det är möjligt att den skulle kräva något mindre om jag fick hjälp från den politiska oppositionen i mitt arbete att upplysa om att allt sådant kostar pengar och betyder höga skatter. På den sista punkten är jag ju relativt ensam i min pedagogiska verksamhet.

Jag skall som sagt inte - och jag tror herr talmannen håller mig räkning för detta - gå i svaromål på fru vice talmannens alla antydningar. Jag vill beteckna innehållet i hennes anförande som en blandning av aggressivitet och insinuationer. Det var ju rader av angrepp som har upprepats inte en utan två, tre, fyra och fem gånger under de senaste årens ekonomiska debatter. Jag kan inte förhindra fru talmannen att - om hon av tidsnöd är förhindrad att förnya sig - repetera sina angrepp hur många gånger som helst. Det må hon ju fortsätta med, men jag skall inte lockas in i detta, eftersom jag har litet större respekt just för den tidsnöd vi nu befinner oss i.

Talet om reformer i hemlighet är samma angrepp som tidigare har riktats mot oss. Om det är nödvändigt att vidta åtgärder, får man också göra det. Sedan har ju riksdagen möjlighet att i full offentlighet välja och vraka om den vill acceptera dem eller inte. Det sker ingenting i hemlighet innan beslutet är ett faktum i den svenska demokratin.

Allra sist vill jag, herr talman, ändå säga att den omständigheten att skattesituationen i år är relativt lugn är följd av att kammaren, mot

den borgerliga oppositionens ilskna protester, under fjolåret drev igenom en skattesänkning som innebär att situationen för närvarande rimligen är acceptabel. Jag tycker att man har anledning att slå fast detta.

Via höjningen av arbetsgivaravgiften lades en påлага på arbetsgivarna, som första gången materialiserade sig i en betalning i början av mars innevarande år. Jag försäkrar herr Bohman och även fru vice talmannen att om det kommer att bli sådana inflationistiska risker som ekonomerna nu ser framför sig, kommer risken näppeligen från den privata konsumtionen utan just från de företagare som har fått denna s. k. påлага. Förmodligen kommer man väl från fackmässigt ekonomiskt håll att säga att den inte är tillräcklig.

Jag har emellertid avslutningsvis, herr talman, velat säga att tack vare det beslut som vi drev igenom mot oppositionen ser skattesituationen ändå något så när hygglig ut innevarande år. Vad det blir i fortsättningen får vi väl diskutera längre fram.

Herr BOHMAN (m) kort genmäle:

Herr talman! Jag har samma intresse som finansministern av att begränsa dagens debatt. De stora skattefrågorna hinner vi komma tillbaka till. Det är därför jag nu begärt replik. Men jag är inte säker på att tiden kommer att räcka. Jag kanske kommer att tvingas att gå in också senare i debatten. Men jag hoppas inte det.

Vad jag begärde svar på var frågan om regeringen tänker göra någonting före valet för att klara upp de problem som man kommer att stå inför i avtalsrörelsen. På den frågan fick jag återigen ett intetsägande svar. "Om löntagarna skulle anse att det var till deras fördel och om t. o. m. arbetsgivarna skulle acceptera det, kan jag naturligtvis vara med på att göra någonting nytt" — det var ungefär innebörden av finansministerns svar. Han bortsåg alltså helt och hållet från att det är riksdagen som skall besluta i skattefrågor, att riksdagen nu är samlad och bör få tillfälle att diskutera ett besked från regeringen och att vi dessutom har ett val som gör det ännu mer angeläget att regeringen redovisar sin ståndpunkt. Finansministern säger själv klart och tydligt ifrån, att i den här frågan kommer säkerligen meningarna att vara delade. Och kommer meningarna att vara delade, skall vi ha besked nu och inte efter valet.

"Jag kommer att lyssna", säger finansminister Gunnar Sträng, "och är det så att det finns ett allmänt intresse skall jag göra någonting." Om finansministern går ut och lyssnar på rörelsen i hela Sverige i dag, så kommer finansministern utan att behöva lägga örat till marken att få klart för sig att människorna tycker att skatterna är för höga, att människorna tycker att det är meningslöst att begära löneförhöjningar när de inte får någonting ut av dem mer än höjda kostnader och höjda priser. Det är en helt ny roll som den "starke" finansminister Gunnar Sträng nu spelar när han talar om att han, innan han redovisar sin ståndpunkt, först skall lyssna på den allmänna rörelsen. Han skall alltså flyta på något sätt som en kork på rörelsen i vattnet. Förut har alltid finansminister Gunnar Sträng vetat exakt vad han har velat göra.

Vi har alltså inte fått det besked vi begärt. Och jag frågar på nytt:

Måndagen den
21 maj 1973

*Om ändringar i
skattelagarna
inför förestående
löneförhandlingar*

*Om skatte-
lättnader för
hushållen*

Kommer regeringen att lägga fram ett förslag i det här hänseendet före valet? När blir det i så fall? Och hur kommer det förslaget att se ut?

Slutligen: Finansministern har fel när han säger att läget är det att 20 000-kronorsinkomsttagaren för ett par år sedan med uppåt 40 000 i dag har det mycket, mycket bättre. Om man tar hänsyn till den reala inkomstutvecklingen, har folk under de senaste tre åren inte fått det bättre, även om deras löner har stigit. Det var ju det som framgick av den tablå som jag visade på TV-skärmen: sedan 1965 har löntagarna, trots de avsevärda löneökningar som formellt har skett, inte fått det bättre. Hur kan finansministern då stå och säga att de har fått det? Finansministern vet ju att så förhåller det sig inte. Och det är just mot den bakgrunden som vi har tagit upp den här diskussionen och vill ha besked.

Fru andre vice talmannen NETTELBRANDT (fp) kort genmäle:

Herr talman! Om det är någon som jag inte hade trott skulle ta upp just tidsbelastningen på kammaren så är det väl finansministern, även om han just i dag var kortfattad i sitt svar. Men i dag skulle det ha varit högst tacknämligt om det svaret hade varit litet längre och fylligare, för det vi önskar är verkligen att få en redogörelse, inte bara för oss här i kammaren utan för hela svenska folket, för de viktiga frågor som det här gäller.

I det här sammanhanget kan jag, herr talman, inte underlåta att påpeka att det som gör att vi här i kammaren har sådana tidsmässiga svårigheter just nu och som gör att de viktiga frågor som skall behandlas av värriksdagen inte blir riktigt penetrerade, det är den omständigheten att regeringen så dåligt har planerat sitt arbete att propositionerna har kommit så sent att vi, trots denna tidsförseening, inte ens kan arbeta alla dagar utan får lov att skicka hem kammarens ledamöter därför att ärendena inte har kommit fram. Det tycker jag att finansministern också bör erinra sig.

Det är intressant att finansministern tar med finanspolitiken i de konjunkturpolitiska sammanhangen bara när det gäller att sätta in höjningar i ett högkonjunkturskede. Varför är det aldrig möjligt att använda de finanspolitiska instrumenten på samma sätt genom skattesänkningar när det behövs i lågkonjunkturer?

Med förlov sagt, herr talman, börjar man också bli en aning trött på allt detta tal från finansministern om argsinthet, om aggressivitet, om försmädlighet och jag vet inte allt, i stället för att gå in i en saksdiskussion av frågor som väl behöver ett bemötande. Jag har tillåtit mig att läsa i protokollet vad finansministern har sagt under tidigare debatter, och det kommer att vara förödande för finansministern när en historiker skall skriva historia om detta, just därför att finansministern skjuter de verkliga problemen åt sidan.

Jag vill upprepa, herr talman, frågorna som jag har ställt: Vill finansministern redovisa sin syn på frågan om något nu bör göras? Den här skönsmålningen av situationen i dag tror jag inte stämmer med verkligheten. Vad bör göras, hur bör det göras och när? Om det är försmädligheter att ställa de frågorna rakt på sak och kräva inte krokiga utan raka svar, då får det stå för finansministerns räkning.

Herr finansministern STRÄNG:

Herr talman! Herr Bohman kommer tillbaka och säger: "Tänker finansministern och regeringen göra något före valet?" Just nu pågår den här diskussionen. Planeringen för uppläggningsen av lönerörelsen – och det här är ju någonting som rör löntagarna på ett utomordentligt angeläget och intimt sätt – pågår. Före valet bör rimligtvis ståndpunkts-tagandena på löntagarhåll vara ett faktum. Jag kan för dagen inte säga annat än att om det är så att de förhandlande parterna och framför allt landets löntagare ger den klara deklARATIONEN att de är beredda att växla över vissa löneprocent, som man har förhandlat fram, till en skattesänkning över arbetsgivaravgiften, så vore det ju en något underlig regering om den inte tog hänsyn till detta – alldeles oavsett om det gäller en socialdemokratisk regering eller en högerregering. Jag tror att herr Bohman ger mig rätt i detta.

Sedan tar jag inte så hårt på det här att finansministern tidigare bara har brakat i väg och manifesterat kraftfullhet och nu skulle han ha blivit tveksam osv. Det är ju felaktigt. Ingen finansminister och ingen regering kan leva vidare i politiskt avseende år efter år om man inte tar reda på vad de människor känner och tycker som vart tredje år i öppen valrörelse skall säga huruvida regeringen och finansministern har förtroende eller inte.

Herr Bohman säger att hans beräkning är den riktiga. Jag har satt mig ned och räknat på det här. Om man tar hänsyn till att framför allt de lägre inkomstklasserna, dvs. mellan 20 000 och 25 000 kronor – de har ju blivit låga inkomstklasser i dag – genom den klara inriktningen på avtalsrörelserna har haft lönehöjningar som minst har legat på 10 procent årligen, då ger faktiskt en korrekt beräkning vid handen att det blir pengar över under den här senaste treårsperioden, vilket herr Bohman bestrider. Jag har räknat med mina medarbetare, herr Bohman har räknat med sina medarbetare. Jag hoppas att vi så småningom, om inte förr så till den 4 juni, skall kunna redovisa papperen på bordet så att vi blir ense på den här punkten. Ett matematiskt problem skall vi kanske inte behöva tvista om hur länge som helst.

Fru Nettelbrandt påstår att finansministern tar finanspolitiken till hjälp bara i högkonjunkturer. Då kan man inte göra skattesänkningar, för det går på tvärs med en riktig finanspolitik. Men man kan väl göra det i lågkonjunkturer, säger fru Nettelbrandt. Även detta har vi ju talat många gånger om. Eftersom jag tvingas att tänka litet längre i de här snabba konjunkturförändringarna, så vill jag säga: Handen på hjärtat, fru Nettelbrandt, om vi skulle ha följt de här råden och sänkt skatten under 1971 eller 1972, skulle fru Nettelbrandt då ha ställt sig här i kammarens talarstol och sagt att hon är helt överens med finansministern nu, tre och fyra månader före ett allmänt val, att nu måste vi antingen höja momsens eller höja den direkta skatten eller göra någonting annat som har med finanspolitiska åtgärder att göra? Och det är ju i klartext ingenting annat än skattchöjningar.

Jag har sagt tidigare att jag tvivlar på att man från oppositionens sida skulle ha varit så konsekvent, och detta mitt tvivel kan jag aldrig komma ifrån. Ja, jag inte bara tvivlar – jag är absolut blint övertygad om att

Nr 93

Måndagen den
21 maj 1973

*Om ändringar i
skattelagarna
inför förestående
löneförhandlingar*

*Om skatte-
lättnader för
hushållen*

Måndagen den
21 maj 1973

*Om ändringar i
skattelagarna
inför förestående
löneförhandlingar*

*Om skatte-
lättnader för
hushållen*

något sådant händer inte i den politiska tillvaro där vi umgås med varandra.

Herr BOHMAN (m) kort genmäle:

Herr talman! Den här debatten måste upplevas på ett rätt främmande sätt av kammarens ledamöter, av vilka i varje fall de äldre har upplevt finansminister Gunnar Sträng år efter år med klara och bestämda och målmedvetna deklARATIONER om vad han tycker om det svenska skattesystemet.

Vi har en regering som lagt fram sina förslag, sina många propositioner, som har gjort det besvärligt för oss här i riksdagen, vilket fru andre vice talmannen Nettelbrandt talade om. Det har redovisats vad regeringen vill göra på det ena området efter det andra. Regeringen går ut i ett val och säger: Det här har vi gjort, det här är vårt fögderi – nu får väljarna fälla sin dom. Men när vi kommer in på den viktiga skattefråga som alltmer angår människorna vill regeringen alltså inte deklarerat någon ståndpunkt.

Nu skall finansministern i stället fortsätta att "lyssna". Och är det så att de röster som finansministern hör ger vid handen att det finns ett stort intresse av en omläggning av skattesystemet före avtalsrörelsen, då kommer regeringen att göra någonting. Men riksdagen som utövar beskattningsrätten och som inte sammanträder före valet kan alltså inte ta ställning. De människor som skall rösta – på socialdemokraterna eller på andra – och som vill veta var socialdemokraterna står skall alltså få någonting presenterat under sommaren. Ty tydligen kommer det någonting – som inte är penetrerat, som inte har varit ute i den parlamentariska diskussionen utan som har växt fram genom att finansministern har lyssnat på röster. Men vem vet vilka röster finansministern lyssnar på?

Det är ju bara bra att det kommer någonting, för det behövs. Det är det jag har efterlyst. Men nog vore det ändå av utomordentligt stort värde för denna riksdag och för våra väljare att veta vad det är finansministern och regeringen tänker komma med och när det kommer. Kommer det innan riksdagen slutar? Kommer det mitt under själva valrörelsen? Är det när några av oss skall mötas i den ekonomiska debatten i TV inför hela svenska folket som finansministern plockar fram en del stenciler – för det brukar ju vara så när det gäller sådana här förslag – som vi då skall diskutera?

Kan vi inte, snälla rara Gunnar Sträng, få ett klart besked: Var står finansministern själv i den här frågan?

Finansministern har i sitt interpellationssvar sagt att det går inte att sänka marginalskatterna utan att höja andra skatter. Vad vinner löntagarna på det? Får de mera kvar i penningpungen om man sänker marginalskatterna men höjer de andra skatterna? Det vinner vi väl ingenting på. Vad löntagarna vill ha är ett utflöde för sina arbetsinsatser i form av reella lönestegringar, inte i form av att man flyttar skatterna från det ena hörnet av rummet till det andra. Det hjälper dem ju inte.

Här får vi alltså inget besked. Vi skall "lyssna på röster" – tack!

Fru andre vice talmannen NETTELBRANDT (fp) kort genmäle:

Herr talman! Jag vet inte om jag vågar vara lika personlig som herr Bohman och säga: Snälla rara Gunnar Georg Emanuel Sträng, besvara våra frågor! Jag antar nämligen att det då tolkas som en försmädlighet.

Jag tolkar i alla fall finansministerns senaste inlägg så, att det var ett ganska klart besked om att sänka skatterna, det går icke i något konjunkturläge någonsin här i landet.

Jag förstår att finansministern anser att det är försmädligheter att erinra om vad regeringen har gjort och inte gjort under den aktuella treårsperioden. Jag är inte särskilt förvånad över detta. Men om nu finansministern anser att det är så besvärande att bli påmind just om den här dystra verkligheten som han själv har bidragit till och som inte ens hans egna nu försvarar utan tvärtom väldigt hårt kritiserar, skulle finansministern ändå inte vilja bidra till att lätta något på förlåten när det gäller vad som kommer att ske i framtiden?

Vad som skett är ju att vi har haft dessa marginaleffekter, som det väl nu betraktas som en tjugig uppräkningslista att tala om. Vi har haft de problemen så länge att jag håller med om att det börjar bli tjugigt. Det som har skett är vidare att inflationen knuffar upp skattebetalarna i högre skatteklasser, att vi har en dålig skattekontroll, att bestämmelserna är så outvecklade att de gynnar de smarta på de skatteoljulas bekostnad samt att skatteutredningen har fått alldeles för snäva direktiv för att verkligen kunna vidta den åtgärd som just nu är den viktigaste, som jag ser det. Skulle då inte finansministern kunna säga vad han vill och tänker göra? Det blir ju annars en egendomlig debatt vi för här i kammaren, om man aldrig får något svar på de frågor som herr Bohman och jag ganska entydigt har ställt till finansministern i flera inlägg. Vad är det som kommer att ske? Är inte denna dagens debatt den lämpliga tidpunkten för att redogöra för det.

Finansministern säger att han är beredd att växla över vissa procent, som man har förhandlat sig fram till, mot en skattesänkning, om löntagarna säger att de är med på det. Men har de sagt det? I så fall var? De citat från löntagarhåll som jag tidigare anfört tyder på motsatsen. När har något framkommit? Och vad är det i så fall som har varit underlag för en eventuell diskussion som kan ha förts? Eller hur har dessa synpunkter kommit fram, om det inte är i de intresseorgan som vi allmänt har tillgång till?

Herr finansministern STRÄNG:

Herr talman! Det är naturligtvis onödigt att upplysa herr Bohman om att det ligger en hel del arbete bakom, innan man tar ståndpunkt. Det kan t. ex. vara diskussioner och funderingar som förts fram från olika håll och som självfallet skall prövas förutsättningslöst. Det är vad jag har sagt. Jag vill lyssna på den diskussionen och se vad den leder fram till. Sedan kommer regeringen och finansministern att tvingas att ta ståndpunkt, om de diskussionerna materialiserar sig inom rimlig tid. Det är vad det är fråga om. Och jag försäkrar herr Bohman att det inte skall finnas någon anledning att klaga på min beslutsamhet eller på min handlingskraft, när regeringen och jag en gång tagit ståndpunkt. Men i ett sådant här ärende

Nr 93

Måndagen den
21 maj 1973

*Om ändringar i
skattelagarna
inför förestående
löneförhandlingar*

*Om skatte-
lättnader för
hushållen*

Nr 93

Måndagen den
21 maj 1973

Om ändringar i
skattelagarna
inför förestående
löneförhandlingar

Om skatte-
lättnader för
hushållen

och på det utomordentligt lösa material som hittills har aktualiserats springer man självfallet inte ut och säger att så skall det bli och så skall det inte bli.

På nästa möte i planeringsrådet - där jag har med tre fyra professorer i nationalekonomi och där arbetsmarknadens företrädare, t. ex. kooperationen, Svenska arbetsgivareföreningen, Industriförbundet och löntagargenorganisationerna, har sina representanter med - kommer jag att ta upp denna fråga. Jag kommer att låta dem diskutera för att se om det finns något intresse och om det kan anses ligga någon reell vinst i att ur en kommande lönehöjning ta ut ett mindre antal löneprocent, med vad det innebär, och i stället göra en motsvarande skattesänkning. Det är mycket intressant att få reda på hur det Organisationssverige reagerar som i första hand är berört av problemet. Jag vet ännu inte vilken mening som kommer att hamras ut ur den debatten. Men jag vill gärna ha den så omfattande som möjligt. Och jag hälsar herr Bohman välkommen i den debatten, om han har några uppfattningar att redovisa.

(Herr Bohman: I planeringsrådet?)

Nej, jag sade välkommen i debatten. Den förs inte bara i planeringsrådet. Men det bestämmer ju herr Bohman själv - och han är ju en mycket flitig debattör, att döma av vad dagstidningarna skriver från herr Bohmans alla resor. Det går mycket bra att sätta sig in i den debatten, och det är ur den som det sedan skall komma fram huruvida det finns förutsättningar för omläggning. Det är det som det är fråga om.

Denna diskussion har blivit intressant även för mig, därför att den inte har samma monotona karaktär som den diskussion som den politiska oppositionen har presterat under alla år, nämligen: skatterna är för höga, de är orimliga, marginalskatten är omöjlig, det måste löna sig att arbeta osv., samtidigt som man öser på på reformsidan, så att de nuvarande skatterna inte räcker till att betala reformerna. Det är monotont intill leda. Vad som är det nya i den här debatten är att man från fackligt håll - jag nämnde LO:s största förbund - sagt: Vi begriper att man i det här läget inte kan sänka skatten, men vi är beredda att acceptera en omläggning. Den 28 februari sade jag vid två tillfällen att det är så pass intressant att den debatten bör fortsätta. Jag hoppas att den skall fortsätta och bli så pass energisk och genomlysande som möjligt. Därvid är det självfallet att man får ta sina intryck från denna fråga som har med skattepolitiken att göra.

Om det är någon som här i kammaren har velat prisa Gunnar Nilsson för att han satt lönerörelser och skatter i ett visst sammanhang så är det fru andre vice talmannen. Hon har varit inne på det också i dag, även om hon samtidigt passade på - eller det var kanske herr Bohman - att citera Arne Geijer, som har varit mer tveksam på den här punkten.

Slutligen, herr talman, en uppmuntran till fru andre vice talmannen. Om hon säger Gunnar Georg Emanuel beror det naturligtvis på hur hon säger det. Är det så att man använder den vänlighet i tonfallet som kom till uttryck i hennes senaste inlägg har jag ingenting emot att det blir ett permanent inslag i debatten oss emellan.

Herr JOSEFSON i Arrie (c):

Herr talman! I den debatt som ständigt förekommer om skatt och skattesystem betonas ofta, även av finansministern, att de direkta skatterna är så höga att man inte gärna kan höja dem ytterligare. Och det ligger mycken sanning i detta. Ett villkor för en god samhällsutveckling är att den enskilde medborgaren finner det meningsfullt att göra en arbetsinsats. Detta är betydelsefullt både för samhället och för den enskilde rent personligt. Blir skattetrycket så hårt och så högt att den enskildes intresse att göra sin arbetsinsats trubbas av, då har samhället anledning att med oro se framtiden an.

Inför en avtalsuppgörelse kommer alltid skattefrågan alltmer att aktualiseras, och skattetänkandet blir mer framträdande. Oron inför denna situation har väl bidragit till dagens debatt om vårt skattesystem. Löntagarna ställer med rätta frågan: Vad kommer jag att få behålla själv genom en lönehöjning? Ja, kanske frågan ställs: Får jag något över till mig själv sedan skatten erlagts? Särskilt gäller detta grupper i samhället som drabbas både av den höga marginalskatten som nuvarande skattesystem inrymmer och av en nedskärning av vissa sociala bidrag, som är inkomstgraderade och därtill kanske också i vissa fall av högre avgifter. Just inom detta område borde den sittande skatteutredningen med förtur göra en översyn av gällande regler och försöka åstadkomma en bättre samordning. Det är alldeles orimligt att inte en bättre samordning finns mellan skattesystem och sociala bidrag. Exempel som framförs i interpellationen visar på nära nog total avsaknad av samband vid utformningen av skatter och socialpolitik. Här ställer jag frågan till finansministern: Kommer regeringen att ta några initiativ för att inför årets höstriktdag framlägga förslag för en bättre samordning av skatteuttag och inkomstgraderade sociala förmåner? Vi har både från centern och folkpartiet krävt att denna fråga bör av skatteutredningen behandlas med förtur.

När man diskuterar skattepolitik och avtalsuppgörelser grundar sig kritiken i hög grad på den ständigt pågående penningvärdeförsämringen. Faktum är att den pågående inflationen har en ständigt höjande effekt på skatteuttaget samtidigt som den är en pådrivande faktor i den under många år pågående pris- och lönekarusellen. Ingen tjänar egentligen något på denna ständigt pågående inflation, utom möjligen staten genom progressiviteten i skattesystemet. Skulle det därför inte vara möjligt, herr finansminister, att satsa litet mer på att försöka åstadkomma en stabilisering? Varför inte, såsom centerpartiet och folkpartiet föreslagit, försöka få till stånd en konferens där berörda parter – regering, riksdag, näringsliv, arbetsmarknadens parter och ekonomisk expertis – deltar och där man försöker komma fram till vissa gemensamma linjer för den ekonomiska politiken och en gemensam bedömning av vilket utrymme som finns tillgängligt för löneförbättringar och av aktuella frågor. Denna fråga kommer att diskuteras närmare i samband med att kompletteringspropositionen behandlas i riksdagen. Jag skall därför inte gå mer in på den. Jag vill dock med tillfredsställelse notera att finansministern i dag, i en replik i den föregående debatten, inte lika kategoriskt som tidigare tog avstånd från en dylik.

Nr 93

Måndagen den
21 maj 1973

*Om ändringar i
skattelagarna
inför förestående
löneförhandlingar*

*Om skatte-
lätnader för
hushållen*

Måndagen den
21 maj 1973

*Om ändringar i
skattelagarna
inför förestående
löneförhandlingar*

*Om skatte-
lättnader för
hushållen*

Marginalbeskattning och nedtrappade bidrag och i vissa fall höjda avgifter utgör en besvärlig kombination. Det måste vara angeläget att snarast möjligt rätta till en del på detta avsnitt av skattesystemet och därmed åstadkomma en bättre utformning och större rättvisa.

När vi i dag diskuterar skattesystemet kan jag inte underlåta att också aktualisera den faktiska sambeskattningen. Ännu har jag inte hört någon som med sakskalet har försvarat det nuvarande systemet. Vi kommer inom de närmaste veckorna att här i riksdagen ta ställning till ett förslag om vissa ändringar i avdragsrätten för pensionsförsäkringar. Där framgår ytterligare hur orimligt och orättvist det nuvarande systemet är. Har vi i vårt land infört individuell beskattning, bör givetvis alla beskattas efter de reglerna. I den svenska skattelagstiftningen har den grundläggande principen varit att skatten skall uttas efter bärkraft. Särbeskattningen har många fördelar men kan i vissa fall innebära besvärligheter när det gäller att uppnå denna målsättning. Vi har ändå ansett att särbeskattningen är det bästa beskattningssystemet, och den har accepterats av alla partier. Men då bör det också vara en hederssak att alla beskattas efter detta system. Jag vill fråga finansministern: Kommer finansministern att vidta några åtgärder för att till höstrikdagen få fram ett sådant förslag att denna orättvisa kan plockas bort ur skattesystemet i och med detta års utgång.

Finansministern framhåller i sitt svar på interpellationerna sambandet mellan skatterna och de tjänster och den service som samhället ger. Detta är alldeles riktigt. Skatterna kan inte betraktas som fristående; de har ett klart samband med den service samhället erbjuder och den politik som i övrigt förs. Det är rätt, som finansministern säger, att problemen inte löses enbart genom något nytt skattesystem.

Inkomstskatten utgör en betydelsefull del av den enskildes tillskott för att täcka de gemensamma kostnaderna. Men det är två frågor här som vi inte skall glömma bort. Den första frågan gäller hur vi skall skaffa resurser för en förbättring av skattesystemet. Det främsta medlet för att åstadkomma det är inte att höja skatten på andra områden, utan det måste vara att öka produktionen. Därmed åstadkommer man större resurser och ett ökat inkomstunderlag; jag avser nu inte högre belopp tillkomna genom inflation, utan en verklig produktionsökning. Detta måste också vara det främsta målet för den ekonomiska politiken, när man som här i dag kräver åtgärder för att rätta till brister i det nuvarande skattesystemet.

Den andra frågan är hur vi skall undvika inflationen eller att inflationen ytterligare skärper beskattningen. Om vi inte lyckas med det, vad kan då göras för att i varje fall åstadkomma en bättre samordning mellan skatter och bidrag?

Finansministern är säkert medveten om att i vissa fall en inkomstökning kan medföra att vederbörande får behålla bara en ytterst liten del. Nog borde man kunna åstadkomma en översyn av denna del av skatte- och bidragssystemet på en relativt kort tid. Förra årets riksdag beslöt ju att skatteutredningen av liknande skäl som jag här nämnt skall se över beskattningen av folkpensionärernas sidoinkomster, särskilt med tanke på konsekvenserna på bidragssidan.

Måndagen den
21 maj 1973*Om ändringar i
skattelagarna
inför förestående
löneförhandlingar**Om skatte-
lättnader för
hushållen*

Frågan är således inte ny för skatteutredningen. Ett år har nästan gått sedan denna uppgift anförtroddes skatteutredningen. Därför borde det vara möjligt att ganska snabbt se över detta avsnitt av skattesystemet, ett område som kan skapa problem och orättvisa både för folkpensionärer och för en ganska stor grupp vanliga inkomsttagare.

Det är därför, herr talman, som jag anser att vi inte bör förstora motsättningarna utan i stället se rent praktiskt på vilka möjligheter som finns att få bort vissa avarter ur skattesystemet – avarter och orättvisor, som väl inte helt förutsågs när förslaget framlades 1970, men som både jag och många med mig anser det vara både rimligt och nödvändigt att få bort eller åtminstone rättade inom den närmaste tiden.

Tre frågor har jag här berört:

Samordningen mellan skatter, bidrag och avgifter för de vanliga inkomsttagarna;

beskattningen av folkpensionärernas sidoinkomster och samordningen med bostadsbidraget; samt

den faktiska sambeskattningen.

Jag ställer därför frågan till finansministern: Kommer regeringen att aktualisera dessa frågor inför årets höstriktdag?

I en av replikerna hänvisade finansministern till riksdagens skattesänkingsbeslut förra året. Jag vill då ställa frågan: Var det egentligen en skattesänkning som regeringen då föreslog i regeringens proposition nr 95? Det fanns en sammanfattning i skatteutskottets betänkande nr 32. Där redovisas regeringens förslag på det sättet att man skulle åstadkomma en skattelättnad på 2,4 miljarder. Men det står också att man skulle höja den indirekta beskattningen för att täcka detta belopp och dessutom ta in ytterligare 455 miljoner för att kompensera vissa grupper i samhället som skulle drabbas av den höjda mervärdeskatten.

Jag kan inte finna att detta innebär något som talar för en skattesänkning, utan det är en skatteomläggning, vilket också framgick av propositionen nr 95. Detta var den sakligt riktiga redogörelsen.

Emellertid bifölls inte propositionen, utan det var kommunisternas motion om en höjning av arbetsgivaravgiften, stödd av socialdemokraterna, som sedermera blev riksdagens beslut. Men fastän man gjorde denna ändring, innebär det inte någon större förändring för den enskilde, eftersom även en höjd arbetsgivaravgift måste betalas av den enskilde, inte skattevägen, men genom högre priser – det är alldeles självklart. Därför blir resultatet på sikt inte skattesänkning, utan endast en skatteomläggning.

Jag anser att det skulle vara värdefullt, om man i fortsättningen kunde undvika att framställa denna felaktiga bild av förra årets riksdagsbeslut, inte bara här i kammaren, utan också i den allmänna propaganda som förs. Det var, som det står i propositionen, fråga om en skatteomläggning, och beslutet blev ingenting annat, om man ser det på sikt, än vad som framkom i propositionen.

Herr finansministern STRÄNG:

Herr talman! Herr Josefson i Arrie har ställt ett par tre frågor direkt till mig. Varje fråga är av den karaktären att den tar ganska långa

Måndagen den
21 maj 1973

*Allmän tandvårds-
försäkring, m. m.*

utläggningar och fortsatta debatter. Jag måste därför säga till herr Josefson att jag tyvärr inte kan gå in på de svaren nu. Men jag skall noggrant studera protokollet och försöka besvara herr Josefsons frågor i den debatt som vi kommer att ha den 4 juni. Jag har en känsla av att min kollega socialministern är mig djupt tacksam för detta, eftersom han har en lång debattfråga framför sig nu – och möjligen delas tacksamheten även av kammarpresidiet.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 3 Föredrogs, men bordlades åter konstitutionsutskottets betänkande nr 23, justitieutskottets betänkanden 21–25 och inrikesutskottets betänkande nr 22.

§ 4 Allmän tandvårdsförsäkring, m. m.

Föredrogs socialförsäkringsutskottets betänkande nr 20 i anledning av propositionen 1973:45 med förslag om allmän tandvårdsförsäkring, m. m. jämte motioner.

Kungl. Maj:t hade i propositionen 1973:45, under återopande av utdrag av statsrådsprotokollet över socialärenden för den 9 mars 1973, föreslagit riksdagen att anta vid propositionen fogade förslag till

- 1) lag om ändring i lagen (1962:381) om allmän försäkring,
- 2) folktandvårdslag,
- 3) lag om ändring i förordningen (1962:385) angående ersättning för sjukresor enligt lagen om allmän försäkring (sjukreseförordningen) och
- 4) lag om upphävande av förordningen (1950:606) om kommuns bidrag till kostnaderna för folktandvården.

Beträffande propositionens huvudsakliga innehåll anfördes följande:

”En allmän tandvårdsförsäkring föreslås införd den 1 januari 1974. Samtidigt läggs fast ett program för en omfattande utbyggnad av landstingens folktandvård under återstoden av 1970-talet. Olika åtgärder vidtas för att stärka folktandvårdens ställning och för att kanalisera den ökande tandläkartillgången till folktandvården. Vidare föreslås att bidrag från den allmänna försäkringen skall garantera att folktandvårdens utbyggnad kan genomföras utan att landstingens kostnader för folktandvården stiger.

Folktandvården föreslås bli reglerad i en folktandvårdslag. Landstingen och de landstingsfria kommunerna får därigenom ett lagfäst tandvårdsansvar för alla barn och ungdomar i åldrarna t. o. m. 19 år samt ett vårdansvar för specialisttandvården. För barnen skall tandvården vara avgiftsfri genom folktandvårdens försorg.

Den allmänna tandvårdsförsäkringen föreslås inordnad i den allmänna sjukförsäkringen. Den skall omfatta alla försäkrade över 19 års ålder, i ett inledningsskede även åldersgruppen 17–19 år. Försäkringen skall avse alla former av tandvård, inbegripet förebyggande vård, såväl inom

folktandvården och vid odontologisk fakultet som hos privatpraktiserande tandläkare. Privatpraktiserande tandläkare skall föras upp på en av försäkringskassan fastställd förteckning. De blir därigenom skyldiga att i sin taxesättning hålla sig inom de belopp som anges i en tandvårdstaxa som fastställs av Kungl. Maj:t. Taxans belopp, som blir lika för folktandvården och privatpraktiserande tandläkare, kan underskridas men inte överskridas. Övergångsvis föreslås en möjlighet till individuell taxebindning efter särskild prövning för sådana nuvarande privatpraktiker vars kostnader ligger över den kostnadsnivå som använts vid beräkning av tandvårdstaxan.

För att säkerställa att tandvårdsförsäkringen redan från början fungerar i full utsträckning föreslås vid ikraftträdandet en i princip allmän anslutning till försäkringen av de privatpraktiserande tandläkarna, vilka f. n. svarar för mer än tre fjärdedelar av vuxentandvården i landet. Riksförsäkringsverket föreslås få möjlighet att bevilja undantag när särskilda skäl föreligger. Under ett inledningsskede föreslås vidare särskilda begränsningar i tandläkarnas möjligheter att utträda ur försäkringen.

Av beloppen i tandvårdstaxan betalar patienten och försäkringen i regel hälften vardera. Patienten betalar sin avgift till tandläkaren. Försäkringsersättningen betalas av försäkringskassan direkt till tandläkaren resp. till folktandvården. För särskilt kostsamma behandlingar skall försäkringen ge ersättning med 75 % av taxans belopp till den del detta under en behandlingsomgång överstiger 1 000 kronor. Vid behandling med vissa proteser skall försäkringsersättningen utgöra 75 % av taxebeloppet. För patienter med svåra missbildningar i ansikts- eller käkskelettet föreslås försäkringen svara för hela kostnaden för den tandvård som behövs. För bl. a. tandkirurgisk behandling vid centraltandpolikliniker m. m. föreslås att det för läkarvård i offentlig regi gällande ersättnings-systemet skall tillämpas.

Ersättning föreslås utgå även för kostnader för resor till tandläkare, i den mån kostnaderna överstiger 15 kronor per besök. Vid specialisttandvård efter remiss föreslås reseersättning utgå efter samma regler som gäller vid läkarvård.

En särskild tandvårdsdelegation skall inrättas hos riksförsäkringsverket för att bereda frågor som gäller tandvårdsförsäkringen. Den skall bl. a. svara för de utredningar och överläggningar som behövs vid fortsatta ställningstaganden om tandvårdstaxan. Utöver riksförsäkringsverket skall socialstyrelsen och folktandvårdens huvudmän samt tandläkarnas och tandteknikernas organisationer vara företrädare i tandvårdsdelegationen.

Försäkringskassornas kostnader för tandvårdsersättning beräknas för år 1974 uppgå till minst 650 miljoner kronor. I detta belopp ingår även ersättning från försäkringen till folktandvården för utbyggnad av barn- och ungdomstandvården. Tandvårdsförsäkringen föreslås finansierad enligt samma grunder som sjukförsäkringen i övrigt.

Lagstiftning om den allmänna tandvårdsförsäkringen och folktandvården föreslås träda i kraft den 1 januari 1974. Särskilda övergångsregler föreslås för tandvård som meddelas under sista kvartalet år 1973. Enligt dessa ges privatpraktiserande tandläkare möjlighet att lämna

tandvård mot viss försäkringsersättning redan under tiden oktober–december 1973. Denna övergångsregel avser ersättning med halva det belopp som skall gälla fr. o. m. den 1 januari 1974. För helproteser skall ersättning dock utgå efter försäkringens regler redan fr. o. m. den 1 oktober 1973. Vidare ges landstingen genom ett särskilt övergångsbidrag möjlighet att redan under år 1973 anställa fler nya tandläkare inom folktandvården.”

I detta sammanhang hade behandlats

A. med anledning av propositionen väckta motioner:

1973:1683 av herrar Levin (fp) och Westberg i Ljusdal (fp) vari hemställdes att riksdagen skulle

1. besluta begränsa den föreslagna höjningen av arbetsgivaravgiften till 0,3 %,

2. hos Kungl. Maj:t anhålla om ett skyndsamt förslag, syftande till punktbeskattning av sådana sockerhaltiga s. k. mellanmålsprodukter vilka inte redan var föremål för dylik beskattning, varvid sockerhaltens storlek borde vara utslagsgivande,

3. besluta att punkterna 6–12 i övergångsbestämmelserna till förslaget till lag om ändring i lagen (1962:381) om allmän försäkring skulle utgå och att riksdagen i övrigt skulle ge Kungl. Maj:t till känna vad som anförts i motionen,

1973:1740 av fru Berglund m. fl. (s) vari hemställdes att riksdagen som sin mening uttalade att arvodesnivån för vård, meddelad av tandhygienist, borde reduceras i förhållande till försäkringsutredningens förslag i enlighet med vad i motionen anförts,

1973:1741 av herr Bohman m. fl. (m) vari hemställdes att riksdagen skulle

1. hos Kungl. Maj:t anhålla om förslag rörande regelbunden tandhälsovård,

2. besluta att folktandvården skulle utbyggas i den takt som efterfrågeutvecklingen motiverade utan bindning till någon i förväg fastställd fördelning av tandvårdskapaciteten mellan folktandvård och privatvård,

3. hos Kungl. Maj:t uttala att återbäringen från den allmänna försäkringen borde utgöra 75 % av tandvårdskostnaden enligt fastställd återbäringstaxa,

4. besluta att rätten till ersättning från den allmänna tandvårdsförsäkringen skulle gälla alla försäkrade oavsett ålder,

5. hos Kungl. Maj:t uttala att bunden vårdtaxa endast borde gälla enklare arbeten enligt vad i motionen anförts och att i övrigt fri arvodesättning skulle tillämpas i kombination med fast återbäringstaxa,

6. hos Kungl. Maj:t uttala att såväl den bundna taxan som återbäringstaxan borde fastställas genom förhandling med tandläkarnas och tandteknikernas fackliga organisationer,

7. besluta att de privatpraktiserande tandläkarnas anslutning till försäkringssystemet skulle vara frivillig och att inga hinder skulle resas

mot enskild nyetablering av vare sig allmänpraktiserande tandläkare eller av specialister,

8. besluta godkänna propositionens förslag rörande finansieringen av tandvårdsförsäkringen, dock att de försäkrades egenavgifter skulle höjas med ytterligare 0,3 procent av den sjukpenninggrundande inkomsten för att bekosta den i motionen föreslagna, till 75 % höjda kompensationsnivån,

1973:1742 av herrar Petersson i Röstånga (fp) och Taube (fp) vari hemställda att riksdagen beslutade

1. att de privatpraktiserande tandläkarna frivilligt skulle anknytas till försäkringen,

2. att den fasta taxan skulle följa den allmänna kostnadsutvecklingen genom lämplig indexreglering,

3. avslå det förslag som i praktiken innebar etableringskontroll och etableringsstopp,

4. att försäkringens personkrets vidgades i enlighet med vad som anförts i motionen,

1973:1753 av herr Fällin m. fl. (c) vari hemställda att riksdagen vid behandlingen av propositionen 1973:45 skulle

1. hos Kungl. Maj:t uttala sig för framtida översyn av utformningen av taxorna och självkostnadsandelen i enlighet med vad i motionen anförts,

2. besluta om 75-procentig tandvårdsersättning för förebyggande åtgärder,

3. hos Kungl. Maj:t uttala att krav på regelbundna tandläkarbesök borde utgöra förutsättning för den högre ersättningsnivån för kostnader över 1 000 kronor i enlighet med vad i motionen anförts,

4. avslå förslaget om tvångsanslutning av privatpraktiserande tandläkare och således i enlighet med försäkringsutredningens förslag besluta om frivillig anslutning till tandvårdsförsäkringen,

5. beträffande etableringskontroll besluta i enlighet med försäkringsutredningens förslag,

6. hos Kungl. Maj:t ge till känna vad i motionen anförts angående åtgärder för att tillgodose folktandvårdens behov av tandläkare,

1973:1754 av fru Gradin m. fl. (s),

1973:1755 av herr Helén m. fl. (fp) vari hemställda att riksdagen vid behandlingen av propositionen 1973:45 skulle

a. besluta

1. avslå punkterna 6-10 rörande tvångsanslutning av tandläkare och etableringskontroll i övergångsbestämmelserna till förslaget till lag om ändring i lagen om allmän försäkring,

2. att förälder till barn under sex år skulle få ersättning från tandvårdsförsäkringen för tandvård åt barnen på samma sätt som föreslagits för 17-19-åringar,

b. uttala att möjligheten till fritt tandläkarval borde upprätthållas,

c. ge Kungl. Maj:t till känna vad som i motionen anförts angående

Måndagen den

21 maj 1973

-----
*Allmän tandvårds-
försäkring, m. m.*

tandvårdstaxan, specialisttaxan, tandvårdsdelegationens uppgifter samt tandläkarnas och tandteknikernas förhandlingsrätt,

1973:1756 av herr Hermansson m. fl. (vpk) vari hemställdes att riksdagen i anledning av propositionen 1973:45 skulle

1. uttala att avgift för erhållen tandvård borde utgå i form av timarvode för all slags behandling och att detta timarvode, som per den 1 januari framräknats till 136 kronor/timme, blev indexreglerat,

2. uttala att försäkringsandelen för förebyggande behandlingsåtgärder borde fastställas till 75 % och att däri ingående åtgärder som laboratorieundersökningar e. d., vilka utförts vid specialkliniker, beräknades enligt läkarvårdsersättningstaxan,

3. uttala att en fortlöpande epidemiologisk kontroll av det svenska folkets tandhälsa skyndsamt borde inledas,

4. besluta att - med avslag på förslaget i propositionen om förtroendetandläkarorganisation - en länstandläkarinstitution skulle införas, avsedd att verka för genomförandet av enhetliga vårdprinciper i såväl privat- som folktandvård,

5. uttala att socialstyrelsen även i fortsättningen borde vara tillsynsmyndighet över folktandvården, innebärande bl. a. att instruktion för tandläkare inom folktandvården bibehölls, liksom tidigare krav på styrelsens godkännande av folktandvårdsplan,

1973:1757 av herr Hovhammar m. fl. (m, c, fp) vari hemställdes

1. att privattandläkarnas tvångsanslutning till den föreslagna försäkringen skulle utgå genom att övergångsbestämmelserna punkterna 5-12 i förslag till lag om ändring i lagen (1962:381) om allmän försäkring utgick,

2. att riksdagen hos Kungl. Maj:t skulle anhålla om sådan ändring av föreliggande förslag att privattandläkarna inom tandvårdsförsäkringens ram bereddes möjlighet till överläggningsrätt om tandvårdstaxans framtida innehåll och utformning,

1973:1768 av herr Nordgren m. fl. (m) samt

1973:1769 av herr Nordgren m. fl. (m, c),

B. vid riksdagens början väckta motioner:

1973:422 av herr Hermansson m. fl. (vpk) vari hemställdes

1. att riksdagen uttalade sig för kostnadsfri tilldelning av fluortabletter inom barntandvården via skol- och folktandvården samt mödravårdscentralerna, vilken kostnad skulle bestridas från de lokala försäkringskassorna inom tandvårdsförsäkringens ram,

2. att riksdagen hos regeringen skulle anhålla om åtgärder syftande till vidgad fortbildning inom folktandvårdens ram liksom att frågan om införandet i ökad utsträckning av differentierade tjänster och personliga förordnanden togs upp till behandling,

1973:458 av herr Hermansson m. fl. (vpk) vari hemställdt

1. att riksdagen uttalade sig för utbildning av en kår av barntandvårdare, som skulle erhålla en grundutbildning likvärdig tandläkares, men som därefter utbildades speciellt med inriktning på uppgifterna inom barntandvården i syfte att förstärka folktandvårdens resurser att kunna uppfylla väntade ökade anspråk vid fullgörandet av barntandvårdens uppgifter, varvid denna verksamhet även gavs anknytning till mödra- och barnavårdscentralerna,

2. att riksdagen skulle anhålla att regeringen jämväl prövade frågan om en ökad användning av tandhygienister, varvid ökad utbildning av sådana blev föremål för behandling.

Utskottet hemställde

1. beträffande folktandvårdens utbyggnad

att riksdagen skulle avslå motionen 1973:1741 i motsvarande del;

2. beträffande tandvårdsförsäkringens personkrets

att riksdagen med bifall till propositionen 1973:45 och med avslag på motionerna 1973:1741, 1973:1742 och 1973:1755, samtliga motioner i motsvarande del, skulle anta den i propositionen 1973:45 föreslagna lydelsen av 2 kap. 3 § och punkten 2 av övergångsbestämmelserna till lagen om ändring i lagen (1962:381) om allmän försäkring,

3. beträffande frågan om fritt tandläkarval

att riksdagen skulle avslå motionen 1973:1755 i motsvarande del,

4. beträffande den automatiska anslutningen av tandläkare till försäkringen och begränsningsregeln m. m.

att riksdagen med bifall till propositionen 1973:45 och med avslag på motionerna 1973:1683, 1973:1741, 1973:1742, 1973:1753, 1973:1755 och 1973:1757, samtliga motioner i motsvarande del, skulle anta de delar av det vid propositionen fogade förslaget till övergångsbestämmelser till lagen om ändring i lagen (1962:381) om allmän försäkring, vilka inte behandlats under 2 ovan,

5. beträffande övriga författningsförslag i propositionen

att riksdagen med avslag på motionen 1973:1756, i vad den innehöll yrkande om avslag på förslaget om förtroendetandläkarorganisation, skulle anta

a. de delar av det vid propositionen 1973:45 fogade förslaget till lag om ändring i lagen (1962:381) om allmän försäkring vilka inte behandlats under 2 och 4 ovan,

b. följande vid propositionen 1973:45 fogade förslag till

I folktandvårdslag,

II lag om ändring i förordningen (1962:385) angående ersättning för sjukresor enligt lagen om allmän försäkring (sjukreseförordningen),

III lag om upphävande av förordningen (1950:606) om kommuns bidrag till kostnaderna för folktandvården,

6. beträffande försäkringsandelen vid förebyggande vård

att riksdagen med anledning av motionerna 1973:1683, 1973:1753 och 1973:1756, samtliga motioner i motsvarande del, gav Kungl. Maj:t till känna vad utskottet anfört,

7. beträffande en generell försäkringsandel om 75 procent
att riksdagen skulle avslå motionen 1973:1741 i motsvarande del,
8. beträffande översyn av självkostnadsandelen
att riksdagen skulle avslå motionen 1973:1753 i motsvarande del,
9. beträffande frågan om att regelbundna tandläkarbesök skulle
utgöra förutsättning för 75-procentig kompensation vid kostnader
överstigande 1 000 kronor
att riksdagen skulle avslå motionen 1973:1753 i motsvarande del,
10. beträffande ersättning för vissa i förebyggande behandling in-
gående åtgärder vilka utförts vid specialkliniker
att riksdagen skulle avslå motionen 1973:1756 i motsvarande del,
11. beträffande rätt till reseersättning under och i anslutning till
havandeskap
att riksdagen skulle avslå motionen 1973:426,
12. beträffande arvodesnivån för tandhygienist
att riksdagen med anledning av motionen 1973:1740 gav Kungl. Maj:t
till känna vad utskottet anfört,
13. beträffande tandvårdstaxan i övrigt
att riksdagen skulle avslå motionerna 1973:1741, 1973:1742,
1973:1753, 1973:1755 och 1973:1756, samtliga motioner i motsvarande
del, samt motionen 1973:1768,
14. beträffande tandläkarnas förhandlingsrätt och rätt till överlägg-
ningar
att riksdagen skulle avslå motionerna 1973:1741, 1973:1755 och
1973:1757, samtliga motioner i motsvarande del,
15. beträffande frågan om förtroendetandtekniker hos försäkrings-
kassor och riksförsäkringsverket
att riksdagen skulle avslå motionen 1973:1754,
16. beträffande administrationsfrågor i övrigt
att riksdagen skulle avslå motionerna 1973:1755 och 1973:1756, båda
i motsvarande del,
17. beträffande finansieringen
att riksdagen skulle avslå motionerna 1973:1769, 1973:1683 och
1973:1741, de båda sistnämnda i motsvarande del,
18. beträffande punktbeskattning av vissa s. k. mellanmålsprodukter
att riksdagen skulle avslå motionen 1973:1683 i motsvarande del,
19. beträffande frågan om regelbunden tandhälsovård
att riksdagen skulle avslå motionen 1973:1741 i motsvarande del,
20. beträffande fortlöpande epidemiologisk kontroll av tandhälsan
att riksdagen skulle avslå motionen 1973:1756 i motsvarande del,
21. beträffande kostnadsfri tilldelning av fluortabletter inom barn-
tandvården
att riksdagen skulle avslå motionen 1973:422 i motsvarande del,
22. beträffande frågan om fortbildning inom folktandvården
att riksdagen skulle avslå motionen 1973:422 i motsvarande del,
23. beträffande frågan om barntandvårdare och tandhygienister
att riksdagen skulle avslå motionen 1973:458.

beträffande folktandvårdens utbyggnad

I. av herrar Ringaby (m) och Andersson i Ljung (m) vilka ansett att utskottet under 1 bort hemställa,

att riksdagen med anledning av motionen 1973:1741 i motsvarande del gav Kungl. Maj:t till känna vad reservanterna anfört angående utbyggnaden av folktandvården,

beträffande tandvårdsförsäkringens personkrets

II. av herrar Ringaby (m) och Andersson i Ljung (m) vilka ansett att utskottet under 2 bort hemställa,

att riksdagen med anledning av propositionen 1973:45, med bifall till motionerna 1973:1741 och 1973:1742 samt med anledning av motionen 1973:1755, samtliga motioner i motsvarande del, skulle

a. anta 2 kap. 3 § lagen om ändring i lagen (1962:381) om allmän försäkring med den lydelse reservanterna föreslagit, innebärande att alla medborgare oavsett ålder omfattades av försäkringen,

b. besluta att punkten 2 av övergångsbestämmelserna till lagen om ändring i lagen (1962:381) om allmän försäkring skulle utgå och att i enlighet härmed punkterna 3--12 i stället skulle erhålla nummerbeteckningarna 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10 resp. 11,

III. av herr Jonsson i Mora (fp) och fröken Bergström (fp) vilka ansett att utskottet under 2 bort hemställa,

att riksdagen med anledning av propositionen 1973:45 samt med bifall till motionen 1973:1755 och med avslag på motionerna 1973:1741 och 1973:1742, samtliga motioner i motsvarande del, skulle anta punkten 2 av övergångsbestämmelserna till lagen om ändring i lagen (1962:381) om allmän försäkring med den lydelse reservanterna föreslagit, innebärande att även barn under sex år skulle omfattas av försäkringen,

beträffande frågan om fritt tandläkarval

IV. av herr Jonsson i Mora (fp) och fröken Bergström (fp) vilka ansett att utskottet under 3 bort hemställa,

att riksdagen med bifall till motionen 1973:1755 i motsvarande del uttalade att möjligheten till fritt tandläkarval borde upprätthållas,

beträffande den automatiska anslutningen av tandläkare till försäkringen och begränsningsregeln m. m.

V. av herrar Jonsson i Mora (fp) och Ringaby (m), fröken Bergström (fp) samt herr Andersson i Ljung (m) vilka ansett att utskottet under 4 bort hemställa,

att riksdagen med bifall till motionerna 1973:1683, 1973:1741, 1973:1742, 1973:1755 och 1973:1757, samtliga motioner i vad de innehöll yrkande om avslag på propositionens förslag om automatisk anslutning av tandläkare till försäkringen och om begränsningsregel, samt med anledning av motionen 1973:1753 i motsvarande del skulle anta de delar av det vid propositionen fogade förslaget till övergångsbestämmelser

till lagen om ändring i lagen (1962:381) om allmän försäkring vilka inte behandlats under 2 vid utskottets hemställan med de ändringar att dels punkterna 6–10 utgick, dels punkterna 11 och 12 erhöll nummerbeteckningarna 6 resp. 7, dels hänvisningen i punkten 5 avsåg sistnämnda båda punkter,

VI. av herr Carlsson i Vikmanshyttan, fröken Pehrsson och herr Andersson i Nybro (samtliga c) vilka ansett att utskottet under 4 bort hemställa,

att riksdagen med anledning av motionerna 1973:1753, 1973:1683, 1973:1741, 1973:1742, 1973:1755 och 1973:1757, samtliga i motsvarande del, skulle

a. anta de delar av det vid propositionen fogade förslaget till övergångsbestämmelser till lagen om ändring i lagen (1962:381) om allmän försäkring, vilka inte behandlats under 2 vid utskottets hemställan, med de ändringar att dels punkterna 6, 7 och 8 utgick, dels punkterna 9, 10, 11 och 12 erhöll nummerbeteckningarna 6, 7, 8 resp. 9, dels hänvisningen i punkten 5 avsåg sistnämnda fyra punkter,

b. ge Kungl. Maj:t till känna vad reservanterna anfört i fråga om den i propositionen föreslagna begränsningsregeln,

c. ge Kungl. Maj:t till känna vad reservanterna anfört om angelägenheten av att motverka en överströmning av tandläkare från folktandvården till privatpraktik och om prövning av frågan om begränsningsåtgärdernas nödvändighet för tiden efter år 1975,

beträffande övriga författningsförslag i propositionen m. m.

VII. av herr Hagberg (vpk) som ansett att utskottet under 5 och 16 bort hemställa,

5. att riksdagen med bifall till motionen 1973:1756, i vad den innehöll yrkande om avslag på förslaget om förtroendetandläkarorganisation, skulle anta

a. de delar av det vid propositionen 1973:45 fogade förslaget till lag om ändring i lagen (1962:381) om allmän försäkring vilka inte behandlats under 2 och 4 vid utskottets hemställan med de ändringar att i 18 kap. 12 och 13 §§ ordet "förtroendetandläkare" utbyttes mot "länständerläkare",

b. de vid propositionen fogade förslagen till

1. folktandvårdslag,

2. lag om ändring i förordningen (1962:385) angående ersättning för sjukresor enligt lagen om allmän försäkring (sjukreseförordningen),

3. lag om upphävande av förordningen (1950:606) om kommuns bidrag till kostnaderna för folktandvården,

16. att riksdagen med bifall till motionen 1973:1756 och med avslag på motionen 1973:1755, båda motionerna i motsvarande del, uttalade att instruktionen för tandläkare inom folktandvården borde bibehållas och att folktandvårdsplan – liksom hittills – borde fastställas av socialstyrelsen,

beträffande en generell försäkringsandel om 75 procent

VIII. av herrar Ringaby (m) och Andersson i Ljung (m) vilka ansett att utskottet under 7 bort hemställa,

att riksdagen med bifall till motionen 1973:1741 i motsvarande del gav Kungl. Maj:t till känna vad reservanterna anfört angående ersättningen från tandvårdsförsäkringen,

beträffande översyn av självkostnadsandelen

IX. av herr Carlsson i Vikmanshyttan, fröken Pehrsson och herr Andersson i Nybro (samtliga c) vilka ansett att utskottet under 8 bort hemställa,

att riksdagen med bifall till motionen 1973:1753 i motsvarande del gav Kungl. Maj:t till känna vad reservanterna anfört,

beträffande frågan om att regelbundna tandläkarbesök skulle utgöra förutsättning för 75-procentig kompensation vid kostnader överstigande 1 000 kronor

X. av herr Carlsson i Vikmanshyttan, fröken Pehrsson och herr Andersson i Nybro (samtliga c) vilka ansett att utskottet under 9 bort hemställa,

att riksdagen med bifall till motionen 1973:1753 i motsvarande del gav Kungl. Maj:t till känna vad reservanterna anfört,

beträffande ersättning för vissa i förebyggande behandling ingående åtgärder vilka utförs vid specialkliniker

XI. av herr Hagberg (vpk) som ansett att utskottet under 10 bort hemställa,

att riksdagen med bifall till motionen 1973:1756 i motsvarande del uttalade att avgiften för kliniska laboratorieundersökningar e. d., vilka utförts vid specialkliniker, borde beräknas enligt läkarvårdsersättnings-
taxan,

beträffande tandvårdstaxan i övrigt

XII. av herr Jonsson i Mora (fp) och fröken Bergström (fp) vilka ansett att utskottet under 13 bort hemställa,

att riksdagen med anledning av motionen 1973:1755 i motsvarande del, med avslag på motionerna 1973:1741, 1973:1742, 1973:1753 och 1973:1756, samtliga i motsvarande del, samt med avslag på motionen 1973:1768 gav Kungl. Maj:t till känna vad reservanterna anfört i fråga om speciallisttaxan,

XIII. av herrar Ringaby (m) och Andersson i Ljung (m) vilka ansett att utskottet under 13 bort hemställa,

att riksdagen med bifall till motionen 1973:1741 i motsvarande del samt med avslag på motionerna 1973:1768, 1973:1742, 1973:1753, 1973:1755 och 1973:1756, sistnämnda fyra motioner i motsvarande del, gav Kungl. Maj:t till känna vad reservanterna anfört i fråga om fri arvodessättning,

Måndagen den
21 maj 1973

-----
*Allmän tandvårds-
försäkring, m. m.*

XIV. av herr Carlsson i Vikmanshyttan, fröken Pehrsson och herr Andersson i Nybro (samtliga c) vilka ansett att utskottet under 13 bort hemställa,

att riksdagen med bifall till motionen 1973:1753 i motsvarande del och med avslag på motionerna 1973:1741, 1973:1742, 1973:1755 och 1973:1756, samtliga i motsvarande del, samt motionen 1973:1768 gav Kungl. Maj:t till känna vad i motionen anförts om tandvårdstaxan,

XV. av herr Hagberg (vpk) som ansett att utskottet under 13 bort hemställa,

att riksdagen med bifall till motionen 1973:1756 och med anledning av motionen 1973:1742, båda motionerna i motsvarande del, med avslag på motionerna 1973:1768, 1973:1741, 1973:1753 och 1973:1755, sistnämnda tre motioner i motsvarande del, uttalade att tandvårdstaxan borde grundas på ett indexreglerat timarvode för all slags behandling,

beträffande tandläkarnas förhandlingsrätt och rätt till överläggningar

XVI. av herrar Jonsson i Mora (fp) och Ringaby (m), fröken Bergström (fp) samt herr Andersson i Ljung (m) vilka ansett att utskottet under 14 bort hemställa,

att riksdagen med bifall till motionerna 1973:1741 och 1973:1755 samt med anledning av motionen 1973:1757, samtliga motioner i motsvarande del, gav Kungl. Maj:t till känna vad reservanterna anført angående tandläkarnas och tandteknikernas förhandlingsrätt,

beträffande finansieringen

XVII. av herrar Ringaby (m) och Andersson i Ljung (m) vilka ansett att utskottet under 17 bort hemställa,

att riksdagen med anledning av motionen 1973:1741 i motsvarande del och under förutsättning att riksdagen biföll reservationen VIII i skrivelse till Kungl. Maj:t begärde förslag till 1973 års höstriksdag om höjning av de försäkrades egenavgifter med 0,3 procent av avgiftsunderlaget,

beträffande frågan om regelbunden tandhälsovård

XVIII. av herrar Ringaby (m) och Andersson i Ljung (m) vilka ansett att utskottet under 19 bort hemställa,

att riksdagen med anledning av motionen 1973:1741 i motsvarande del gav Kungl. Maj:t till känna vad reservanterna anført angående systematisk tandhälsovård,

beträffande kostnadsfri tilldelning av fluortabletter inom barntandvården

XIX. av herr Hagberg (vpk) som ansett att utskottet under 21 bort hemställa,

att riksdagen med bifall till motionen 1973:422 i motsvarande del uttalade sig för en kostnadsfri tilldelning av fluortabletter inom barn-tandvården, vilken kostnad skulle bestridas av de lokala försäkringskas-sorna inom tandvårdsförsäkringens ram,

beträffande frågan om fortbildning inom folktandvården

XX. av herr Hagberg (vpk) som ansett att utskottet under 22 bort hemställa,

att riksdagen med anledning av motionen 1973:422 i motsvarande del gav till känna vad reservanterna anfört,

beträffande frågan om barntandvårdare och tandhygienister

XXI. av herr Hagberg (vpk) som ansett att utskottet under 23 bort hemställa,

att riksdagen med bifall till motionen 1973:458 skulle

a. uttala sig för utbildandet av en kår av barntandvårdare, som skulle erhålla grundutbildning likvärdig tandläkares, men som därefter utbildades speciellt med inriktning på uppgifterna inom barntandvården i syfte att förstärka folktandvårdens resurser att kunna uppfylla väntade ökade anspråk vid uppfyllandet av barntandvårdens uppgifter, varvid denna verksamhet även gavs anknytning till mödra- och barnavårdscentralerna,

b. hos riksdagen begära prövning av frågan om ökad användning av tandhygienister inom tandvården varvid frågan om ökad utbildning av sådana togs upp till skyndsam prövning.

Till betänkandet hade fogats särskilda yttranden

1. av herrar Lundberg (s) och Persson i Stockholm (s),
2. av herrar Ringaby (m) och Andersson i Ljung (m) samt
3. av herr Hagberg (vpk).

Herr socialministern ASPLING:

Herr talman! Vi vet att stora befolkningsgrupper av ekonomiska skäl saknar tillfredsställande möjligheter till en god tandvård. Genomförandet av en allmän tandvårdsförsäkring är därför en viktig social reform. Genom tandvårdsförsäkringen skapas lika möjligheter åt alla till en god tandvård till överkomliga avgifter. Av stor betydelse inte minst för barntandvården är att tandvårdsförsäkringen kombineras med en omfattande utbyggnad av folktandvården och olika åtgärder för att stärka folktandvårdens ställning. Därför omfattar den av regeringen föreslagna tandvårdsreformen inte bara tandvårdsförsäkringens genomförande utan även fastläggandet av ett långtgående program för en utbyggnad av landstingens folktandvård.

För regeringen har det varit naturligt att ställa upp några grundläggande krav på utformningen av en tandvårdsförsäkring med utgångspunkt i att tandvårdsreformen skall ge alla lika rättigheter till god tandvård. Låt mig sammanfatta dessa krav i fyra korta punkter.

För det första: Patienterna lika väl som försäkringen skall alltid vara garanterade att veta vad en behandling kostar. Det betyder att tandläkarna genom tandvårdsförsäkringen måste hålla sig inom en av försäkringen fastställd taxa och att tandläkarna alltså blir taxebundna. De patienter som har stora tandvårdskostnader bör kunna få en extra lättnad genom försäkringen.

För det andra: En allmän tandvårdsförsäkring skall, för att göra skäl

Måndagen den
21 maj 1973

*Allmän tandvårds-
försäkring, m. m.*

för namnet, gälla alla vuxna - för skolbarnen skall tandvården liksom hittills vara kostnadsfri genom folktandvården. En tandvårdsförsäkring skall vara allmän också i den meningen att den omfattar alla typer av behandlingar och även förebyggande åtgärder.

För det tredje: Tandvårdsförsäkringen skall gälla tandvård hos både folktandvården och praktiserande tandläkare. En allmän tandvårdsförsäkring måste innebära att anslutningen blir allmän också bland landets tandläkare.

För det fjärde: Folktandvårdens ställning och utbyggnad måste säkras. Den skall sörja för barnens tandvård helt och hållet. Folktandvården skall vidare ta över en ökande del av vuxentandvården. Finansiella resurser för utbyggnaden av folktandvården skall tillföras landstingen genom tandvårdsförsäkringen.

Det är utifrån dessa grundläggande förutsättningar som propositionen om tandvårdsreformen har utarbetats.

Jag vill understryka att en förstärkning och utbyggnad av folktandvården är en av de viktigaste utgångspunkterna för tandvårdsreformens genomförande. En särskild utredning om folktandvården har därför föregått arbetet med själva tandvårdsförsäkringens utformning. Det program för en omfattande utbyggnad av folktandvården som läggs fast i propositionen kommer att bli av grundläggande betydelse för tandvården i vårt land. Detta är bakgrunden till att propositionen innehåller förslag om en rad åtgärder för att stärka folktandvårdens ställning. Finansiella resurser för utbyggnaden av folktandvården tillförs landstingen. Ersättning från försäkringen skall utgå till landstingen enligt regler som garanterar att utbyggnaden skall kunna ske med oförändrade nettokostnader för landstingen. Folktandvården skall vidare prioriteras vid fördelningen av den ökande tandläkartillgången. För att motverka riskerna för överströmning av tandläkare från folktandvården till den privata sektorn och för att skapa garantier för folktandvårdens utbyggnad får riks-försäkringsverket möjlighet att förordna om begränsning av antalet nya privatpraktiserande tandläkare inom försäkringen. Utbyggnadsprogrammet för folktandvården innebär att i stort sett hela nettotillskottet av nya tandläkare under återstoden av 1970-talet tillförs folktandvården.

Genom en folktandvårdslag, som skall träda i kraft samtidigt med tandvårdsförsäkringen, får landstingen ett lagfäst vårdansvar för barn-tandvården och efter hand också för åldersgruppen 17-19 år. Barntandvården skall byggas ut så att den omfattar även förskoleåldern. Barnens tandvård skall liksom nu vara avgiftsfri genom folktandvårdens försorg.

Folktandvården fungerar alltså som en tandvårdsförsäkring för barnen, som får helt avgiftsfri vård. Den utbyggnad av barntandvården som behövs påbörjas redan i år och betalas helt av försäkringen. Genom folktandvårdens snabba utbyggnad erbjuds förskolebarnen en regelbunden, fullständig tandvård. Inom flera landsting har man redan i dag en väl utbyggd förskoletandvård. För hela riket beräknas utbyggnaden ske successivt under perioden 1973-1976. Under utbyggnadstiden har landstingen möjlighet att träffa avtal med privatpraktiserande tandläkare, om folktandvårdens vårdresurser inte skulle vara tillräckliga. Också den

vården skall vara helt avgiftsfri.

Vårdansvaret för folktandvården kommer att gälla även specialisttandvård för såväl barn som vuxna. Samtidigt med utbyggnaden av barn- och ungdomstandvården skall ske en utbyggnad av vuxentandvården inom folktandvården, så att en allt större del av vuxentandvården kan ombesörjas av folktandvården.

Det är således stora och viktiga uppgifter som folktandvården ställs inför genom tandvårdsreformen. Som huvudmän för folktandvården är landstingen beredda att genomföra denna utbyggnad av den av samhället organiserade tandvården, vilket förutsätter att även statsmakterna på sätt som föreslagits i propositionen slår vakt om folktandvårdens ställning. Jag vill här gärna ge ett erkännande åt Landstingsförbundet och de enskilda landstingen för en positiv och betydelsefull medverkan under arbetet med tandvårdsreformen.

De viktiga avsnitt i propositionen som behandlar de ytterst betydelsefulla folktandvårdsfrågorna har inte rönt något större intresse i den borgerliga motionsfloden. Där är den dominerande frågan i stället att slå vakt om privattandvården. Moderaterna går ett steg till och yrkar direkt avslag på det i propositionen framlagda utbyggnadsprogrammet för folktandvården. Det är en högerprofil som man känner igen och som bör vara ganska besvärande för de andra borgerliga partierna.

Jag skall här efter gå över till frågan om själva tandvårdsförsäkringen. Låt mig göra det med utgångspunkt i den utredning om tandvårdsförsäkringens utformning som på ett förtjänstfullt sätt har utförts av försäkringsutredningen under ledning av riksförsäkringsverkets chef Lars-Åke Åström. Det är en omfattande och djupgående utredning som innehåller förslag till lösningar av en lång rad svåra och komplicerade frågor beträffande tandvårdsförsäkringens närmare utformning. Och vi har sannerligen under arbetet med propositionen lärt oss i socialdepartementet att tandvårdsförsäkringen inte bara är en stor och viktig fråga utan också en komplicerad fråga. Efter en ingående prövning av utredningens förslag och remissyttrandena har vi i propositionen kommit fram till en uppbyggnad av tandvårdsförsäkringen som i stort sett överensstämmer med utredningens förslag.

Frånsett en del smärre justeringar är ändringarna i utredningens förslag begränsade till tre punkter.

Den första gäller formen för tandläkarnas anslutning till försäkringen vid ikraftträdandet. På den punkten har vi valt en av utredningen alternativt diskuterad anslutningsform som innebär att man genom lagstiftningen automatiskt åstadkommer en allmän anslutning till försäkringen av de privatpraktiserande tandläkarna i försäkringens inledningsskede. Därigenom skapas de garantier som behövs för att tandvårdsförsäkringen från början skall fylla sitt syfte att ställa tandvården till förfogande för alla försäkrade med den rätt till förmåner som försäkringen erbjuder. För att göra övergången så smidig som möjligt har anslutningsreglerna utformats så att alla tandläkare blir skyldiga att anmäla sig till försäkringen men med en möjlighet att på särskilda skäl kunna begära att få stå utanför försäkringen.

Den andra punkten gäller etableringsregeln för privattandvården.

Måndagen den
21 maj 1973

*Allmän tandvårds-
försäkring, m. m.*

Denna regel har föreslagits av utredningen och har tillkommit för att tillförsäkra folktandvården tillräckliga tandläkarresurser. I propositionen har endast ett tillägg gjorts som innebär att denna regel om så behövs kan tillämpas för hela riket och inte enbart för ett visst försäkringskassområde. Det har skett för att skapa en yttersta garanti för en geografiskt riktig fördelning av tandläkarresurserna, och inte minst har glesbygdens intressen här varit vägledande. Här som på andra punkter i propositionen är det fråga om nödvändiga garantiregler som har utformats på ett sådant sätt att de skall möjliggöra en smidig och praktisk tillämpning. Dessa olika garantiregler är inte minst viktiga under försäkringens inledningsskede.

Den tredje punkten gäller tandvårdstaxan som första gången kommer att fastställas bara för ett år och då utan någon uppräknings under 1974. Det beror på att vi vill ha erfarenheter av taxans effekt innan den bestäms för längre tid.

Det har enligt min mening funnits starka skäl för ställningstagandet i propositionen på dessa tre punkter, lika väl som vi har funnit starka skäl för att på praktiskt taget alla andra punkter i huvudsak följa utredningens förslag. Jag har med mina ställningstaganden i propositionen eftersträvat att med ledning av en gedigen utredning skapa en från patientens synpunkt så bra tandvårdsförsäkring som möjligt.

När man läser de borgerliga partiernas motioner och deras reservationer mot utskottets tillstyrkan av olika punkter i propositionen leds tanken inte så mycket till den grundläggande utredningen om tandvårdsförsäkringen som propositionen bygger på. Och inte heller till de kunskapsrika remissyttrandena från exempelvis Landstingsförbundet och de enskilda landstingen. Nej, ursprunget till de borgerliga motförslagen till regeringens proposition finner man ganska snart på annat håll, nämligen i Tandläkarförbundets remissyttrande. Det vi fått höra från borgerligt håll i debatten om tandvårdsreformen är som ett eko av Tandläkarförbundets ur många synpunkter märkliga remissyttrande.

Jag skall belysa detta genom att ta upp fem huvudpunkter i den borgerliga kritiken mot regeringsförslaget.

För det första: Tandläkarförbundet anser i sitt remissyttrande att några vägande skäl inte föreligger för att barntandvården i sin helhet skall vara en uppgift för folktandvården. Man säger att en alltför dogmatisk syn på denna fråga kan leda till svårigheter för förbundet att acceptera tandvårdsförsäkringen. Moderaterna tycker tydligen att dessa synpunkter från Tandläkarförbundet skall vara utslagsgivande och går därför emot det i propositionen framlagda förslaget om en systematiskt organiserad barntandvård. Propositionen innebär på denna punkt att vi slår vakt om och bygger ut vårt internationellt sett unika omhändertagande av barnens tandvård i form av en avgiftsfri årlig tandvård inom folktandvården. Hos oss har folktandvårdens handhavande av barntandvården en nyckelroll i det förebyggande tandvårdsarbetet.

För det andra: Tandläkarförbundet beklagar sig i remissyttrandet över att utredningen inte har tagit upp frågan om en fri arvodesättning för tandläkarna. Det räcker för att moderaterna skall yrka på ett upphävande av propositionens förslag om att tandläkarna för alla behandlingar skall

bli skyldiga att hålla sig inom de belopp som anges i en fastställd tandvårdstaxa. Moderaterna går härigenom emot en av de grundläggande förutsättningarna för tandvårdsförsäkringen, nämligen att allmänheten skall ha rätt till tandvård efter fasta priser för alla behandlingar och att tandläkarna därför blir taxebundna. Utan denna taxebindning skulle patienten inte ha kunnat tillförsäkras den begränsning av sina tandvårdsutgifter som försäkringen nu innebär. Om tandläkarna i stället haft rätt till en fri prissättning skulle det inte ha funnits några garantier för att patientavgifterna hålls nere på den nivå som försäkringen innebär.

För det tredje: Tandläkarförbundet påstår att regeringen skulle ha förvägrat tandläkarna rätten till överläggningar med riks försäkringsverket om den tandvårdstaxa som skall gälla inom tandvårdsförsäkringen. Det är ett grundlöst påstående. Sanningen är att regeringen i propositionen om tandvårdsförsäkringen på denna punkt helt har godtagit det förslag som försäkringsutredningen under medverkan av representanter för Tandläkarförbundet har lagt fram. I enlighet med detta förslag skall överläggningar om tandvårdstaxan ske i en till riks försäkringsverket knuten tandvårdsdelegation där bl. a. Tandläkarförbundet skall vara representerat. Detta framgår klart av regeringens proposition. Jag tycker nog att det är litet genant för moderaterna och folkpartiet att i denna fråga skriva motioner och reservationer på grundval av Tandläkarförbundets propagandamaterial i stället för att hålla sig till de rätta uppgifterna i regeringens proposition.

För det fjärde: Tandläkarförbundet avisar i sitt remissyttrande bestämt utredningens förslag om de etableringsregler för privattandvården som förbundets representanter i utredningen själva varit med om att utforma. Ett genomförande av utredningens förslag skulle förhindra förbundet att verka för tandvårdsförsäkringens genomförande. Moderaterna och folkpartiet faller utan vidare undan för detta hot från Tandläkarförbundet och yrkar helt avslag på denna del av propositionen. Om detta yrkande hade vunnit gehör skulle man bl. a. ha äventyrat den ytterst betydelsefulla utbyggnaden av folktandvårdens avgiftsfria barn- och ungdomstandvård, som är en av de viktigare frågorna i propositionen.

Som jag förut nämnt föreslås i propositionen att etableringsregeln om så behövs skall kunna tillämpas för hela riket och inte enbart för ett visst försäkringskassområde. På den punkten har även centerpartiet reserverat sig, och jag måste säga att detta förvånar mig. Regeringens förslag har tillkommit bl. a. med anledning av Landstingsförbundets remissyttrande för att skapa en yttersta garanti för en geografiskt riktig fördelning av tandläkarresurserna. Regeln har stor betydelse för att tillförsäkra folktandvården tillräckliga tandläkarresurser i glesbygdskommunerna. Det är ganska uppseendeväckande att ett förslag med den innebörden möter motstånd från centern, som annars brukar stödja regeringens förslag till aktiva insatser i glesbygderna. Centerpartisterna får nog svårt att förklara detta när man är ute och åker i glesbygderna. Men så blir det när man springer i väg och motionerar på Tandläkarförbundets argument i stället för att hålla sig till ett tillvaratagande av samhällets intresse i en viktig fråga.

För det femte: Tandläkarförbundet har försökt göra den obligatoriska

Måndagen den
21 maj 1973

*Almän tandvårds-
försäkring, m. m.*

anslutningsformen i försäkringens inledningsskede till en stor stridsfråga. Och här har alla de borgerliga partierna ställt upp för att slå vakt om privatandläkarnas intressen. Moderaterna, folkpartiet och centern står här i kö för att vara ombud åt privatandläkarna. Herr talman! Jag har vid mina ställningstaganden i propositionen haft en annan utgångspunkt, nämligen att tandvårdsförsäkringen är tillskapad för hela folket. Framför allt skall de som tidigare inte haft råd med en fullständig tandvård få denna möjlighet. Därför måste garantier skapas för att tandvård med försäkringens förmåner finns att tillgå i hela landet. Man skall inte behöva resa långa vägar för att finna en tandläkare som är ansluten till försäkringen.

Tandläkarförbundet har krävt långtgående garantier för bestämmanderätt i fråga om tandvårdstaxan och hotat med att annars blockera tandläkarnas anslutning till försäkringen. I klartext skulle detta betyda en risk för att tandvårdsförsäkringen kunde ointetgöras av Tandläkarförbundet. Vidare fanns en uppenbar risk för att det i vissa delar av landet bara skulle ha blivit ett fåtal tandläkare anslutna till försäkringen, i varje fall i försäkringens inledningsskede. Patienterna på dessa orter skulle då ha stått utan den rättighet som tandvårdsförsäkringen skall vara.

Man har på något borgerligt håll sagt att det skulle vara en fördel om en del privatpraktiserande tandläkare stod utanför försäkringen. Patienter med höga inkomster skulle söka sig till dessa tandläkare för att få behandling snabbare och alla andra skulle vända sig till de tandläkare som anslutit sig till försäkringen. Tandvårdsförsäkringens huvudprincip om det fria tandläkarvalet skulle då sättas helt ur spel, och patienter med lägre inkomster skulle bli hänvisade till en viss typ av tandläkare. En tandvårdsförsäkring av det slaget kan aldrig accepteras från regeringens sida.

Det har också sagts att man kunde vänta med en allmän obligatorisk anslutning tills man sett att en frivillig anslutning misslyckats. Den omedelbara följderna skulle ha blivit att försäkringen inte fungerat från början och att många patienter då inte kunnat utnyttja de rättigheter tandvårdsförsäkringen skall ge dem. Man hade då också ställts inför frågan hur man skulle göra när anslutningen visat sig vara otillräcklig i ett område men inte i ett annat område. Det skulle leda till osäkerhet och orimliga situationer med olika lagregler i olika delar av landet -- något av landskapslagar med en lag för Skåne och en annan lag för Småland. Eller också skulle man först ha frivillig anslutning och därefter -- när den visat sig otillräcklig i vissa delar av landet -- införa obligatorisk anslutning också för dem som anmält sig frivilligt. Allt detta visar vilken osäkerhet som skulle ha uppstått hos både tandläkare och patienter. Men regeringens förslag i propositionen gäller klara och entydiga regler om anslutningen redan i försäkringens inledningsskede. Och det är ett rimligt krav att ett försäkringssystem som beräknas kosta närmare 700 miljoner kronor om året innehåller bestämda regler som garanterar försäkringens effektivitet för patienterna.

Tandvårdsförsäkringen skall ge rätt till tandvård efter fasta priser med en betydande ersättning från försäkringen. Det s. k. tvång som tandläkarna känner sig utsatta för innebär ingenting annat än att de blir

tvungna att lämna tandvård med de förmåner som försäkringen skall ge allmänheten rätt till.

Tandvårdsförsäkringen betyder för tandläkarna att de skall följa en fastställd tandvårdstaxa. Taxan är uppbyggd så att den kan tillämpas på alla behandlingar en tandläkare kan tänkas utföra. Tandläkarna tar i dag betalt till övervägande del efter ett s. k. styckepris för varje utförd åtgärd och taxan är i det avseendet ingenting nytt. Det är obegripligt att denna taxa skulle medföra att tandläkarna skulle sänka vårdens kvalitet – som har angetts i en del kommentarer till förslaget om tandvårdsförsäkringen – bara för att de automatiskt ansluts till en försäkring som man påstår att flertalet vill ansluta sig till.

Tandvårdsförsäkringen kommer att medföra en ökad tillströmning av patienter. Försäkringen garanterar därigenom hela tandläkarkåren tryggad sysselsättning, något som i dag inte gäller för alla akademikergrupper. Som alla förstår kommer försäkringen med den i propositionen föreslagna utformningen samtidigt att medföra en öppen insyn i tandläkarnas inkomstförhållanden.

De borgerliga partiernas agerande i fråga om tandvårdsförsäkringen är avslöjande. I de borgerligas tapping skulle huvudfrågan i tandvårdsförsäkringen vara att slå vakt om privattandläkarnas ekonomiska intressen. I den av regeringen föreslagna tandvårdsreformen är huvudfrågan i stället att skapa garantier för att alla ges lika möjligheter till en god tandvård och att alltså slå vakt om patienternas intressen. På detta sätt står de borgerliga partiernas och regeringens uppfattningar mot varandra när en viktig social reform skall förverkligas. Om de olika borgerliga förslagen förverkligades, skulle en rad garantier för patienten vilka är inbyggda i regeringens tandvårdsreform gå förlorade. Det skulle inte bli en försäkring för hela folket utan främst för privattandläkarna. Den största valfriheten för patienterna når man om alla tandläkare ansluts till försäkringen enligt regeringens förslag. Då först blir det en valfrihet för alla patienter och inte bara för dem som har råd.

Tandvårdsförsäkringen betyder för patienterna att minst hälften av tandvårdskostnaderna bärs av försäkringen. Patienter som har behov av mycket omfattande tandvård – t. ex. för att de inte tidigare kunnat söka tandvård – får ersättning med 75 procent av kostnaderna över 1 000 kronor. I fråga om förebyggande åtgärder och vissa proteser kommer försäkringen att svara för 75 procent av kostnaderna. Vad gäller resekostnaderna så ersätts dessa helt över 15 kronor. För bl. a. tandkirurgiska behandlingar kommer det vid läkarvård i offentlig regi gällande 12-kronorssystemet att tillämpas.

Patienterna tillförsäkras genom försäkringens bestämmelser att man i förväg får reda på vilken behandling som skall göras och vad den beräknade behandlingskostnaden blir. Vid dyrbar behandling tillförsäkras patienterna genom en förhandsprövning att det lämnade behandlingsförslaget är motiverat ur patientens synpunkt så att patienten inte behöver betala för en onödigt dyrbar behandling. Och genom att tandvårdstaxan är bindande för tandläkaren kan patienten själv kontrollera att tandläkaren inte tar för mycket betalt.

Det är dessa krav på en effektivt fungerande tandvårdsförsäkring som

Måndagen den
21 maj 1973

*Allmän tandvårds-
försäkring, m. m.*

har varit vägledande vid utformningen av propositionen beträffande denna viktiga reform.

Utskottsmajoritetens uppslutning kring regeringens förslag såväl i fråga om folktandvårdens utbyggnad som i fråga om tandvårdsförsäkringens genomförande innebär att en stor och viktig social reform kan förverkligas. Reformen genomförs i ett skede då tandvården i vårt land befinner sig i en snabb och betydelsefull utveckling. Inom den odontologiska forskningen har man nu nått så långt att man har ett gott grepp om orsakerna till de stora tandsjukdomarna. Som jag har utvecklat i propositionen öppnas därigenom också vägen till effektiva förebyggande insatser, och betydelsen härav understryks ytterligare i utskottets betänkande.

Herr talman! Tandvårdsförsäkringen blir av grundläggande betydelse för tandvården i vårt land. Att min uppfattning om tandvårdsförsäkringens utformning på några punkter inte sammanfaller med vad Tandläkarförbundet gett uttryck för skall inte döljas. Detta är en sak för sig, och vi får väl försöka att respektera varandras uppfattning. Och låt mig tillägga att jag har en stor respekt för den svenska tandläkarkårens kunnighet och yrkesskicklighet.

Tandvårdsförsäkringen öppnar många nya och positiva utvecklingsmöjligheter i tandläkarnas yrkesutövning och innesluter också tandläkarkårens medverkan vid genomförandet av en viktig social reform. Målsättningen för den reformen är, herr talman, att skapa lika möjligheter för alla till en god tandvård.

Herr CARLSSON i Vikmanshyttan (c):

Herr talman! Socialförsäkringsutskottets betänkande 1973:20 angående införande av en allmän tandvårdsförsäkring bygger på propositionen nr 45 samt en rad motioner. Det förslag som utskottet presenterar, med viss ändring av Kungl. Maj:ts förslag, innebär en viktig utbyggnadsetapp i vår trygghetslagstiftning inom hälsovårdens område.

Målsättningen för vår social- och trygghetspolitik är, enligt centerns mening, att utöver ekonomisk trygghet skapa trygghet i utbildningen samt ett meningsfullt arbetsliv med en god miljö. Vi behöver också en sjuk- och hälsovård som ger förutsättningar för god hälsa. Där är en god tandvård viktig ur flera synpunkter.

I många sammanhang betonas ju av experterna vikten av en rätt sammansatt kost, något som vi alla är medvetna om. Ur smaksynpunkt och även för det allmänna välbefinnandet är detta viktigt. Bra tänder är förutsättningen för att vi skall kunna tillgodogöra oss allt som man gärna lockar med i fråga om "läckerheter".

Det väsentliga är dock att vad jag här talat om är av betydelse för hela den förebyggande hälsovården och för hela folkhälsan. Mot denna bakgrund noterar vi med tillfredsställelse att vi i riksdagen nu har kommit så långt att vi skall besluta om en allmän tandvårdsförsäkring, vilken skall träda i kraft den 1 januari 1974.

Krav på införande av en tandvårdsförsäkring har rests under hela 1960-talet. Som ett exempel kan nämnas att man på centerns riksstämma i Uppsala år 1961 tog initiativ till detta och att riksstämman uttalade sig

för en allmän rätt till ersättning från sjukförsäkringen för tandvårdskostnaderna.

Den statliga utredning som tillsattes hösten 1961 för att göra en översyn av sjukförsäkringen fick också i uppdrag att utreda frågan om tandvårdsförsäkring. Denna utredning har sedan följts av flera utredningar, där frågan om tandvårdens inordnande i sjukförsäkringen har prövats. Det nu föreliggande förslaget bygger närmast på det förslag som presenterades i betänkande SOU 1972:81 om allmän tandvårdsförsäkring. Det har även varit en rad av utredningar tidigare över vilka bl. a. Landstingsförbundet haft att avge yttrande. Jag har deltagit i det arbetet. Dessa yttranden från Landstingsförbundet har tillfört debatten synpunkter som varit värdefulla för det slutliga ställningstagandet.

Av socialministern har vi nyss fått höra vilken stor och fin reform som här föreläggs riksdagen. Det är väl ingen som förnekar detta. Jag vill endast konstatera att det är en stark och bred opinion som rest krav på en tandvårdsförsäkring under lång tid. Vi vågar väl ändå, herr socialminister, påstå att den bidragit till att pressa fram denna reform, som tyvärr låtit länge vänta på sig.

Får jag sedan ge en annan bild av enigheten om reformen än den herr socialministern gav – han var tydligen ute efter att söka finna så många skiljelinjer som möjligt. Jag har haft intrycket av utskottsarbetet att utskottet helhjärtat slutit upp omkring genomförandet av en allmän tandvårdsförsäkring. Dock skall sägas att en bra reform kan bli ännu bättre. En del av de reservationer som finns – det är 21 stycken – innehåller förslag som skulle ha inneburit förbättringar om man tagit större hänsyn till dem.

Herr socialministern var också angelägen att betona skiljelinjer i fråga om utformningen av vissa detaljer i reformen. För mig är det angeläget att betona nödvändigheten och önskvärdheten av att få en så bred enighet som möjligt bakom reformen. Herr socialministern sade vidare att man i departementet lärt sig åtskilligt under arbetets gång, och han gav samtidigt ett erkännande åt Landstingsförbundet och dess arbete samt det yttrande Landstingsförbundet avgivit. Får jag säga, herr socialminister, att i detta arbete inom Landstingsförbundet har det inte varit några delade meningar. Det finns också en rad förslag, som herr socialministern lagt i sin proposition, som aldrig prövats i Landstingsförbundet. Man har i propositionen gått utöver det utredningsförslag som låg till grund för propositionen i riksdagen. Detta innebär att man inte fått pröva vissa områden, exempelvis frågan om anslutningsformen för tandläkarna till försäkringen.

På en väsentlig punkt har också socialförsäkringsutskottet föreslagit en ändring av Kungl. Maj:ts proposition. Det gäller höjningen av bidragsdelen för den förebyggande tandvården. Man föreslår en höjning från 50 procent till 75 procent av kostnaden för denna del. Skälen till höjning av bidragsandelen för den förebyggande tandvården har varit flera. Det måste vara bättre att förebygga tandsjukdomar än att reparera och laga tänder som en följd av att den förebyggande vården har varit för svag. För att få en förebyggande vård måste patienten aktiviseras. Dessutom kan tilläggas att en förebyggande vård också besparar patienten lidande,

Nr 93

Måndagen den
21 maj 1973

*Allmän tandvårds-
försäkring, m. m.*

vilket också måste vara viktigt. Även ur kostnadssynpunkt är den säkert lönande. Tandlagning är förenad med kostnader för såväl samhället som patienten, även efter den 1 januari 1974.

I Landstingsförbundet tidskrift nr 2 av i år finns en artikel av professorerna Hilding Björn och Jan Egelberg, som belyser vad förebyggande tandvård betyder. I artikeln tas också upp problemet hur man skall kunna styra efterfrågan. Jag citerar följande ur artikeln:

”En efterlängtd reform är nära förestående. Tandvårdsförsäkringen borde kunna bli ett väsentligt instrument i strävandena att ge svenska folket bättre tänder. I direktiven till utredningen framhölls också att ’syftet med en tandvårdsförsäkring bör vara att göra god tandvård tillgänglig till en för alla medborgare överkomlig kostnad’. Vad som bör inläggas i begreppet ’god tandvård’ har man inte diskuterat i betänkandet. Enligt modern odontologisk uppfattning måste god tandvård framförallt syfta till förebyggande av tandsjukdomar. I de fall tandsjukdomar redan föreligger är den tandvården god som med minsta möjliga ingrepp sätter, tänder och tandkött i acceptabelt skick och dessutom verkar i riktning mot förebyggande av nya angrepp. — — —

Den stora bristen i hittillsvarande tandvård är den ringa omfattningen av förebyggande och recidivförebyggande åtgärder — även om glädjande tecken på framsteg har börjat visa sig.”

Nu frågar någon om förebyggande tandvård har den stora betydelse som man vill framhålla här. Ja, det har gjorts en undersökning i Värmland redovisad av övertandläkaren Åke Björby i Göteborg. Det gällde en grupp med 100 skolbarn, som var omhändertagna för adekvat förebyggande vård. De fick under ett år sammanlagt fem nya hål i tänderna. En lika stor kontrollgrupp skolbarn, alltså 100 stycken, lämnades åt sitt öde under ett år och fick på denna tid 325 nya hål i sina tänder. Med alla reservationer för felaktiga slutsatser i en undersökning av det här slaget kan man ändå konstatera vilken väsentlig betydelse förebyggande tandvård har. Denna undersökning visar också klart värdet av att tandläkare och patient engageras för insatser på det här området. Från den utgångspunkten är det tacknämligt att utskottet kunnat enas om en ökad satsning på den förebyggande tandvården.

När det gäller den förebyggande tandvården finns ytterligare ett område som vi behöver ägna större uppmärksamhet. Det är barntandvården, närmast förskolebarnens tandvård. De tidigaste barnåren är ju utomordentligt viktiga i en människas liv. Det finns de som hävdar att de vanor och beteendemönster man får under tiden mellan 2 och 5 år, den s. k. präglingstiden, påverkar hela livet. Även om det finns överdrifter i ett sådant påstående står det klart att ur tandvårdssynpunkt är dessa år utomordentligt viktiga. Mjölktändernas betydelse kommer här in i bilden. Goda mjölktänder är förutsättningen för att barnet skall lära sig tugga maten. Lär inte ett barn sig detta kan det lätt få dåliga tugg- och matvanor. En i förtid borttagen mjölktand leder ofta till förskjutningar av tänderna, med besvärliga tandregleringar som följd — med allt vad detta innebär. Lagning och omvårdnad av mjölktänder bör enligt tandvårdsexperts rubriceras som förebyggande vård.

Det finns också en ytterligare aspekt på detta, nämligen att barnet får

vänja sig vid miljön hos tandläkaren. Detta kan ske bl. a. genom att barnet får följa sina föräldrar, sin mor, till tandläkaren, får uppleva att det inte är något farligt att få sina tänder översedda och lagade. Det är viktigt också ur den synpunkten att man kan förebygga vad som kallas "tandläkarskräck", något som tyvärr är mer vanligt än vi tror och känner till. I utskottet har vi diskuterat de här frågeställningarna. Jag vill säga att efter den diskussion som förevarit efter utskottsbehandlingen har det ytterligare poängterats hur viktig den här aspekten av förskoletandvården är.

Landstingsförbundet har också i sitt remissyttrande mycket starkt betonat behovet av denna tandvård. Jag skall be att få återge ett par meningar av vad Landstingsförbundet sagt i sitt yttrande. Landstingsförbundet framhåller att – även med ett höjt statsbidrag – prioriteringar sannolikt kommer att bli nödvändiga hos många huvudmän. Därvid finner förbundet "att en utbyggnad av barn- och ungdomstandvården utan tvekan bör komma i första hand. Därvid måste de tandhälsovårdande insatserna beredas tillräckligt utrymme. Det bör sålunda enligt förbundets mening vara en av folktandvårdens viktigaste uppgifter att skapa garantier för att en positiv attityd till god munhygien kan grundläggas redan i det tidigaste åldrarna. Utvecklingen har klart visat att en tidigt insatt förebyggande vård och terapi minskar kariesfrekvensen." En lång rad av remissinstanser har också kommit fram till samma slutledning. Jag kan nämna socialstyrelsen, Svenska kommunförbundet, förvaltningsutskotten i ett stort antal landsting, SPRI, Tandvärnet, Svenska tandläkarsällskapet och Sveriges tandläkarförbund.

Även om socialministern – liksom utskottet -- har påpekat hur angeläget det är med förskoletandvården, så finns det skäl att denna fråga löses nu. Vi bör söka komma fram till ett beslut att förskolebarn skall kunna få tandvård hos föräldrarnas tandläkare, i folktandvården eller på annat sätt, och att ersättning därför utbetalas genom faderns eller moderns försäkring.

Jag får från den utgångspunkten anmäla att vi från vårt håll kommer att stödja reservation 3 i den här delen med hänsyn till den utomordentligt stora betydelse som frågan om förskoletandvården ändå har.

Herr socialministern sade – och med rätta – att det här är en stor reform som vi går att besluta om, och det framhölls också att den kan ge alla möjligheter till god tandvård. För jag – tyvärr – konstaterar att när det gäller tandvårdstaxornas utformning kommer många patienter att finna, att försäkringen medfört att tandvården blivit dyrare än tidigare. För mellanskikten och för dem som fått sin tandvård genom den privata tandvården innebär försäkringen förbättringar, för många också avsevärda förbättringar. Tandvård är emellertid för många redan nu något som är dyrt, varför många tvingats avstå från behövlig tandvård. Det har också påpekats av socialstyrelsen och även av låginkomstutredningen, som påvisat synnerligen markanta skillnader mellan olika socialgrupper i fråga om tandvård och tandvårdsproblem. Andelen personer med dåliga tänder i socialgrupp 2 var dubbelt så hög som andelen i socialgrupp 1. Andelen med dåliga tänder i socialgrupp 3 var dubbelt så hög som den tidigare nämnda andelen i socialgrupp 2. Det innebär med andra ord att andelen

Måndagen den
21 maj 1973

*Allmän tandvårds-
försäkring, m. m.*

med dåliga tänder i socialgrupp 3 var fyra gånger så hög som andelen i socialgrupp 1. Den gamla regeln om hur bättre utbildning, högre socialgrupp och större inkomst motsvaras av en bättre tandstatus och en större besöksfrekvens hos tandläkarna går också igen på det här området.

Hur blir det nu egentligen med den nya tandvårdsförsäkringen? I propositionen redovisas en intressant siffra om detta, nämligen att med den nya taxan och med tandvårdsförsäkringen på 1973 års kostnadsnivå kommer patientandelen vid en ersättningsnivå av 50 procent att överstiga folktandvårdstaxans belopp med i genomsnitt 19 procent. Ökningarna blir olika stora för olika behandlingar. Totalt kan siffran bli något lägre genom den höjning av bidragsdelen för den förebyggande tandvården som utskottet föreslår här, men det blir inga väsentliga skillnader.

Vad som här är bekymmersamt och beklagligt är att de tidigare sämst ställda blir ännu sämre ställda. Vilka är det nämligen som drabbas av detta? Det är något av en paradox att det blir folktandvårdens patienter som drabbas, exempelvis i Norrbottens län där 50 procent av all tandvård sker genom folktandvården.

Får jag säga, herr talman, att det här är en allvarlig skönhetsfläck i tandvårdsförsäkringen. Vi har i vår partimotion också påpekat att personer i låginkomstlägen av kostnadsskäl kan komma att avstå från att söka erforderlig tandvård. Den kommunala socialhjälpn kommer med säkerhet att även i framtiden få tillgripas för att patienterna skall kunna klara vissa tandvårdsåtgärder. Så snart erfarenheter vunnits av den nya tandvårdstaxan och av försäkringen bör därför en viss översyn av taxorna ske.

Så några ord om försäkringens förmåner. I princip betalar patienten och försäkringen hälften var för tandbehandlingar. Som socialministern nyss redovisade, skall försäkringen dessutom för särskilt kostsamma behandlingar ge ersättning med 75 procent av taxans belopp till den del detta under en behandlingsomgång överstiger 1 000 kronor. Vidare skall för vissa proteser försäkringsersättningen utgöra 75 procent av taxebeloppet.

Den särskilda ersättningsregeln som innebär att 75 procent ersättning utgår för tandvårdskostnad över 1 000 kronor har särskilt berörts av socialstyrelsen, som framhållit att försäkrad som åtnjutit den högre ersättningsnivån för kostnader över 1 000 kronor bör kunna verifiera regelbundna tandläkarbesök för att på nytt kunna få den högre ersättningen. Socialstyrelsen har anfört att ersättningsgrunderna bör utformas i enlighet härmed. Det finns många skäl som talar för detta. Vi kan utgå ifrån att det i inledningsskedet – de närmaste åren efter den 1 januari 1974 – finns ett uppdämt behov av tandvård. När detta uppdämda behov har tillgodosetts, när det gjorts vad som kallats en totalsanering av patienter, finns det anledning att pröva socialstyrelsens förslag om att patienterna genom att verifiera regelbunden tandvård skall kunna få det högre ersättningsbeloppet. Det finns två skäl för ett sådant resonemang, nämligen att en regelbunden tandvård för det första minskar tandvårdsbehovet och sparar kostnader och för det andra ger lindring för patienten, vilket är välbehövligt och riktigt.

Tandläkarnas anslutning till försäkringen har blivit en stor fråga, och

socialministern ägnade en stor del av sitt anförande åt just den saken. Det är otvivelaktigt en stor fråga hur tandvårdsförsäkringen skall komma att fungera, och det är självfallet att hur den kommer att fungera i mycket är beroende på hur frågan om anslutningen kommer att bedömas av berörda parter. Försäkringsutredningen föreslog en frivillig anslutning av privatpraktiserande tandläkare. Utredningen avvisade lösningen att genom lag obligatoriskt ansluta alla privattandläkare till försäkringen, och Landstingsförbundet var i sitt yttrande aldrig inne på tankegången om en sådan form av tvångsanslutning som nu föreslås i propositionen. I propositionen föreslås en s. k. automatisk anslutning av tandläkare till försäkringen. Denna anslutningsform är i realiteten en tvångsanslutning med mycket begränsade utträdesmöjligheter. Vissa specificerade skäl finns angivna för att få uttråda, men propositionen är ganska oklar på den punkten.

Vi är givetvis överens om att det är av grundläggande betydelse att försäkringen redan från början har förutsättningar att praktiskt kunna utnyttjas av alla de medborgare som önskar söka vård. Detta förutsätter att en stor majoritet av de privatpraktiserande tandläkarna redan från början ansluter sig till försäkringen. Utredningen räknade också med anslutning till försäkringen från det absoluta flertalet privatpraktiserande tandläkare. Utredningen uttalade att en allmän anslutning av tandläkare kommer till stånd från början. Tandläkarkåren har genom sin organisations representanter i utredningen ställt sig bakom denna uppfattning.

Att sedan Tandläkarförbundet i sitt remissvar anmält viss tveksamhet mot vissa delar av utredningen är väl i och för sig inte så märkligt. Jag tror inte att man skall göra detta till en vare sig större eller mindre sak än det är. Förbundet representerar sakkunskap om tandvårdsfrågorna, vidare finns det ett partsintresse i detta sammanhang. Det skall vi inte blunda för. Men Tandläkarförbundets högsta beslutande organ har ju uttalat sig för en allmän anslutning, och en tillräcklig anslutning anses från det hållet också vara säkrad om man i huvudsak genomför utredningens förslag.

Man har också från förbundet förklarat sig beredd att genom sina lokalföreningar verka för en tillräcklig anslutning, om denna mot förmodan skulle tendera att bli otillräcklig inom något enstaka försäkringskassområde. De uppvaktningar som vi haft inför utskottet och de kontakter vi haft i övrigt har också givit mig den bestämda uppfattningen att Tandläkarförbundet kommer att medverka på allt sätt för att få en tillräcklig anslutning.

Departementschefen säger i propositionen, och han har sagt det också här i dag, att han inte känt sig övertygad om att man skulle få en tillräcklig anslutning trots Tandläkarförbundets försäkringar. Får jag då ställa frågan på följande sätt: Vilka garantier är det som herr socialministern kräver när han betvivlar Tandläkarförbundets trovärdighet på detta område? Jag har ingen anledning att vara något ombud för Tandläkarförbundet eller någon annan här.

Jag har en ambition, nämligen att vi skall få en tandvårdsförsäkring som skall fungera på bästa möjliga sätt, så att den skall kunna tillgodose de syften som man på alla håll, inte minst inom Landstingsförbundet, varit överens om att den skulle förverkliga. Då frågar jag mig om det går

lättare om man pressar in människor i en försäkring mot deras vilja. Man har från tandläkarna deklarerat sitt ansvar i detta sammanhang, och jag menar att det då finns anledning att sätta sig ned och fundera om det behövs ett tvångsingripande som av såväl tandläkarna som allmänheten upplevs som omotiverat och som uttryck för misstro. Vi skall ändå vara på det klara med att man med dessa uttryck för misstro -- som också kom fram i socialministerns inledningsanförande -- inte skapar de bästa förutsättningarna för att kunna bemästra inledningsskedets svårigheter på detta område.

Jag vill vidare säga att det inger starka principiella betänkligheter att på detta sätt tvångsansluta eller kollektivansluta en yrkesgrupp till en försäkring. Nog hade man väl ändock haft anledning att fråga sig om man inte skulle kunna nå ett bättre resultat genom en anslutning på frivillig väg. Jag frågar mig: Kan det över huvud taget finnas någon tandläkare som kan ställa sig utanför i dag när man vet, att patienten får en 50-procentig återbäring på tandvårdskostnaden enligt tandvårdstaxan, i vissa fall mer? Till detta skall man också lägga den höjd som tandvårdstaxan har fått. Jag tror också att taxan ur tandläkarsynpunkt har fått en sådan höjd och utformning att man kommer att ansluta sig till försäkringen.

Det finns verkligen anledning till betänksamhet mot den slutledning som socialministern kommit fram till i sin proposition. Det finns också anledning att göra det i en tid när inte minst socialministern så ofta betonar nödvändigheten av medinflytande från arbetstagargruppen. Det gäller dock en arbetstagargrupp inom försäkringen. Därför har man väl också anledning att fundera ett ögonblick på de principiella konsekvenserna av förslaget om en tvångsanslutning.

Så till slut några ord om folktandvårdens behov av tandläkare. Socialministern uttalade sin förvåning över att centern kunnat ansluta sig till en reservation på denna punkt. Jag vill bara säga att vi i detta avseende har följt försäkringsutredningens tankegångar. Vi menar och tror att det som försäkringsutredningen kommit fram till ändock ger garantier för möjligheterna att förstärka och bygga ut folktandvården. Utredningen föreslog att om synnerliga skäl gör det nödvändigt skall riksförsäkringsverket få möjlighet att gå in med vissa begränsningar. Vi har accepterat detta, eftersom vi menar att den bestämmelsen har karaktären av övergångsbestämmelse. Vi är -- det behöver jag inte säga här -- självfallet angelägna om att folktandvårdens behov av tandläkare skall tillgodoses. På den punkten har vi inte heller någon annan uppfattning än den som redovisats av Landstingsförbundet.

I propositionen föreslås en snabb utbyggnad av folktandvården. Det skall bli den kraftigaste i folktandvårdens historia. Det är riktigt, och den ökade utbildningen av tandläkare innebär ju möjligheter på den sidan. Men att då införa långtgående bestämmelser om etableringskontroll, som man föreslår i propositionen, är inte den positiva insats som jag tror är nödvändig så här i inledningsskedet. Låt oss, som vi har föreslagit från vårt håll, se till att en viss begränsning i fråga om nyetableringar kan få göras inom vederbörande landstingsområden och att representanter för huvudmännen, riksförsäkringsverket och berörd personalpart, nämligen

Tandläkarförbundet, får överlägga på den punkten. Jag tror att det är på den vägen vi har möjligheter att få denna nya, viktiga försäkring att fungera på ett tillfredsställande sätt i inledningskedet.

Det brukar sägas att företaget är sämst i portgången, och förvisso kan man befara att det blir det med tanke på den beklagliga konfrontationspolitik som herr socialministern tyvärr redovisade i sitt inledningsanförande. Herr socialministern försökte jämna ut det litet grand på slutet och uttalade förhoppningar om ett gott samarbete, förståelse osv. Får jag stryka under den sista delen och uttala den förhoppningen, att man trots vad som har skrivits i propositionen och trots vad som har sagts här – vilket protokollet kommer att vittna om – skall kunna hitta vägar till förståelse och hänsyn mellan berörda parter, så att tandläkarkåren kan gå in i det här arbetet med en positiv attityd till tandvårdsförsäkringen.

Jag sade inledningsvis att det här är en stor och viktig reform, som vi har anledning att sluta upp omkring. Man har väntat på den på många håll, och den är utomordentligt viktig ur hälsosynpunkt som en väsentlig del av hela vårt sjukvårdspanorama. Det är från dessa utgångspunkter jag hoppas att man skall finna vägar att få en god start på tandvårdsförsäkringen, när den träder i kraft den 1 januari 1974.

Till utskottsbetänkandet har vi, som jag har nämnt, anmält vissa erinringar och reservationer. Jag ber att med hänvisning till vad jag anfört få yrka bifall till reservationen VI, reservationen IX, reservationen X och reservationen XIV. Dessutom ber jag att få yrka bifall till reservationen III, som gäller frågan om tandvård för förskolebarnen. I övrigt, herr talman, kan jag ansluta mig till utskottets hemställan.

I detta anförande, under vilket herr förste vice talmannen övertog ledningen av kammarens förhandlingar, instämde fröken Pehrsson (c) och herr Polstam (c).

Herr JONSSON i Mora (fp):

Herr talman! Förslaget om en allmän tandvårdsförsäkring hälsas med tillfredsställelse av alla. Införandet av en sådan öppnar möjligheter för de många människorna att till en rimlig kostnad erhålla en god tandvård. Behovet av en tandvårdsförsäkring är väl dokumenterat. Redan 1961 års sjukförsäkringsutredning visade genom sina undersökningar att det förelåg ett regelbundet återkommande behov av tandvård som för stora delar av befolkningen inte var tillfredsställande tillgodosett. Detta gjorde också att många människors tandstatus inte var den bästa.

Ekonomiska skäl har för många varit hindrande när det gällt att tillfredsställa det föreliggande vårdbehovet. Detta har i inte ringa grad varit fallet bland låginkomsttagare. Undersökningar visar att tandvården hos dessa i genomsnitt var sämre än hos personer med högre inkomster.

Folk tandvårdens resurser har inte heller varit tillräckliga så att de kunnat fylla det behov av tandvård som gjort sig gällande inom de regioner av vårt land där man i övervägande grad varit hänvisad till folk tandvården. Långa väntetider har också blivit ett hinder för god tandvård och skapat långa behandlingsskøer. Den bristande utbildningskapaciteten i fråga om tandläkare har tidigare även varit ett hinder för

Måndagen den
21 maj 1973

*Allmän tandvårds-
försäkring, m. m.*

utbyggnaden, inte minst av folktandvården, och skapat avsevärda problem. Men det skall inte förnekas att i detta avseende de senaste åren inneburit vissa förbättringar genom att fler tandläkare blivit utbildade tack vare att kapaciteten utökats. Detta har kommit också folktandvården till del så att man i många fall har kunnat fylla de vakanser som man under ett antal år har haft.

Från vår sida har vi tidigare beklagat att tandvårdsreformen inte kunde genomföras under 1960-talet. Men det är därför desto mer tillfredsställande att den nu står inför sitt förverkligande. När man nu med rätta avser en samtidig utbyggnad av folktandvårdens resurser, är det angeläget att noggranna prognoser upprättas över tandläkarbehovet i framtiden och att utbildningen dimensioneras så att man kan möta och fylla det förväntade behovet av tandläkare.

I motion 1973:1755 från folkpartiet har vi framhållit att ungdomstandvården borde utbyggas som ett led i genomförandet av tandvårdsförsäkringen. Vi har understrukit den förebyggande vårdens stora betydelse. Det har herr socialministern också gjort i sitt inledningsanförande, och herr Carlsson i Vikmanshyttan har tidigare sagt samma sak -- att det är viktigt att man försöker tillgodose det stora behov som finns av förebyggande vård. Det är en särskilt viktig fråga när det gäller att åstadkomma en god tandstatus för de enskilda människorna. Detta måste på sikt vara av väsentlig betydelse, då det medverkar till att förhindra uppkomsten av svårare tandsjukdomar. Det har redan sagts av herr Carlsson att i det utskottsbetänkande som vi nu behandlar har den här frågan om den förebyggande vården ägnats särskild uppmärksamhet. Utskottet har velat understryka detta genom att med en ändring av propositionen föreslå en högre ersättning från försäkringen för den förebyggande vården. Jag vill här bara konstatera att bakom det förslaget står ett helt enigt socialförsäkringsutskott.

När denna reform nu står inför sitt förverkligande, råder det inga delade meningar om behovet av den och de stora principerna för dess utformning. Den kan alltså omfattas i det avscendet av ett enigt utskott. Från vår sida har vi anslutit oss till förslagen om ersättningsnormerna för försäkringen och den del av kostnaderna som den enskilde skall betala. Detsamma är förhållandet när det gäller finansieringen av tandvårdsförsäkringen och dess anslutning till sjukförsäkringen. Vi ser det här förslaget som en angelägen och viktig komplettering av socialförsäkrings-systemet -- det är ett steg i rätt riktning.

Vi godtar alltså från vårt håll propositionen och utskottsbetänkandet i stort, men vi har på några punkter anfört avvikande meningar. Vi har konstaterat att i vissa fall avviker propositionen från utredningens förslag. Dessa synpunkter har vi redovisat i några reservationer som jag här i korthet vill beröra. De förslag som vi framför i reservationerna innebär enligt vår mening förbättringar av propositionsförslaget.

När det gäller den personkrets som skall omfattas av försäkringen skall ju i första hand alla försäkrade över 19 års ålder -- i ett inledningsskede även åldersgrupperna 17--19 år -- innefattas. Folktandvården förskrivs ett vårdansvar för barn och ungdom t. o. m. 19 år, och tandvården skall för barn vara avgiftsfri. Men det föreslås att i första hand skall vid

utbyggnaden av folktandvården åldersgrupperna 6–16 år tillgodoses, därefter barnen under skolåldern och sedan ungdomstandvården i övrigt. I en undantagsbestämmelse till folktandvårdslagens 2 § sägs emellertid att folktandvårdens ansvar tills vidare inte skall gälla för barn upp till 5 år och ungdomar på 17–19 år. Folktandvården skulle, som vi ser det, därigenom inte ha ansvar för en organiserad tandvård för dessa åldersgrupper i avvaktan på att folktandvårdens resurser byggts ut så att den kan fullgöra även de uppgifterna. Nu finns det landsting som redan har en del av dessa resurser – det har ju också socialministern betonat här – och man har då på vissa folktandsvårdskliniker börjat kalla in även barn under förskoleåldern. Det sägs emellertid att man beräknar att folktandvården inte skall vara helt utbyggd förrän 1976. Detta innebär att folktandvården under den här övergångstiden inte har skyldighet att kalla förskolebarnen till organiserad vård och behandling.

Denna fråga har vi tagit upp i reservationen III. Men låt mig här skjuta in att i ett remissyttrande från Kommunförbundet säger man att det anses otillfredsställande att barn i åldern 3–5 år inte omfattas av försäkringen. Och från Tandvårnets sida har sagts:

”Det är alltså folktandvårdens utbyggnadstakt som bestämmer om och när småbarnen skall få tandvård. Det märkliga kan alltså inträffa att den enda grupp inom samhället som riskerar att för längre eller kortare tid hamna utanför såväl försäkringen som den organiserade tandvården är de som allra mest behöver vård och kontroll av sina tänder.

Det borde vara väl känt att bristande tandvård under de tidiga barnåren kan ge bestående skador, såväl psykiska som fysiska, för framtiden. Ett väl genomfört tandhälsoprogram för denna åldersgrupp ger däremot flera fördelar, — — —.”

Vi har mot denna bakgrund i reservationen III yrkat att barn under 6 år skall omfattas av försäkringen på samma sätt som vuxna så länge folktandvården inte byggts ut så att den kan bära vårdansvaret för förskolebarnen. Det skulle alltså gälla under denna övergångstid. Vårt förslag innebär att ersättning från försäkringen bör kunna utbetalas genom faderns eller moderns försäkring.

Med hänvisning till vad utskottet skriver om den förebyggande tandvårdens stora betydelse ser vi det som naturligt att denna också bör gälla förskolebarnen. Flera skäl utöver dem som jag nyss nämnt kan anföras. En tidigt insatt tandvård hindrar uppkomsten av tandskador, och jag tror också det är bra om barnen på ett tidigt stadium kan få lära sig att gå till tandläkaren.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till reservationen III.

När det gäller frågan om privattandläkarnas anslutning till försäkringen hade utredningen föreslagit en frivillig anslutning från dessa läkares sida. Man förutsatte att en tillräcklig sådan anslutning skulle kunna uppnås.

Från Tandläkarförbundets sida har det också sagts att en så stor majoritet av tandläkare har uttalat sig för en anslutning, att en sådan kan anses helt säkrad för att reformen skall fungera. Självfallet måste det också ligga i privattandläkarnas eget intresse att genom en anslutning kunna erbjuda sina patienter de förmåner som försäkringen medför.

Måndagen den
21 maj 1973

*Allmän tandvårds-
försäkring, m. m.*

Det vill också synas som om farhågorna för att tandvärden inte skulle erhålla ett tillräckligt antal läkare är överdrivna. Enligt vår mening bör det vara möjligt att genom den ökade utbildningskapaciteten och genom en god personalpolitik från huvudmannens sida fylla de behov av tandläkare som folktandvärden har.

Vi instämmer också i uppfattningen att en nära nog allmän uppslutning från tandläkarnas sida är nödvändig i inledningsskedet. Propositionen vill begränsa möjligheterna att de närmaste två åren öppna privatpraktik i syfte att tillgodose folktandvårdens behov av tandläkare.

Vi har i vår motion från folkpartiet framhållit att möjligheterna av fritt tandläkarval bör upprätthållas, samtidigt med att utbyggnaden av barn- och vuxentandvärden sker parallellt. En tvångsanslutning och en etableringskontroll, som propositionen föreskriver, anser vi däremot inte vara behövlig. Vi anser det vara av väsentlig betydelse att man kan upprätthålla möjligheterna till fri yrkesverksamhet, men naturligtvis är det lika viktigt att man får en garanti för att den reform som vi strax skall besluta om kan komma att fungera på det sätt som är avsett. Dessa frågor kommer emellertid att ytterligare belysas av annan talesman för vårt parti, varför jag inskränker mig till att i detta avseende yrka bifall till reservationerna IV och V, där vi berör frågorna om det fria tandläkarvalet och den automatiska anslutningen.

I reservationen XII yrkar vi representanter från folkpartiet att principen om det fria tandläkarvalet bör gälla även för den som söker specialisttandvård i framtiden. Det är tillfredsställande att samtliga typer av tandbehandling blir ersättningsberättigade. Men det kan uppkomma problem vid konstruktionen av en lämplig tandvårdstaxa, och det är viktigt att taxans utformning inte ogynnsamt påverkar vårdstrukturen. Att ta hänsyn till svårighetsvariationerna i en och samma behandling tycker vi är berättigat. Departementschefen har också medgivit att en möjlighet till individuell taxebindning bör öppnas för tandläkare som kan styrka högre kostnadsnivå än den som gäller för tandvårdstaxan i övrigt.

I fråga om specialisttandvärden skall huvuddelen av den i framtiden bedrivs inom folktandvärden. Vi kan dela den uppfattningen, men vi anser samtidigt att principen om det fria tandläkarvalet också bör gälla dem som söker specialistvård. Ett behov av privat verksamma specialister torde väl också komma att föreligga i framtiden, och vi menar att det bör finnas möjligheter för sådana att etablera sig.

Nu har det föreslagits en särskild tandvårdstaxa som skall gälla för de privatvårdsläkare-specialister som varit verksamma 1972. Det förefaller då naturligt att den taxan också bör gälla för de specialisttandläkare som eventuellt får möjlighet att etablera sig efter denna tid. Jag ber i det fallet att få yrka bifall till reservationen XII, där vi har tagit upp dessa frågor.

Frågan om tandläkarnas förhandlingsrätt och rätt till överläggningar har vi berört i reservationen XVI. Det är en allmänt accepterad uppfattning inom alla yrkesområden att olika grupper skall ha rätt att förhandla om sina villkor. Ingen vill väl bestrida denna rätt. Därför ter det sig kanske litet märkligt att man inte helt har tillgodosett den synpunkten när det gäller tandläkarna. De faktorer som påverkar

Måndagen den
21 maj 1973*Allmän tandvårds-
försäkring, m. m.*

tandvårdstaxans utformning är ju av avgörande betydelse för tandläkarnas arbetsförhållanden. Nu föreskriver propositionen överläggningar inom den tandvårdsdelegation som skall inrättas, och i den skall såväl tandläkarna som tandteknikernas organisationer vara representerade jämte socialstyrelsens och folktandvårdens huvudmän. Jag tror att det i och för sig är mycket värdefullt, men det förefaller som om den överläggningsformen inte kan vara densamma som den förhandlingsrätt som tillkommer andra grupper i samhället när det gäller deras arbetsvillkor. Rätten att förhandla bör också tillkomma de här grupperna, och vi har därför i reservationen XVI yrkat att det vi anfört, som det står, ges Kungl. Maj:t till känna.

Låt mig till sist också säga att vår ambition från folkpartiets sida när vi anfört vissa reservationer mot propositionen har varit att förbättra propositionens förslag på väsentliga punkter. Vår ambition har vidare varit att var och en som har behov av och söker en god tandvård skall beredas sådan till överkomlig kostnad. Vi har inte varit ute för att tillvarata några speciella gruppers intressen, utan vi har helt utgått från att det i det här sammanhanget i första hand gäller att slå vakt om dem som har behov av att söka denna tandvård och tillse att de kan få den på allra bästa sätt.

Med vad jag anfört ber jag således att än en gång få yrka bifall till reservationerna III, IV, V, XII och XVI.

Herr RINGABY (m):

Herr talman! Även jag kommer att överskrida de angivna 20 minuterna med några minuter, beroende på att socialministern här gjorde en rad häpnadsväckande och – faktiskt – helt felaktiga påståenden. Jag återkommer till dem.

Litar man inte på tandläkarna? Den frågan är berättigad och den ställs av docent Kurt Samuelsson i en artikel om tandvårdsförsäkringen. Få av våra sociala reformer har diskuterats och utretts så länge och så grundligt som tandvårdsförsäkringen. 1961 års utredningsförslag skrinlade socialministern, förmodligen av rädsla för fria taxor och misstro mot folktandvårdens förmåga att klara konkurrensen gentemot den privata sektorn. Även 1970 års tandvårdsutredning av generaldirektör Åström, som gjort ett mycket förtjänstfullt arbete, underkänns av socialminister Aspling på flera punkter.

Statsrådet har här nyss redogjort för propositionens innehåll, varför jag skall koncentrera mig till de många punkter där moderata samlingspartiet är kritiskt och har en avvikande mening, vilket redovisas i våra åtta reservationer. Betecknande är för övrigt att representanter för alla partier i socialförsäkringsutskottet har varit kritiska mot förslaget. Ingen i utskottet har blivit så där riktigt heltänd på den här reformen, herr socialminister. Denna kritik har också understötts av inte bara Tandläkarförbundet utan även fem professorer från odontologiska fakulteterna i Lund och Göteborg, vilka uppväktat socialförsäkringsutskottet. Även Tandvärnet har uttalat sig kritiskt liksom odontologiska studentkårerna i Malmö och Luleå och de studerande vid tandläkarhögskolan i Stockholm. De senare har t. o. m. visat sitt missnöje genom en sittstreck. Demonstra-

Måndagen den

21 maj 1973

*Allmän tandvårds-
försäkring, m. m.*

tioner och protester har för övrigt på senare år blivit ett allt vanligare medel mot regeringens politik.

Jag övergår nu till att beröra moderata samlingspartiets reservationer vid socialförsäkringsutskottets betänkande nr 20. Den första gäller folktandvårdens utbyggnad. Vi anser det högst olyckligt att regeringen, förmodligen enbart av politiska skäl, vill styra konsumtionen av tandvård till den dyrare folktandvården. Att folktandvården med hjälp av landstingsskatten även i framtiden skall utföra kostnadsfri tandvård för barn och ungdom är det givetvis ingen som protesterar mot. Men låt det vara nog med detta när det gäller stödet från det allmänna! Folktandvården är så pass bra skött och har sådan livskraft att den faktiskt kan stå på egna ben. Vuxentandvården däremot måste få utvecklas efter konsumenternas fria val mellan privat och offentlig tandvård, där staten står neutral. Det blir utan något som helst tvivel den för både patienten och samhället bästa och billigaste lösningen.

Jag vill i detta sammanhang påpeka för socialministern att ett antal framstående ekonomer i Svenska arbetsgivareföreningen, Tjänstemännens centralorganisation och Landsorganisationen för några år sedan gjorde en gemensam undersökning av effektivitetsutvecklingen i branscher med konkurrens och branscher utan konkurrens. I branscher med konkurrens var effektivitetsutvecklingen under en åttaårsperiod dubbelt så stor som i branscher utan konkurrens. När socialministern nu med tvångsmedel vill hjälpa folktandvården på traven, avskaffar herr statsrådet också själva förutsättningen för höjd effektivitet och kvalitet i tandvårdsarbetet, och det är synd. Jag yrkar bifall till reservation I.

En annan brännande fråga är vilken personkrets som skall omfattas av försäkringen. I propositionen föreslås att folktandvården inte bara skall ha skyldighet att ge kostnadsfri vård till barn och ungdom utan även skall få monopol på denna kategori vid 1970-talets slut. Hela gruppen 0–19 år berövas därmed det fria valet av tandläkare, om man inte vill betala hela kostnaden själv. Socialministern påpekade flera gånger att försäkringen är allmän. Den är alltså icke allmän, herr socialminister!

Tandvårdsförsäkringen kommer att ingå som en betydande del i lagen om allmän försäkring. Varför inte då också göra försäkringen allmän liksom sjukförsäkringen? Denna gäller ju vid besök hos både privat och offentliganställd läkare. Är det något speciellt med tandvården?

I den här debatten har särskilt förskolebarnen kommit i blickpunkten. Hur blir det med deras tandvård? Tandvårnets kritik på denna punkt är berättigad, men den bygger till en del på en missuppfattning av lagtexten, främst undantagsbestämmelserna till lagtexten. Men det är sannerligen inte heller lätt att tolka dessa bestämmelser. Socialministern har därför ansett sig nödsakad att sända ut ett pressmeddelande om förskolebarnens ställning i tandvården. Det är i sak riktigt när herr Aspling i detta pressmeddelande säger att landstingen redan från årsskiftet får ett lagfäst vårdansvar även för förskolebarnen. Statsrådet säger vidare att landstingen under utbyggnadstiden har möjlighet att träffa avtal med privatpraktiserande tandläkare, om folktandvårdens vårdresurser inte skulle vara tillräckliga. Det är också riktigt. Det framgick även av socialministerns anförande att folktandvården skall byggas ut redan från

Måndagen den
21 maj 1973*Allmän tandvårds-
försäkring, m. m.*

1973 och betalas av försäkringen. Men försäkringsavgifter skall mig veterligt inte börja betalas förrän nästa år. Det är möjligt att man vet hur detta skall klaras.

Men, herr statsråd, i praktiken innebär förslaget, att en förälder ändå inte kan ta med sig sitt förskolebarn till den tandläkare familjen brukar anlita och få gratis vård där; föräldern måste nämligen först gå till folktandvården, och om man där inte har tid med barnet anvisar man kanske en privattdandläkare. Sedan betalar folktandvården tandläkarräkningen, och folktandvården får i sin tur ersättning från försäkringen. Varför detta enorma krångel? Hur enkelt och praktiskt vore det inte, om alla kategorier finge tillhöra försäkringen på samma villkor från början och även efter det att folktandvården byggts ut i takt med vårdbehovet! Innan denna utbyggnad är klar borde i varje fall förskolebarnen få rätt att följa föräldrarna till den tandläkare de finner lämplig och där få gratis vård utan omvägen över folktandvården. Detta beskriver socialministern så, att moderata samlingspartiet går emot organiserad barntandvård i folktandvården. Det är helt häpnadsväckande. Vi accepterar den organiserade barntandvården men vill utbygga den genom dessa möjligheter för barnen att följa föräldrarna till den tandläkare föräldrarna brukar gå till. Det är en förbättring av barntandvården, herr socialminister.

För att skingra oklarheten på denna punkt och inte minst för att förenkla tandvårdsbesöken för familjer med barn under sex år skulle jag vilja vädja till socialministern att här i kammaren göra ett uttalande i likhet med vad jag här anför. Det måste betraktas som ett uppenbart slöseri med vårdresurserna att inte utnyttja överkapaciteten hos privattdandläkarna på det här enkla och rationella sättet när det gäller förskolebarnen intill dess folktandvården kan klara dem. Försök att lösa dessa problem, herr socialminister, i stället för att stå i talarstolen och angripa Tandläkarförbundet – som inte kan försvara sig här – det skulle vara mera positivt. Tandläkarförbundet har dessutom stött tanken på tandvårdsförsäkring och garanterar 90-procentig anslutning. Jag har ingen anledning att försvara Tandläkarförbundet, men jag har heller ingen anledning att angripa det – liksom jag icke angriper något annat förbund, vare sig i LO eller över huvud taget – jag tycker inte att sådant hör hemma i den här debatten.

Så är jag framme vid tvångsanslutningen, etableringskontrollen och den fria förhandlingsrätten – de tre förslag som har väckt de häftigaste protesterna från alla direkt berörda men även från massmedia och politiker.

Jag vill verkligen beklaga, herr statsråd, att en social reform, som alla grupper lovat helhjärtat stöd, på detta sätt skall bjudas med armbågen. Får jag ställa en direkt fråga både till socialministern och till utskottets socialdemokratiska majoritet? Det är ju så, att den föreslagna tandvårdstaxan av er har ansetts mycket väl tilltagen. I ett särskilt yttrande skriver två av socialförsäkringsutskottets ledamöter, herrar John Lundberg och Yngve Persson, följande: "Enligt vår mening finns betydande risk för att den av försäkringsutredningen föreslagna tandvårdstaxan kan ge ett för högt utfall för de privatpraktiserande tandläkarna." Man förordar också en stenhård kontroll av tandläkarnas inkomster. Om ni nu anser att

Måndagen den
21 maj 1973

*Allmän tandvårds-
försäkring, m. m.*

privattandläkarna kommer att få ännu bättre inkomster genom försäkringen än de hade förut, varför måste man då tvångsansluta dem till denna guldgruva? Det går helt enkelt inte ihop, mina herrar!

Jag vill också påminna herr Aspling om de ytterst negativa följder som tvångstjänstgöringen i folktandvården på 1940-talet medförde. Nya tandläkare hade sådan tvångstjänstgöring för att klara folktandvårdens personalbehov. Detta skapade ingen PR för folktandvården. Varför göra samma dumhet igen, när man har den tråkiga erfarenheten av denna tvångstjänstgöring?

Var och en kan ju också räkna ut att det blir helt omöjligt för en tandläkare att utanför försäkringen låta sina patienter betala dubbelt så mycket som hos kollegan, som är ansluten till försäkringen. Nej, herrar John Lundberg och Yngve Persson, talet på en och samma gång om behov av tvångsanslutning och om alltför höga taxor är logiskt sett en kullerbytta av praktfullaste slag!

Etableringskontrollen innebär att i princip alla nyutexaminerade tandläkare efter 1974 skall tillföras folktandvården samtidigt som folktandvårdens tjänstetandläkare kan hindras att lämna sin anställning för att öppna egen praktik. Detta är ett brott mot de mänskliga fri- och rättigheterna. Hur skall det gå för t. ex. en privatpraktiker som av någon anledning måste upphöra med sin praktik, om sjukkassan anser att det inte behövs någon mer tandläkare i området och vägrar att låta någon ny tandläkare köpa den lediga praktiken? Kommer staten att bli ersättningskyldig då? Kommer tandläkarna i folktandvården att utföra sitt arbete med entusiasm när de drabbas av, man kan faktiskt kalla det slavkontrakt? Detta skall bara gälla under två år, säger socialministern. Vem kan garantera det, om regeringen skulle bli kvar på taburetterna?

Ovanpå detta kommer sedan som kronan på verket de av riksförsäkringsverket bestämda tandvårdstaxorna, som skall fastställas utan att de yrkesgrupper som är beroende av taxorna – tandläkarna och tandteknikerna – får vara med och förhandla om sina egna villkor. Indirekt kommer detta även att beröra tandsköterskorna. Det ter sig, herr talman, utomordentligt svårt att förstå varför en social reform måste utrustas med så många taggar, besvärliga både för dem som skall genomföra tandvårdsförsäkringen och, inte minst, för dem som skall anlita den.

Moderata samlingspartiet kräver alltså att anslutningen skall vara frivillig samt anser att etableringskontrollen är obchövlig och att en reell överläggningsrätt om tandvårdstaxan bör tillförsäkras de yrkesgrupper som skall genomföra försäkringen och vilkas arbetsvillkor är beroende av den. Vi kan ställa det kravet mot bakgrunden av att nuvarande helt fria taxsystem under en tid av brist på tandläkare inte har lett till större taxehöjningar än prisstegringarna på andra områden. Varför skulle detta då bli fallet i framtiden med ett växande överskott på tandläkare?

Socialministern, som vanligen faktiskt är en sympatisk karl och företrädare för den mjuka linjens politik, har på detta område visat en alldeles onödigt strävhet. Socialministern var i sitt huvudanförande inte att känna igen. Särskilt beklagligt har det varit, när herr Aspling och andra framträdande socialdemokrater på grund av moderata samlingspartiets inställning till de här nämnda tvångsåtgärderna i offentliga samman-

hang har sagt att borgerligheten bara företräder tandläkarnas intressen. Det sade socialdemokraten herr Aspling även från denna talarstol i dag.

Låt mig som svar på detta, herr statsråd, med skärpa deklarerat att varje försök som regeringen gör i syfte att tvångsanställa människor och samtidigt beröva dem förhandlingsrätten beträffande sina egna arbetsvillkor kommer moderata samlingspartiet att bekämpa. Vi kommer att angripa sådana tvångslagar antingen de gäller tandläkare, lärare, metallarbetare eller någon annan grupp. Tvångsanslutning bidrar inte på något sätt till att göra denna tandvårdsförsäkring bättre – den bidrar till att skapa negativism och ingenting annat.

Jag yrkar bifall till reservationerna V och XVI.

När det gäller återbäringen på de fasta taxorna, alltså försäkringens andel av tandvårdskostnaden, föreslår utskottsmajoriteten att den skall vara 50 procent, i likhet med propositionens förslag. Bara för tandvårdskostnader som överstiger 1 000 kronor kommer återbäringen att bli 75 procent. Vi anser att detta är ett bidrag och inte en försäkring. Vi har ställt oss frågan om en låginkomsttagare kan betala hälften av en omfattande saneringskostnad på 800–900 kronor. Även 400–500 kronor är för mycket för människor med låga inkomster – och det var väl dem man tänkte hjälpa med försäkringen?

Professor Hollender från odontologiska fakulteten vid Göteborgs universitet redogjorde inför utskottet för en hushållsundersökning som utförts 1969. Denna visade att låginkomsttagarna bara konsumerade tandvård för 100 kronor per år. Professor Hollender konstaterade att regeringen tydligen vill hjälpa dessa låginkomsttagare med 75 procents återbäring när det börjar bli dyrt, dvs. när tandvårdskostnaderna överstiger 1 000 kronor. Men de måste alltid betala de 500 kronorna innan de kan komma i åtnjutande av 75-procentsregeln. Moderata samlingspartiet delar Hollenders uppfattning.

Undersökningar visar också att socialgrupp 1 till 90 procent har bra sanerade tänder, medan bara 50 procent av socialgrupp 3 har tänder i hyggligt skick. Vi fruktar att den här tandvårdsförsäkringen endast kommer att leda till att de som hitintills har haft råd att sköta sina tänder i fortsättningen får litet billigare tandvård, medan låginkomsttagarna får betala en tandvårdsavgift på sjukförsäkringen, som de kanske sedan inte har råd att utnyttja.

Ytterligare en allvarlig nackdel uppstår med bara 50 procents återbäring. Alla vuxna människor som i dag går till folktandvården kommer att uppleva en taxehöjning 1974 mot vad de nu betalar. Folktandvårdens vuxentaxa är nämligen i de flesta fall lägre i dag än vad den blir när tandvårdsförsäkringens bestämmelser genomförs nästa år. Detta är klart otillfredsställande och har även uppmärksamats av herrar Lundberg och Yngve Persson, men de gör ingenting åt det. Även centerpartiet tar i sin motion upp de här problemen och vill avvakta utvecklingen. Vpk har också uppmärksammat detta.

Alla de svåra olägenheter som jag här berört skulle lösas med en återbäring på 75 procent. Även tvångsanslutningen skulle då bli helt meningslös. Det kostar ca 200 miljoner mera, men det kan klaras med en höjning av egenavgiften på 0,3 procent av den sjukpenninggrundande

inkomsten. Detta är en socialt motiverad avgiftshöjning. Det blir små belopp på låga inkomster, men upp till 170 kronor om året för de högre inkomsttagarna. Fördelarna med denna avgiftshöjning och därmed större återbäring torde vara helt uppenbara för alla.

Vi tycker också att tandläkartaxan bör vara bunden bara för vissa arbeten, som rymms inom tandvårdstaxans 72 rubriker, nämligen de som avser konserverande terapi och vissa andra enklare arbeten som tillsammans omfattar omkring 50 procent av vårdvolymen. För att stimulera vidareutveckling, specialisering och forskning måste övriga tandvårdsåtgärder ha en fri taxesättning men med bunden återbäringstaxa.

Herrar Lundberg och Yngve Persson har i sitt särskilda yttrande t. o. m. ställt sig kritiska till förslaget att tandläkare som specialiserat sig och har högre omkostnader skall kunna få ta upp till 20 procent över tandvårdstaxan.

Observera, ärade kammarledamöter, att detta gäller bara dem som är verksamma under år 1972 -- de specialisterna får vi behålla. Privata specialister i framtiden kommer att omöjliggöras. Detta skulle bli ett dräpslag mot all vidare utveckling och till sist drabba patienterna allra hårdast. Även privata tandläkare måste få rätt i en demokratisk stat att bli specialister.

Jag yrkar bifall till reservationerna XIII och XVII.

A och O i fråga om tandvård är att den sker regelbundet. Det skulle sänka kostnaderna avsevärt i framtiden. Vi vill anmoda Kungl. Maj:t att komma med ett sådant förslag. Jag yrkar bifall till reservationen XVIII.

Herr talman! Det här blev ett ganska långt anförande men frågorna är av mycket stor betydelse för hela vårt folk. I moderata samlingspartiet fruktar vi att de ändrade utredningsförslagen om en tandvårdsförsäkring, som i dag skall beslutas, inte kommer att ge den valuta som man har rätt att kräva av en satsning på 650 miljoner kronor. Moderata samlingspartiets förslag med en generell omfattning av försäkringen av hela folket från noll till 100 år men ändå med gratis vård i folktandvården för barn och ungdom, med fri konkurrens på lika villkor mellan privata tandläkare och folktandvården när det gäller vuxentandvård, med 75 procents återbäring till rimliga kostnader, med total frihet i val av tandläkare, med stimulans av forskning och specialisering framstår som ett betydligt bättre förslag än det som regeringen har lagt fram. Om statsrådet hade bemödat sig att jaga en bra försäkring i stället för att söka strid med Tandläkarförbundet, då hade statsrådet Aspling gått till hävderna som en verklig reformator på socialpolitikens område.

Jag yrkar bifall till reservationerna som bär mitt och herr Anderssons i Ljung namn.

Herr socialministern ASPLING:

Herr talman! Herr Ringabys anförande föranleder mig till några kommentarer och jag skall i det här inlägget begränsa mig till några av de påståenden som herr Ringaby anförde från denna talarstol.

Jag vill börja med att säga, herr Ringaby, att jag har sannerligen icke sökt någon strid med Tandläkarförbundet. Jag vill gärna deklarera att jag under årens lopp haft ett mycket gott samarbete med Tandläkarför-

bundets ledning, i varje fall den ledning som fanns fram till slutet av förra året. Det blev personliga kontakter, det här var en stor fråga, en svår fråga, och vi hade anledning att många gånger diskutera detta.

Historien skall väl någon gång skrivas om vad som föranledde Tandläkarförbundet att komma med ett remissyttrande som sannerligen var märkligt efter det att dess representanter i utredningen på alla de centrala punkterna var eniga med utredningsmannen. Vad moderaterna och herr Ringaby har gjort är att ställa sig bakom alla de långtgående krav som detta märkliga remissyttrande innehåller. Det är det intressanta.

Och då, herr talman, kanske jag får tillfälle att säga något i sakfrågan. Herr Ringaby gav ju en specifik profil åt den här debatten. Herrar Carlsson i Vikmanshyttan och Jonsson i Mora talade lågmält och var uppenbart angelägna om att inte bringa upp frågan på det här planet som herr Ringaby har velat göra. Jag skall börja med att klara upp några väsentliga saker. De har med en rad av de påståenden herr Ringaby kastade ut att göra. Jag skall försöka klara upp begreppen, i vart fall hoppas jag för herr Ringaby, när det gäller anslutningsformen och över huvud taget när det gäller den situation vi ställdes inför. Jag kanske kan ta upp det i några korta punkter.

För det första framförde Tandläkarförbundet i sitt remissyttrande långtgående krav över utredningens förslag när det gällde förfarandet vid tandvårdstaxans bestämmande. Förverkligades inte dessa krav garanterade Tandläkarförbundet inte tandläkarnas anslutning till försäkringen. Regeringen har inte ansett sig kunna gå med på dessa krav. Tandläkarförbundet vidhåller fortfarande sina krav på att man här skulle gå längre än vad utredningen föreslog. Vill någon påstå att det ger intryck av att man på den här punkten har några garantier från förbundet?

För det andra framförde Tandläkarförbundet i sitt remissyttrande ett bestämt krav på att den av utredningen i folktandvårdens intresse föreslagna etableringsregeln inte skulle genomföras. Om regeringen inte gick med på detta krav ansåg sig förbundet förhindrat att verka för försäkringens genomförande och alltså för tandläkarnas anslutning till försäkringen. Även här ett ganska klart uttalande, jag skulle nästan vilja säga hot, från Tandläkarförbundet. Inte heller detta krav från förbundet, beträffande etableringsrätten, har regeringen ansett sig kunna falla undan för. Även här vidhåller, såvitt jag kan förstå, förbundet fortfarande sitt krav och understryker det under senare tid bl. a. i stora annonser och på annat sätt. Vill någon då påstå att Tandläkarförbundet ändrat sig sedan remissyttrandet lämnades? Nej, det verkliga förhållandet är det att Tandläkarförbundet har ställt upp långtgående krav för att kunna garantera tandläkarnas anslutning till försäkringen. Det är krav som går långt utöver det utredningsförslag som Tandläkarförbundet självt varit med om att utforma. Detta kan inte suddas ut med några allmänna uttalanden. Det är endast om regeringen så att säga hade fallit undan för dessa oacceptabla krav från Tandläkarförbundet som några garantier från förbundet beträffande anslutningen skulle ha funnits. Vi har ansett det vara helt omöjligt att falla undan för sådana påtryckningar. Regeringen anser det helt omöjligt att starta — låt mig stryka under det, herr talman — tandvårdsförsäkringen utan mycket klara garantier för tandläkarnas

säkringen skulle kunna bli helt betydelslös för den enskilde, om tandläkarna samtidigt skulle ha rätt till en fri arvodessättning.

Herr talman! Jag skall stanna där. Jag får väl tillfälle att under den fortsatta debatten återkomma med några andra kommentarer. Men avslutningsvis vill jag säga att herr Ringabys attityd faktiskt har fånglat mig. Han representerar sitt län här i riksdagen, och såvitt jag förstår har han haft ganska mycket med landstinget och med vårdfrågor att göra, men ytterst litet av detta kom till uttryck i hans anförande. Observera, herr Ringaby, att den proposition vi har att ta ställning till i dag och det utskottsbetänkande som föreligger i hög grad tar sikte på en utbyggnad och en förstärkning av folktandvården, denna unika – jag vill understryka unika – sociala tandvårdsorganisation som vi har kunnat bygga upp här i vårt land. Det finns anledning inte bara att slå vakt om den utan också att ge den riktiga resurser för en fortsatt utbyggnad. Detta gäller inte minst människorna i glesbygden. Det tycks vara någonting helt ointressant för herr Ringaby. Han ställer egentligen folktandvården i motsatsställning till privatvårdsläkarna. Och på vilken sida han står i denna fråga framgick ju uppenbart av det anförande vi hade tillfälle att höra.

Herr RINGABY (m) kort genmäle:

Herr talman! I det senaste inlägget kände jag mera igen socialminister Asplings gamla vanliga vänliga tongångar, och det är ju lugnande för framtiden.

Socialministern säger att han inte har kritiserat Tandläkarförbundet eller sökt strid med det, men hela hans första anförande var ju en stridsförklaring mot detta förbund. Vi får väl läsa vad som står i protokollet, herr socialminister.

Tandläkarförbundet gjorde en uppvaktnings i socialutskottet, varvid man bl. a. framhöll följande: "När betänkandet var lagt så hade vi ett remissförfarande där vårt remissvar väckte en del uppmärksamhet på grund av en del olyckliga formuleringar som vi hade gjort och som vi är medvetna om att vi har anledning att förtydliga." I fortsättningen betonade man att en frivillig anslutning skulle vara säkrad över hela landet och pekade på att man haft ett extra fullmäktigesammanträde och var beredd att både centralt och lokalt arbeta för att en frivillig anslutning skulle komma till stånd.

Herr socialminister! När ett förbund gör ett, som det självt framhållit, olyckligt uttalande som sedan korrigeras och det helhjärtat sluter upp bakom förslaget och är berett att kämpa för det, skall då ett statsråd behöva slå på detta uttalande i evärdlig tid? Kan man inte godta en förklaring? Kan man inte acceptera att förbundet klart sagt ifrån att det slår vakt om försäkringen och är berett att garantera att den också genomförs med förbundets fulla stöd? Jag tycker att ett statsråd borde kunna gå så långt att han kan göra det.

När det sedan gäller barnen är det ju faktiskt så att folktandvården icke kan klara alla förskolebarn och 17–19-åringar förrän vid 1970-talets slut. För att hjälpa dessa barn att få en riktig vård vill vi utnyttja överkapaciteten hos privatvårdsläkarna och låta försäkringen gälla även

Nr 93

Måndagen den
21 maj 1973

*Allmän tandvårds-
försäkring, m. m.*

Måndagen den
21 maj 1973

*Allmän tandvårds-
försäkring, m. m.*

folkpartireservationen III vid utskottsbetänkandet. Där föreslås att även förskolebarn under en övergångstid skall omfattas av den allmänna tandvårdsförsäkringen.

Det vore angeläget om statsrådet Aspling kunde dementera att så här orimliga konsekvenser som jag visat på skulle uppstå eller möjligen korrigera min tolkning av propositionen. Enligt lagen kommer nämligen, såvitt jag förstår, folklandvärderna att fritas från vårdansvaret för förskolebarnen lika väl som för ungdomar mellan 17 och 19 år. Här i dag säger emellertid departementschefen – och det står för övrigt litet grand i propositionen om det också – att man skall ha fri vård för förskolebarnen även nu. Då frågar man sig: Varför omfattas de inte av vårdansvaret också i lagtexten? Detta att man vänder sig till privata tandläkare för att uppfylla vårdansvaret förekommer ju även nu i stor utsträckning. Därför kan jag svårligen förstå varför man skall skriva lagtexten på detta sätt.

Herr talman! En stor del av den allmänna debatten om tandvårdsförsäkringen har upptagits av diskussioner om tandläkarnas anslutning till försäkringen. Tandläkarnas organisationer säger att det föreslagna obligatoriet innebär ett onödigt tvång och att en frivillig 90-procentig anslutning kunde betraktas som given. Tidigare hade man dock i ett remissyttrande över propositionsförslaget klart sagt att om man inte fick en förhandlingsrätt innebärande att tandvårdstaxan *skall* vara godkänd av Tandläkarförbundets överläggningsdelegation, så skulle man inte rekommendera sina medlemmar att ansluta sig till försäkringen. Det är med detta som utgångspunkt förklarligt att propositionen kom att innehålla ett obligatorium beträffande anslutningen, eftersom det är nödvändigt att säkerställa att tandvårdsförsäkringen fungerar redan från början i full utsträckning.

Bland tandläkarnas protester har hörts uttalanden om att den s. k. tvångsanslutningen och etableringskontrollen innebär brott mot de mänskliga rättigheterna, och vidare har det stått att läsa i pressen att man tänker vända sig till Internationella domstolen i Haag! För övrigt har föregående talare, herr Ringaby, upprepat detta om brott mot de mänskliga rättigheterna. Inför sådana överdrifter måste man ställa sig frågan, vilken uppfattning dessa tandläkare och deras försvarsadvokater här i kammaren har om FN-deklarationens tillämpning ute i världen och huruvida de känner till hela innehållet. Det är ju helt orimligt att tala om brott mot de mänskliga rättigheterna därför att man väljer en viss försäkringsform. Visserligen var det välgörande att höra en företrädare för moderata samlingspartiet vara intresserad av mänskliga rättigheter, men man hade kanske hoppats att det skulle gälla någon mer utsatt grupp i världen än tandläkarna.

Tandläkarförbundet har alltså uppgett att 90 procent av tandläkarna frivilligt kommer att ansluta sig. Man måste då fråga sig varför en facklig organisation så häftigt slåss för de återstående 10 procenten. Såvitt jag förstår och enligt en tandläkare som jag har haft kontakt med skulle dessa ägna sig åt spekulationer i ett ökat tandvårdsbehov i och med tandvårdsreformens genomförande. Det är tänkbart att de skulle ha anslutit sig frivilligt senare, när så att säga denna väg var över, men det

I reservationen XIX tar herr Hagberg upp fluortabletterna och deras roll inom barntandvården. Utskottsmajoriteten har visserligen på den här punkten liksom beträffande timsättningen skrivit positivt men ändå avstyrkt motionerna. Jag tycker att utskottsmajoriteten kunde ha tagit in i sin skrivning att en kostnadsfri tilldelning av fluortabletter skulle genomföras utan tidsutdräkt. Vi vet vilken positiv inverkan fluortabletterna har på tandhälsotillståndet just bland förskolebarnen och skolbarnen. En undersökning har visat att man kan uppnå häpnadsväckande positiva resultat med denna fluortablettbehandling.

Herr talman! I reservationen XX av herr Hagberg nämns något om det som kallas överströmningsproblemet. Med det menas att tandläkare antingen lämnar folktandvården och blir privattandläkare eller inte alls vill börja inom folktandvården därför att det är mer gynnsamt att vara privattandläkare. Ett led i arbetet med att komma till rätta med detta problem borde enligt vår mening vara att göra tjänsterna inom folktandvården mer attraktiva. Man kunde i ökad utsträckning satsa på personliga tjänster. Vi tror att det är ett viktigt moment i arbetet med att bygga ut folktandvården.

Slutligen, herr talman, upptas i reservationen XXI ett förslag som vi ställde redan vid riksdagens början om utbildning av en kår av barntandvårdare och tandhygienister. Vi har talat mycket om förebyggande tandvård här i dag, men vi vet samtliga att det inte finns särskilt många utbildade tandhygienister att tillgå. Det kan inte anses vara särskilt rationellt att låta utbildade tandläkare utföra uppgifter som skulle kunna utföras av tandhygienister. Däremot menar vi att barntandvårdare skall ha samma utbildning som tandläkare men därefter bli specialister på just barntandvård. Vi tror att åtgärder som dessa kommer att leda till ett bättre tandhälsotillstånd i framtiden.

Jag vill med det anförda, herr talman, yrka bifall till reservationerna VII, XI, XV, XIX, XX och XXI.

Herr socialministern ASPLING:

Herr talman! Eftersom herr Olsson i Stockholm ställde en direkt fråga till mig vill jag svara på den i ett kort inlägg.

Propositionen, herr Olsson, ställer inte barn under 6 år i någon särställning. De skall tillförsäkras en avgiftsfri tandvård genom folktandvårdens försorg. De omfattas av landstingens vårdansvar redan från årsskiftet.

Tandvård för förskolebarn är en av de frågor som prioriteras kraftigt i propositionen. Folktandvården fungerar som en tandvårdsförsäkring för barnen, som får en helt avgiftsfri tandvård. Genom folktandvårdens snabba utbyggnad erbjuds förskolebarnen successivt också en organiserad tandvård med kallelse en gång om året. Under utbyggnadstiden har landstingen möjlighet att träffa avtal med privatpraktiserande tandläkare, om folktandvårdens vårdresurser inte skulle vara tillräckliga, och också den vården skall vara helt avgiftsfri. Detta är i korthet innebörden i propositionens förslag.

Måndagen den
21 maj 1973

---

*Allmän tandvårds-
försäkring, m. m.*

tid kommer att behöva ändras. Detta är utskottet fullständigt på det klara med och säkert också socialministern. Han understryker upprepade gånger det angelägna i att man noga följer upp verkningarna i olika hänseenden av den nya försäkringen och att man så snabbt som möjligt företar de ändringar och kompletteringar av denna som kan visa sig nödvändiga eller motiverade.

Jag skall, herr talman, i det följande något gå in på reservationerna, och jag följer därvid för överskådlighetens skull den disposition som används i betänkandet och som för övrigt i huvudsak överensstämmer med propositionen.

Förslaget i propositionen innebär att den regelbundna, organiserade tandvården inom folktandvården skall byggas ut att omfatta samtliga personer i åldrarna t. o. m. 19 år. Socialministern har i likhet med folktandvårdsutredningen och försäkringsutredningen — jag kommer i fortsättningen att kalla 1970 års utredning angående tandvårdförsäkring så — dragit upp riktlinjer för hur utbyggnaden bör ske. Detta överensstämmer med utredningarnas förslag och innebär att man i första hand bör bygga ut folktandvården så att den kan erbjuda en avgiftsfri organiserad tandvård till samtliga barn i åldrarna 6—16 år. Därefter skall barnen i förskoleåldern tillgodoses och till sist ungdomarna i åldersgruppen 17—19 år. Detta program för folktandvårdens utbyggnad har i huvudsak godtagits av de remissinstanser som yttrat sig i frågan. Även inom utskottet har den allmänna uppfattningen varit att man så snabbt som möjligt skulle få in alla barn och ungdomar i den organiserade folktandvården, eftersom detta torde vara det bästa sättet att komma till rätta med barnens tandhälsa. Men också med hänsyn till glesbygderna har utskottet ansett en utbyggd folktandvård vara av den allra största betydelse. Moderaterna, som står för reservationen I, vill sätta en hämsko på folktandvården. De menar att utbyggnaden skall ske i den takt som efterfrågeutvecklingen motiverar med all hänsyn tagen till det fria konsumtionsvalet. Jag tror för min del att det är svårt att tillgodose ett sådant önskemål. Inte minst för landstingen torde det vara av mycket stor betydelse att folktandvården byggs ut så snabbt som möjligt. Och vill man nå det mål som uppställs i propositionen och som alla är ense om, nämligen att folktandvården i slutet av 1970-talet skall kunna i organiserad tandvård ta emot alla barn och ungdomar t. o. m. 19 år och dessutom kunna klara av 35 procent av vuxentandvården, är det nog bra att ha ett utbyggnadsprogram att följa.

En fråga som ligger nära den om folktandvårdens utbyggnad gäller tandvårdsförsäkringens personkrets och det fria tandläkarvalet. Den berörs i reservationerna II, III och IV. Moderaterna har här det längst gående yrkandet. De vill att alla, oavsett ålder, skall omfattas av försäkringen. Folkpartisterna i utskottet har reserverat sig till förmån för förskolebarnen och menar att dessa skall kunna få tandvård på sina föräldrars försäkring.

Som jag tidigare sagt skall folktandvården så småningom i organiserad vård kunna ta hand om alla barn och ungdomar t. o. m. 19 års ålder. Det har understrukits, särskilt av herr Carlsson i Vikmanshyttan, att det är dåligt ställt med tänderna i det här landet, speciellt hos låginkomst-

inte fick den rätten. I försäkringsutredningen var man däremot enig om att den tandvårdsdelegation som skall finnas hos riksförsäkringsverket var ett lämpligt forum för diskussion om tandvårdstaxan. I den delegationen skall nämligen ingå representanter för både tandläkare och tandtekniker. Detta är bara ett av flera exempel, herr talman, på den kritik som Tandläkarförbundet riktade mot försäkringsutredningens förslag.

Jag tycker mot bakgrund härav att det kanske inte är så egendomligt att socialministern väljer en automatisk anslutningsform i inledningsskedet. Det gäller en stor och betydelsefull reform som kostar mycket pengar – 650 miljoner kronor är kanske lågt räknat. Dess syfte är att göra en god tandvård tillgänglig till en för alla medborgare rimlig kostnad. Om det skall lyckas måste man ha fullgoda garantier för att det finns tandläkare så det räcker. Eljest kan reformen bli ett fiasko. Vi har funderat mycket på frågan om anslutningen även inom utskottsmajoriteten, det kan jag försäkra. Och vi menar naturligtvis att tvånget inte bör vara något självändamål. Anslutningsreglerna gäller i första hand bara till utgången av 1975. Och i propositionen sägs ju att man dessförinnan på nytt bör pröva frågan om anslutningsformerna för tiden därefter. Det kommer väl så småningom att visa sig om det finns någon tendens bland tandläkarna, och hur stark den i så fall är, att utträda ur försäkringen. Därefter kan man avgöra huruvida anslutningen efter 1975 bör vara frivillig eller ej.

Jag har tidigare talat om folktandvården och dess utbyggnad. Skall denna vård kunna fungera tillfredsställande och landstingen fullgöra det lagstadgade vårdansvar som de åläggs i propositionen, är det naturligtvis alldeles nödvändigt att folktandvården har erforderlig tillgång på kvalificerade tandläkare. Under senare tid har faktiskt många inom folktandvården sökt sig över till privatpraktik. Och anledning måste väl i många fall ha varit att försäkringen anses ge goda förmåner. Det finns alltså skäl att gardera sig mot den överströmning av tandläkare som man tydligen befarar också på centerhåll. Utskottsmajoriteten har därför ansett sig böra biträda också förslaget om begränsningsmedel. Om en sådan regel skall få den avsedda effekten, bör den nog – såvitt jag förstår – vara utformad på det sätt propositionen föreslår.

I utskottsbetänkandet föreligger två reservationer, nr V och VI, där man i den ena, som avgivits av moderater och folkpartister, helt och hållet går emot regeringens förslag om den etableringsregel som skall skydda folktandvården. I centerns reservation har man varit något försiktigare. Man accepterar utredningens förslag till etableringskontroll men vill inte vara med om den förstärkning som socialdemokratin tillagt på uttrycklig önskan från Landstingsförbundet och flera landsting.

Herr Carlsson i Vikmanshyttan sade i sitt anförande att han helt accepterar landstingens syn på kontrollen. Här uppstår en mycket intressant fråga: Hur tänker man göra i voteringen? Tänker centerpartisterna rösta på moderaternas och folkpartiets reservation, om denna kommer upp i den slutliga voteringen, och därmed medverka till beslut som går stick i stäv med folktandvårdens intressen och direkt emot den regel som inte minst landstingen säsoom huvudmän för folktandvården varit mycket angelägna om?

verkligen efterlevdes. Nej, jag tror nog att det är bäst att bestämmelsen gäller utan villkor. Det finns väl för övrigt skäl att anta att människor nu skall börja se om sina tänder när de vet att de får tillbaka 75 procent från försäkringen också för de rent förebyggande åtgärderna.

Herr talman! I vänsterpartiet kommunisternas partimotion – reservationen XI – yrkas att vissa åtgärder, som ingår i den förebyggande behandlingen och som utförs vid specialklinikerna, skall debiteras enligt läkarvårdstaxan. Här har alla i utskottet utom herr Hagberg varit eniga om att det knappast finns något behov av en sådan ersättningsregel. Jag menar att man i varje fall måste avvakta erfarenheterna av den nya försäkringen innan man tar ställning till den här frågan.

Även den föreslagna tandvårdstaxan har gett upphov till åtskilliga motioner, och den har också gett anledning till åtskilliga diskussioner i utskottet. Den stora frågan har gällt: Är det så bra med ett rakt ackord som i första hand premierar prestationen och endast i undantagsfall eller i varje fall endast i begränsad omfattning sneglar på tidsåtgången? Kan det inte tänkas att en taxa som bygger på ackordssystemet kan få en mindre lycklig effekt på valet av behandlingsåtgärd? De professorer inom odontologin som uppvakttat utskottet har delgett oss sina synpunkter på den här frågan, och dessa synpunkter överensstämmer inte riktigt med dem som kommit från tandläkarnas egen organisation, Tandläkarförbundet. Vi i utskottsmajoriteten har benämnt saken så att tandvårdstaxan är ett resultat av långa och ingående överläggningar mellan berörda parter. Det är naturligtvis väldigt svårt för oss lekmän att avgöra vad som i det ena eller andra fallet skall anses vara skäligt arvode för en viss behandling. Jag måste väl bekänna att många i utskottet varit av den uppfattningen att tandvårdstaxan ger tandläkarna en ganska generös ersättning för deras arbete. Detta framgår ju bl. a. av det särskilda yttrandet av herr Persson i Stockholm och av herr Lundberg. Vi har t. o. m. diskuterat om det finns skäl att över huvud taget medge individuell taxebindning. Vi har emellertid ansett oss böra godta en sådan med hänsyn till att det av uttalanden i propositionen framgår att prövningen av frågor rörande särskild arvodesättning bör ske restriktivt och med hänsyn tagen i första hand till vederbörande tandläkares omkostnader. Det finns också andra skäl som enligt utskottsmajoriteten talar för att man i varje fall i inledningsskedet bör godta den taxa som försäkringsutredningen föreslagit. För det första är taxan uppbyggd enligt ett ersättningssystem som redan i dag tillämpas av de privatpraktiserande tandläkarna. Om övergången till den nya försäkringen skall ske någorlunda smärtfritt finns det nog skäl att använda sig av det taxesystem som redan nu tillämpas. En annan faktor som talar för att man skall godta propositionen på den här punkten är att riksförsäkringsverket fått till uppgift att pröva frågan om en försöksverksamhet med alternativa ersättningssystem och att verket därvid också skall ta ställning till lämpligheten av en ren timersättning. Den taxa som skall gälla kan alltså ses som ett provisorium.

Majoriteten har särskilt velat betona vikten av att man redan från början genom olika undersökningar följer utfallet av tandvårdstaxan. Och vi har också velat understryka att det skall vara möjligt att inte bara höja

Nr 93

Måndagen den
21 maj 1973

*Allmän tandvårds-
försäkring, m. m.*

vare sig att bibehålla instruktionen för tandläkare inom folktandvården eller att föreskriva att socialstyrelsen också i fortsättningen skall fastställa folktandvårdsplan.

En fråga kvarstår när det gäller försäkringens administration. Det gäller rätten för tandläkarna att förhandla eller överlägga om sina arvoden. Jag anser mig i viss mån redan ha besvarat den frågan i samband med behandlingen av spørsmålet om tandläkarnas anslutning till försäkringen. Den frågan har diskuterats tidigare här i dag, men av vad jag förut sade torde ha framgått att försäkringsutredningen var helt enig om att den tandvårdsdelegation som skall finnas hos riksförsäkringsverket och som skall ha som en av sina främsta uppgifter att bereda frågor angående tandvårdstaxan var ett mycket lämpligt forum för beräkning av skäligena tandläkararvoden och att det därför inte var motiverat att ha särskilda förhandlingar eller överläggningar i taxefrågor. Det måste enligt min mening förutsättas att tandvårdsdelegationen kommer att ha alldeles särskilda förutsättningar att räkna fram arvoden som kan vara acceptabla för alla parter, och det finns därför inte anledning att vartannat år — taxan skall gälla bara två år i sänder — sätta i gång förhandlingar om taxan. Tandvårdsdelegationen kommer ju att fungera som ett slags permanent lönedelelegation och förslå riksförsäkringsverket de ändringar i taxan som kan befinnas motiverade.

Herr talman! Det finns en reservation anmäld också när det gäller försäkringens finansiering, och herr Ringaby tog upp den saken, men jag tycker inte att jag behöver gå närmare in på den. Med den ståndpunkt utskottsmajoriteten intagit när det gäller försäkringens kompensationsnivå så har yrkandet i den reservationen fallit.

Jag kan därför gå över till vissa frågor som inte direkt berörs i propositionen men som ändå är av den karaktären att vi anser det lämpligt att behandla dem i samband med tandvårdsförsäkringen. Det gäller reservationen 18, där man uttalar sig för en systematisk tandhälsovård, och reservationen 19, som tar upp frågan om kostnadsfri tilldelning av fluortabletter inom barntandvården. Båda reservationerna behandlar ju frågor av stor betydelse för den förebyggande vården. I fråga om denna vård har utskottet förordat en 75-procentig kompensationsnivå, och jag anser väl att de önskemål som reservanterna framställt därmed blivit i rätt hög grad tillgodosedda. Även i det här sammanhanget vill jag erinra om de omfattande uppgifter som skall ankomma på riksförsäkringsverket och den till verket knutna tandvårdsdelegationen. Man skall studera bl. a. försäkringens effekter på tandvården i allmänhet, på vårdefterfrågan och på tandtillståndet hos olika befolkningsgrupper. Riksförsäkringsverket skall i vårdfrågorna samarbeta med socialstyrelsen. Det samarbetet kommer säkerligen att leda till att verket till sitt förfogande får ett mycket omfattande statistiskt material, som kan tjäna till ledning vid bedömningen av alla frågor som gäller tandhälsan. I utskottet har vi varit eniga om att tandvårdsförsäkringen — om man vill säkerställa önskvärda effekter på tandhälsotillståndet — måste kompletteras med en intensifierad upplysningsverksamhet, så att människor får reda på vilka förmåner de är berättigade till genom försäkringen. Framför allt torde det vara betydelsefullt att genom en regelbunden information försöka

Nr 93

Måndagen den
21 maj 1973

*Allmän tandvårds-
försäkring, m. m.*

Måndagen den
21 maj 1973

*Allmän tandvårds-
försäkring, m. m.*

tala om hur viktigt det är att ägna sig åt goda kostvanor.

Praktiskt taget alla odontologer torde väl i dag vara överens om att en någorlunda regelbunden behandling med fluor har en avsevärd karieshämmande effekt. Ändå har fluoren blivit en smula omstridd. Jag behöver väl bara erinra om att riksdagen för ett par år sedan avskaffade den lag som påbjöd viss fluorhalt i dricksvatten. I utskottet har vi väl varit överens om att fluorbehandling är ett värdefullt inslag i profylaktiken. Men vi har väl också menat att fluorbehandlingen inte får vara ett obligatorium. Det är därför som utskottsmajoriteten har förutsatt att den här frågan skall ägnas uppmärksamhet inom den av folktandvården anordnade barntandvården. Vi har däremot inte ansett att tandvårdsförsäkringen bör stå för några kostnader för fluortabletter, eftersom barntandvården inte skall omfattas av tandvårdsförsäkringen utan ingå i folktandvårdens vårdansvar.

Två reservationer återstår. Den ena, nr 20, tar upp frågan om fortbildningen inom folktandvården. Det är herr Hagberg som anser att man bör fortsätta och utvidga utbildningsverksamheten inom folktandvården och inrätta fler personliga tjänster. Jag tror för min del att dessa önskemål kommer att bli väl tillgodosedda med det förslag propositionen innehåller. Redan i dag bedriver landstingen en mycket omfattande utbildningsverksamhet, och med den utbyggnad av folktandvården som propositionen förutsätter torde det bli nödvändigt att kraftigt vidga denna verksamhet. I vad särskilt gäller frågan om fler personliga tjänster inom folktandvården, som herr Olsson i Stockholm pläderar för, tror jag inte det är en fråga som riksdagen bör ta befattning med. Det torde ankomma på folktandvårdens huvudmän att avgöra om det är nödvändigt att inrätta fler sådana tjänster.

Återstår, herr talman, reservationen 21. Också den tar upp en fråga som nära sammanhänger med den förebyggande vården. Enligt min mening är det väl inte uteslutet att särskilda barntandvårdare kan ha en uppgift att fylla inom barntandvården. I utskottet har vi emellertid ansett att det ännu är för tidigt att ta ställning i den här frågan. Vi tycker nog att man bör avvakta de närmare erfarenheterna av försäkringen innan man bestämmer sig för att inrätta särskilda barntandvårdare. Det finns redan i dag många specialister just på barntandvård, och om man satsar så helhjärtat på den förebyggande vården, som vi i utskottet anser att man bör göra, kan det väl ifrågasättas om barntandvårdarna blir så nödvändiga. När det slutligen gäller den i motionen aktualiserade frågan om tandhygienister så vill jag erinra om att det sedan ganska länge förekommer utbildning av tandhygienister i Malmö och Örebro. Därutöver skall ju utbildning startas också i Jönköping och i Huddinge. Den delen av vpk:s partimotion kan alltså sägas vara tillgodosedd.

Ja, fru talman, jag tror att jag härmed har gått igenom alla reservationer, och jag hoppas att det av vad jag sagt framgår att jag vill yrka bifall till utskottets hemställan i socialförsäkringsutskottets betänkande nr 20 på samtliga punkter.

I detta anförande, under vilket fru andre vice talmannen övertog ledningen av kammarens förhandlingar, instämde herr Marcusson (s).

Herr CARLSSON i Vikmanshyttan (c) kort genmäle:

Fru talman! I detta stora komplex av frågor är det risk för att det kan bli enbart ett tyckande på åtskilliga punkter. Av den anledningen är det nödvändigt att också lyssna på experter på olika områden som verkligen kan dessa ärenden.

Herr socialministern sade att man under arbetet med propositionen om tandvårdsförsäkringen i socialdepartementet har fått lära sig mycket i dessa frågor. Jag kan för mitt och för vårt vidkommande säga att vi har haft anledning att lyssna inte minst till socialstyrelsen, som besitter stor sakkunskap på detta område. Det är från den utgångspunkten som vi har sagt oss att det finns anledning att pröva självkostnadsandelen och att man bör ha belägg för att det blir en återkommande tandvård när det uppstår kostnader av större omfattning.

Jag vill vidare beträffande anslutningen till försäkringen, som togs upp av herr Fredriksson i anslutning till försäkringsutredningen, säga, att Landstingsförbundet aldrig, som jag sade förut, har diskuterat frågan om något obligatorium.

Från Tandläkarförbundet har vi ju fått dels korrigerade skrivelser, dels vid uppvaktningar försäkringar om att man på allt sätt skall medverka till att få en tillräcklig uppslutning till försäkringen.

Vi har för vårt vidkommande trots på detta och accepterat detta. Men vi har utöver den delen sagt att det självfallet är angeläget att se till hur försäkringen fungerar under 1974 och 1975. Därest man inte skulle få tillräcklig anslutning på frivillig väg har man därför anledning att gå in och undersöka vilka åtgärder som behöver vidtagas. Det är det vi har sagt i vår reservation nr VI.

För att tillgodose folktandvårdens behov av tandläkare har vi också sagt att det behövs en etableringskontroll, där man i samverkan med berörda parter kan ta upp överläggningar omkring hur man skall klara den saken. Jag tror att det därmed, fru talman, finns underlag för den diskussion som vi har fört om frivillighet på det här området.

Till slut vill jag understryka att i en tid, när man diskuterar demokrati och medinflytande och när man skall ta all möjlig hänsyn till människornas önskemål ute i arbetslivet, har det för oss varit en självklar princip att det också måste gälla den här gruppen av människor, dvs. tandläkarna. Därför är vi beredda att acceptera en frivillig anslutning och säger nej till tvångsanslutning. Vi menar att en positiv attityd till tandläkarna på det här området ändock ger den bästa effekten, och den tryggar, som vi tror, också tandvårdsförsäkringen framöver.

Herr RINGABY (m) kort genmäle:

Fru talman! Herr Fredriksson sade att vi ville sätta en hämsko på folktandvårdens utbyggnad. Det är fel uttryck, herr Fredriksson. Om man inte vill ge folktandvården särskilda favörer för en snabb utbyggnad, sätter man alltså en hämsko på den! Vi vill helt enkelt att folktandvården skall byggas ut i den takt som det blir efterfrågan på tandvård på vuxensidan. Jag kan inte finna annat än att det måste vara en klok politik. Vi vet ingenting om framtiden, vi vet ingenting om kemisk kariesbekämpning. Kan vi få ner kariesfrekvensen med 30 procent är

Måndagen den
21 maj 1973

Allmän tandvårds-
försäkring, m. m.

folktandvården för stor redan i dag. Vi bör väl anpassa utbyggnaden efter behovet.

När det gäller etableringskontrollen för att förse folktandvården särskilt i glesbygden – med tandläkare visar all erfarenhet att det faktiskt är väldigt många sökande till varje tjänst som folktandvården i dag utannonserar. Den övergång som sker för närvarande beror på att folktandvårdens tjänstetandläkare är rädda för att de, när lagen träder i kraft, skall ha slavkontrakt och icke kan lämna folktandvården för att etablera egen praktik. De strömmar över just nu, men det beror på lagstiftningen, herr socialminister. Annars är det många sökande till varje tjänst.

Jag har aldrig förstått varför det är så oerhört angeläget att ha en tandläkare ute i varje glesbygd. Man lägger ner sjukhus, man drar in BB-avdelningar – vi har icke BB i vare sig norra eller södra änden av Örebro län; där är det ofta dramatiskt när en kvinna skall åka till BB. Man lägger ner skolor och låter barn åka flera mil varje dag. Det anses gå mycket bra. Och att åka 2,3 eller 4 mil till en tandläkare en eller två gånger om året är väl ändå inte något större besvär.

Vad beträffar den bundna taxan är det farligt med en sådan här statsbestämd, bunden, fixerad styckepristaxa. Det är ett ackord på ett vårdområde där man måste satsa på kvalitet. Vi har gått ifrån detta när det gäller den vanliga sjukvården; varför skall vi ha det för tandläkare? Det kommer att innebära att den som gör snabba och många ingrepp på patienten får högre inkomster än den som arbetar med omdöme och långsamhet och lägger vikt vid kvalitetskravet. Det kan inte vara rimligt.

Sedan återstår det att besvara mina frågor om dessa höga taxor och tvångsanslutningen. Hur rimmar det? Varför måste man tvångsansluta när man anser sig ha mycket höga taxor? Och hur skall folktandvårdens utbyggnad under 1973 kunna finansieras med avgifter från en försäkring som träder i kraft 1974?

Herr JONSSON i Mora (fp) kort genmäle:

Fru talman! När det gäller förskolebarnen är det väl så att folktandvården genom undantagsbestämmelsen är befriad från skyldigheten att erbjuda regelbunden och fullständig behandling av förskolebarnen intill den tidpunkt när folktandvården har byggt ut så att man har resurser att ta hand om dessa barn. Åtminstone har jag tolkat det så när jag har läst folktandvårdslagens undantagsbestämmelse. Här har statsrådet sedan sagt att självfallet har landstingen möjlighet att träffa överenskommelse med de fria privatpraktiserande tandläkarna om att fylla den uppgiften intill dess att man har byggt ut folktandvården. Men jag tolkar ändå bestämmelsen så att det är först 1976 som man kan ålägga folktandvården skyldighet att ha denna regelbundna och fullständiga behandling av förskolebarnen som det här är fråga om. Därför har vi sett det så, när vi har skrivit vår reservation, att det är en praktisk och enkel sak att under den här övergångstiden låta förskolebarnen följa med sina föräldrar till en tandläkare och då få ersättning på samma grunder som föräldrarna får när det gäller deras egen försäkring.

I fråga om tillgången på tandläkare vid folktandvården tror jag det är

Måndagen den
21 maj 1973

Allmän tandvårds-
försäkring, m. m.

viktigt att det i starten blir en nära nog allmän uppslutning kring folk tandvården så att den kan få tillräckligt antal tandläkare. Men jag vill ännu en gång säga att vi har den uppfattningen att det bör finnas förutsättningar att genom en frivillig anslutning nå målet att dels tillgodose folk tandvårdens behov av tandläkare, dels ge möjlighet för den fria etableringen vid sidan av folk tandvården. Jag tror att dessa förutsättningar finns. Det är kanske litet förmätet att säga det, men jag tror att man i propositionen har varit litet för pessimistisk i fråga om möjligheterna att nå detta mål.

Herr FREDRIKSSON (s) kort genmäle:

Fru talman! Det är ju frivillig eller inte frivillig anslutning till försäkringen som är det stora debattämnet. Här är de borgerliga partierna av den uppfattningen att det borde vara tillräckligt med frivillig anslutning, och man har åberopat vad som har framhållits från Tandläkarförbundet, bl. a. vid uppvaktnings i utskottet. Det är riktigt att tandläkarna sade att det fanns vissa uttalanden i deras remissvar som var något olyckligt formulerade. Men själva principen, som socialministern har redovisat och som även jag försökte redovisa i mitt inledningsanförande, kvarstår ändå. Det finns alltså inte någon egentlig garanti, som jag har kunnat uppfatta det, att man skulle få tillräckligt med tandläkare till försäkringen, om anslutningen vore frivillig. Det enda som Tandläkarförbundet har kunnat göra är att man i en skrivelse förklarar sig villig att söka medverka – och det sade man också vid uppvaktnings – till en så god anslutning som möjligt.

Jag tror således att man inte kan säga att det finns någon fullständig garanti, och i varje fall föreligger ju risk för att det i glesbygderna kommer att bli ont om tandläkare. Det var visst herr Ringaby som sade att det är flera sökande till varje tandläkartjänst. Men den redovisning som vi har fått visar ju att när det gäller lediga tjänster i speciellt glesbygderna är det inte så väl beställt med intresset att söka tjänsterna.

Jag tror att frågan om anslutningsformen är nog diskuterad för min del med hänsyn till den tidigare debatten. Varför skulle det vara så särskilt stora besvär för tandläkarna? Man har ju ändå förklarats att man är villig att ansluta sig till försäkringen. Då bör det väl inte vara någon svårighet att gå med och arbeta efter en taxa som vi ändå anser är ganska hygglig. Tandläkarna ansluter sig alltså inte utan ersättning.

Beträffande förskolebarnen har jag redan sagt att de får redan på många håll en väl utvecklad tandvård. Många landsting lämnar redan fri vård – det är landsting som har överenskommelser med privattandläkare som kan sköta om saken. Och eftersom det nu ändå blir ett direkt vårdansvar för landstingen i fråga om den här kategorin, så tror jag inte att man behöver befara att vederbörande skall bli undanskuffade från tandvården. Vi får ju tänka på att mödracentralerna och tandvårdscen-
tralerna över huvud taget också har möjlighet att se till detta.

Herr CARLSSON i Vikmanshyttan (c) kort genmäle:

Fru talman! Jag lovar att fatta mig kort.

Får jag bara säga att det är ändå en tvångsanslutning det är fråga

om. Och måste det inte ur principiell synpunkt ändå till mycket av självövertvinnelse för att fatta ett sådant här beslut? Det är dock en helt ny princip i vårt land att man kollektivansluter, tvångsansluter, en hel fackgrupp på detta sätt till en försäkring.

Det är detta principen gäller. Jag är förvånad över att herr Fredriksson och herr socialministern som representanter för ett parti som har kämpat för en fri arbetsmarknad och fria möjligheter på det området är beredda att införa en sådan här princip när det gäller tandläkarkåren.

Herr RINGABY (m) kort genmäle:

Fru talman! Det gäller detta med garantierna för en tillräcklig anslutning. Tandläkarförbundet har inte kunnat ge sådana garantier, sade herr Fredriksson. Ja, kan man göra mer än garantera att man skall kämpa i alla förbund? Man har en nästan hundra procentig anslutning i kåren härvidlag, och det blir dessutom ekonomiskt omöjligt att stå utanför, herr Fredriksson.

Vad har herr Fredriksson och utskottsmajoriteten för garanti att det skall fungera efter två år, när ni släpper på den här tvångslagen? Hur skall ni kunna garantera att det då blir tillräcklig anslutning?

Jag har inte större garantier. Men man måste ju ändå lita på folk. När de själva säger att de skall arbeta för att få en tillräcklig anslutning måste man tro på det.

Sedan har detta också med psykologi att göra. Det är opsykologiskt att tvinga in människor i ett system. Det skapar inte den rätta andan från början att göra på det sättet.

Herr JONSSON i Mora (fp) kort genmäle:

Fru talman! Vi har i vår motion starkt understrukit behovet av att ha ett fritt tandläkarval, och den tvångsanslutning som det här är fråga om är inte ägnad att befordra ett sådant val för dem som söker tandvård. Därför har vi gått emot propositionens förslag om tvångsanslutningen och etableringskontrollen. Jag vill än en gång understryka att genom de utfästelser som gjorts från Tandläkarförbundets sida finns det enligt vår uppfattning förutsättningar att klara både folktandvårdens behov och att lämna möjligheter öppna för de fria tandläkarna.

Herr FREDRIKSSON (s) kort genmäle:

Fru talman! Herr Ringaby undrade hur det kommer att gå om två år, när tvångsanslutningen skall upphöra, men det har vi inte sagt att den skall göra. Vi skall pröva huruvida det är möjligt att gå över till en fri anslutning. Det får utvecklingen visa.

Visst skall vi lita på människor, herr Ringaby, och givetvis kan det ha sitt värde att tandläkarna förklarar att de vill arbeta för en frivillig anslutning. Men man måste ju ändå ha garantier för att så sker, och det är därför som vi i utskottet har följt socialministerns förslag. Vi tycker att socialministern har god grund för sin uppfattning. När vi nu går på denna linje och genomför en stor reform, som i vissa avseenden är unik, så bör vi också se till att den fungerar och att människorna verkligen får den vård som utlovas.

Sedan talade herr Jonsson i Mora om fritt tandläkarval, men det finns redan ett sådant fritt val inom folktandvården. Och det kommer att bli ännu friare i den mån folktandvården byggs ut. Om man vill fortsätta med att behandlas av den tandläkare som man började få behandling av, eller om man vill gå över till en annan tandläkare, så bör det vara möjligt att göra så inom folktandvården.

Jag är inte så säker på att ett genomförande av herr Jonssons i Mora förslag innebär en ökad frihet på det området. Det skulle kanske bara bli vissa grupper av människor som fick denna ökade frihet, men inte de som vi från vårt parti speciellt vill slå vakt om.

Fru SÖDER (c):

Fru talman! Som framgått av vad som anförts här i dag av olika talare från alla partier råder det stor enighet om behovet av en allmän tandvårdsförsäkring, alltså den försäkring som vi nu skall besluta om. Som framhållits av vår representant i utskottet herr Carlsson i Vikmanshyttan har vi från centern sedan mer än tio år krävt en allmän tandvårdsförsäkring. Vi är därför glada över att se detta förslag förverkligas i dag.

Tandhälsan är grunden för hela människans hälsotillstånd, och den grundläggs i de tidigare barnåren. Vad som då görs eller inte görs har stor betydelse för utvecklingen av patientens tandstatus under hela levnaden. Det är därför desto viktigare att man får hand om barnens tänder på ett så tidigt stadium som möjligt. De förebyggande åtgärderna är av mycket stor betydelse. Jag återkommer till barnens tandhälsovård litet senare i mitt anförande.

Även den som senare under sin levnad får en adekvat tandvård kan dock avsevärt förbättra sitt hälsotillstånd. Därför måste målet för tandvårdsförsäkringen vara att alla människor får tillgång till tandvård oberoende av ekonomiska resurser. Det är helt klart att människors möjligheter att sköta sina tänder i dag är beroende av i vilken ekonomisk situation de befinner sig. Propositionen refererar också på flera punkter till olika utredningar i den här frågan. Låginkomstutredningen har påpekat att det är just de människor som har små inkomster som har den sämsta tandstatusen och som också har den minsta möjligheten att göra något för att förbättra sin situation. De kommer alltså beträffande hela sin hälsosituation i ett underläge. Även andra utredningar visar att det beror på vilken socialgrupp man tillhör, vilken utbildning och vilken inkomst man har hurudan ens tandstatus är.

Den försäkring som vi i dag har att ta ställning till kommer att förbättra situationen avsevärt för dessa eftersatta grupper. Men det finns ändå skönhetsfläckar i förslaget. Alltfort kommer många att vara beroende av kompletterande sociala insatser för att sköta sina tänder -- just de som har små inkomster eller inga inkomster alls. Den föreslagna tandvårdstaxans utformning är sådan att åtskilliga även efter försäkringens genomförande kommer att uppleva att tandvården är för kostsam för att de skall kunna klara av den med sina egna inkomster. Alltså blir de beroende av någon form av socialhjälp för att kunna fullfölja tandvården. Framför allt är det den höjda folktandvårdstaxan som gör att speciellt

Måndagen den
21 maj 1973

*Allmän tandvårds-
försäkring, m. m.*

folktandvårdspatienterna kommer i ett sämre läge.

Den enskilde kommer i en besvärlig situation, och försäkringens har på denna punkt, enligt min uppfattning, missat ett viktigt socialt mål. Vi har från centerhåll i vår partimotion 1753 framhållit att det är viktigt att dessa frågor beträffande självkostnadsandelen blir föremål för en översyn så snart erfarenhet av taxorna vunnits. Visserligen förutsätter utskottsmajoriteten, såsom också framhållits flera gånger tidigare i dag, att en sådan översyn skall ske, men ett uttalande av riksdagen skulle ge tyngd åt denna förmodan och innebära krav på förbättringar på denna viktiga punkt utifrån de sociala aspekter som jag här har anlagt på frågan.

Fru talman! Jag ber att få yrka bifall till reservationen IX, som är fogad till betänkande nr 20 från socialförsäkringsutskottet.

Från många remissinstanser har framhållits betydelsen av att barnen så tidigt som möjligt får sina tänder kontrollerade och om så behövs renoverade. Det är ett viktigt led i en förebyggande verksamhet. Barnens tidiga kontakter med tandläkare påverkar på ett positivt sätt inställningen till tandvården för hela livet. Även i späd ålder kan behov av tandvård uppkomma, och ju tidigare fel upptäcks desto lättare är de att åtgärda. Numera betraktas också tandvård för små barn och lagning av mjölkänd-er som naturligt och nödvändigt. Propositionen föreslår att på sikt alla barn och ungdomar upp till 19 års ålder skall få tandvård genom folktandvårdens försorg. Att vi under utbyggnadstiden måste göra prioriteringar är vi i stort eniga om. Som konsekvens därav skulle 17–19-åringar till en början få ersättning på samma sätt som vuxna, genom försäkringens, men detsamma har inte föreslagits för förskolebarnen. Utskottsmajoriteten förlit sig på att man skall följa praxis och ge gratis tandvård inom folktandvårdens ram. Vårdansvaret skulle alltså ligga på folktandvården. Man refererar också till ett uttalande av departementschefen på detta område, men det är inte klart utsagt i propositionen hur dessa frågor skall lösas.

Dessa uttalanden låter bra, men med de mycket varierande möjligheter som finns i dag inom olika upptagningsområden och inom olika landsting att ge vård till dessa barn, och med de varierande möjligheter som kommer att finnas också senare, medför detta förslag att många förskolebarn helt står utanför de förmåner som tillkommer alla andra grupper i samhället. Det verkar mycket underligt mot den bakgrunden att alla är eniga om betydelsen av en tidig anpassning till goda tandvanor och betydelsen av tandvård under de tidigare barnåren.

Departementschefen har här i dag förklarat hur han tänkt sig att lösa de här problemen. Men detta var, som jag tidigare sade, inte klart utsagt i propositionen och inte heller i utskottsbetänkandet — och det är det som står där vi skall ta ställning till i dag. Jag hälsar emellertid ändå med glädje det uttalande som departementschefen gjorde inför kammaren tidigare.

Fru talman! Jag vill ansluta mig till dem som i betänkande nr 20 från socialförsäkringsutskottet föreslår att förskolebarn, när de måste anlita privat tandläkare på grund av bristande folktandvårdsresurser, får ersättning genom moderns eller faderns försäkring på samma sätt som 17–19-åringar föreslås få under inledningsskedet. Jag yrkar därför bifall till

reservationen III av herr Jonsson i Mora och fröken Bergström.

Jag vill ännu en gång uttrycka min tillfredsställelse över de många positiva inslagen i den föreslagna försäkringen, som kommer att få stor betydelse och innebära stora förbättringar för många grupper. Särskilt vill jag peka på att ett gammalt centerkrav om bidrag för långa resor för erhållande av tandvård blir tillgodosett genom förslaget att resor som kostar över 15 kronor skall ersättas med det belopp, som överstiger 15 kronor. Detta är av mycket stor betydelse för människorna i de delar av vårt land där avstånden är långa, och de människorna är många.

Fru talman! Jag skall inte ta kammarens tid i anspråk för ytterligare kommentarer utan hänvisar i övrigt till vad herr Carlsson i Vikmanshyttan anfört tidigare i dag. Utöver de yrkanden jag tidigare har ställt yrkar jag bifall till de reservationer där herr Carlsson i Vikmanshyttan står som första namn.

Herr PERSSON i Stockholm (s):

Fru talman! Utredningens svåraste uppgift torde ha varit att utarbeta förslag till tandvårdstaxa. Utskottets möjligheter att närmare bedöma det, i varje fall i fråga om uppbyggnaden och den inbördes avvägningen av priserna för olika arbeten, har också – helt naturligt – varit starkt begränsade, för att inte säga obefintliga. Det oaktat vågar lekmannen det omdömet, att utredningen gjort ett imponerande försök att ringa in de problem det här är fråga om.

Funderingarna kring taxans nivå, dvs. den inkomst den kan ge tandläkarna, har emellertid varit livliga. Man har bl. a. frågat sig om inte taxan är för högt tilltagen och sålunda kommer att ge tandläkarna oskäligt höga inkomster. Utskottet har på den punkten inte givit till känna någon bestämd mening men i sitt betänkande som bekant uttalat följande, vilket jag i detta sammanhang faktiskt är angelägen att citera: "Utskottet vill i likhet med departementschefen betona angelägenheten av en noggrann uppföljning redan från början av taxans effekter. Utskottet understryker departementschefens uttalande om att riksförsäkringsverket redan från början genom olika undersökningar skall följa utfallet av tandvårdstaxan. Om dessa undersökningar visar att taxan eller vissa delar därav ger ett för högt utfall för tandläkarna bör det ankomma på riksförsäkringsverket att snarast möjligt föreslå de ändringar i taxan som kan befinnas motiverade." Utskottet vill alltså ge Kungl. Maj:t möjlighet att justera ned taxan därest erfarenheterna skulle motivera det.

Herr Lundberg och jag har i ett särskilt yttrande påtalat risken för att den föreslagna taxan kommer att ge ett för högt utfall för de privatpraktiserande tandläkarna. I själva verket är vi ganska övertygade om att den är betydligt högre än det finns skäl till också vid en generös värdering av tandläkarnas arbetsuppgifter.

Denna bedömning gör vi beträffande normalt看taxan, och alltså oavsett verkningarna av den individuella taxebindningen. Denna anordning förstärker emellertid ytterligare intrycket av alltför stor frikostighet.

Departementschefen räknar med bruttoinkomster på taxan på "mellan 125 och 135 kronor i timmen beroende på olika antaganden om utförd tandvård per tidsenhet". Timtaxan ger 136 kronor. Professorerna Hilding

Måndagen den
21 maj 1973

*Allmän tandvårds-
försäkring, m. m.*

Björn och Jan Egelberg säger att ”den föreslagna styckepristaxan ser ut att ge tandläkarna möjlighet att arbeta in ett brutto per timme som överstiger 136 kronor”, allt exklusive kostnaderna för tandteknikerarbeten. Vi talar ju alltid i detta sammanhang om priser exklusive dessa arbeten.

Tandläkarförbundet har gjort en inkomst- och kostnadsundersökning för tandläkarna avseende 1968, vilken utredningen redovisar. Utredningen har räknat upp värdena från nämnda 1968 års undersökning till 1970 års nivå och får då för hela den undersökta gruppen en bruttoinkomst per timme, alltså exklusive tandteknikerkostnader, på kronor 91:67 för att vara exakt. Man har då räknat med en lönchöjning under den perioden till tandläkarna själva på 16,4 procent.

Om man utgår ifrån att den av utredningen gjorda uppräknningen från 1968 till 1970 är skäligen och vidare antar att man får en skäligen nivå 1973 genom att öka 1970 års taxenivå med 15 procent på alla värden, så skulle tandläkarens bruttoinkomst per timme 1973 bli 105 å 106 kronor. Räknar man i stället med ett påslag på 20 procent på de tre sista åren blir bruttoinkomsten 110 kronor. En sådan utveckling utan någon försäkring skulle alltså ge betydligt lägre inkomstnivå än den man räknar med i försäkringssammanhanget. Med andra ord förefaller det klart att tandläkarkåren genom försäkringens tillkomst inte bara tillerkänns ungefär samma inkomstutveckling som andra utan en betydligt bättre.

Nu vet jag att utredningen räknat något annorlunda, och det har också departementet gjort. Jag vill inte påstå att allt har blivit riktigt i mina bedömningar, men även om min metod inte skulle träffa alldeles prick, kan jag inte finna annat än att taxan ligger för högt. Om detta bekräftas av erfarenheterna bör därför en nedjustering ske. Det rör alltså nivåresonemanget helt och hållet. Enligt herr Lundbergs och mitt förmenande finns nämligen inget skäl till att den redan för närvarande inkomstmässigt synnerligen gynnade tandläkarkåren skall göra extra vinster på försäkringens tillkomst. Utredningen har funnit att en inte obetydlig del av de privatpraktiserande tandläkarna har en högre timinkomst än den som tandvårdstaxan är grundad på. För dessa öppnar utredningen möjlighet till individuell taxebindning på högre nivå än den ordinarie taxans.

Detta arrangemang har mött motstånd från tunga remissinstanser, och ingenstans utom hos kårorganisationen har jag funnit någon egentlig tillfredsställelse över den anordningen. Departementschefen har accepterat principen uppenbarligen under betydande ruelle och med, såvitt jag förstår, betydande inskränkningar. Han framhåller också att ”behovet av individuell taxebindning bör på nytt prövas i samband med att tandvårdstaxan förnyas”.

Utredningen har tydligen velat skydda de tandläkare som kan visa att de har en arvodesnivå före försäkringens tillkomst som överstiger tandvårdstaxans maximiarvoden. Eftersom det förekommer stor spridning av arvodesnivån för närvarande, skulle resultatet bli en mer eller mindre kraftig uppskrivning av arvodena för de flesta och därutöver skydd för topparvodena. Det gäller givetvis att man vid den uppskrivning jag talar om tar ut topparvoden och i varje fall marscherar uppåt.

Måndagen den
21 maj 1973

*Allmän tandvårds-
försäkring, m. m.*

Jag anser att taxan ligger så högt att man borde ha kunnat nöja sig med den enhetliga ordning den ger. Det finns således liten eller ingen anledning att täcka in alla topparvoden. Tandläkarkåren själv har ju bekämt sig till en inbördes solidaritet genom att i princip acceptera en fast taxa. I konsekvensens namn borde man ha avstått från denna utväxt, särskilt som taxan måste vara mycket förmånlig för tandläkarna.

När nu den individuella taxebindningen ändå blir verklighet, hoppas jag att departementschefen och riks-försäkringsverket iakttar all rimlig restriktivitet och därtill avskaffar arrangemanget så fort som möjligt. Socialstyrelsen vill acceptera endast högre omkostnader som skäl för individuell taxa under en övergångstid. Jag tycker att det är riktigt men vill tillägga att det är bara extremt höga kostnader som kan accepteras.

I detta sammanhang vill jag bemöta herr Ringaby på en punkt. Han sade att herr Lundberg och jag i vårt särskilda yttrande gått emot en särskild specialisttaxa. Propositionen upptar som bekant inte en sådan. Till den frågan återkommer socialministern. Vad vi gått emot är vad jag nu talat om, den individuella taxan, och ingenting annat i detta sammanhang.

Utredningens förslag om en timentaxa till tandhygienisterna på 90 kronor måste väl vara något av ett olycksfall i arbetet. Med hänsyn till denna yrkeskårs löner skulle den taxan ge arbetsgivaren-tandläkaren stora extrainkomster – jag höll på att säga arbetsfria sådana, som det inte torde finnas något skäl till med hänsyn till hur tandläkaren själv behandlas i taxesammanhanget. En motionär yrkar på en sänkning till 70 kronor, vilket belopp av vissa fackmän bedöms vara i överkant. Jag har ingen bestämd uppfattning, men även utskottet har samlat sig kring uppfattningen att de 90 kronorna ligger för högt. Tar riksdagen utskottets förslag, anser jag att departementschefen har befogenhet till att göra en kraftig nedsättning av beloppet, vilken möjlighet jag hoppas att han utnyttjar när den dagen kommer, och den kan inte vara långt avlägsen.

Skulle de farhågor som jag här givit uttryck för beträffande taxenivån komma att besannas, kommer helt naturligt försäkringen inte att fullt ut bli den goda hjälp till patienterna som man avsett, vilket i så fall blir ett högt pris på en som jag tror onödig generositet mot en redan förut starkt gynnad yrkesgrupp. Dessutom skulle det – och det befaras också inom tjänstetandvården – komma att verka menligt på folktandvårdens rekryterings- och utvecklingsmöjligheter. Därmed tvingas också folktandvården att konkurrera med anställningsvillkoren på nivåer över de redan nu goda förmåner som tjänstetandläkarna måste anses ha, om inte i relation till privatläkare så i varje fall sett allmänt på svensk arbetsmarknad.

Som förenämnda undersökning från 1968 visar har tandläkarna mycket varierande årsarbetstider med ett genomsnitt betydligt under den allmänna årsarbetstiden. Med den ökade vårdefterfrågan som med all sannolikhet blir följden av försäkringens tillkomst och folktandvårdens utbyggnad blir det ökade arbetstillfällena för de tandläkare som nu inte har tillräcklig sysselsättning, och då blir bilden kanske något annorlunda och bättre. Det tycks emellertid som om många, kanske flertalet

Måndagen den
21 maj 1973

*Allmän tandvårds-
försäkring, m. m.*

tandläkare anser sig böra ha en betydligt kortare årsarbetstid än andra och att man inrättat sig därefter. Andra har återigen uppenbarligen dragit ned arbetstiden av skattemässiga motiv.

Jag tror nog att den direkta patientbehandlingen är ett rätt krävande arbete, men vi har många yrkesgrupper och stora skaror människor som är i den situationen och ändå får utföra normal arbetstid. Därför tycker jag att de tandläkare, som uppehåller reguljär verksamhet, i stort sett bör räkna med samma arbetstid som andra medborgare och därigenom betydligt öka sin kapacitet till fromma för ett åtminstone tills vidare växande vårdbehov. De tandläkare som tar sig tre å fyra månaders semester varje år kan för övrigt knappast ge sina patienter den service och kontinuerliga vård som alla bekänner sig till. De goda inkomsterna motiverar också goda arbetsinsatser.

Jag vill hoppas att kårorganisationen skall medverka till en bättre tingens ordning på det här området. Emellertid måste jag tyvärr konstatera att en alltför hög taxa – vilket det nu än är – har viss benägenhet att motverka sådana strävanden.

Från tandläkarhåll har uttalats missnöje med att ingen taxehöjning förutbestäms för 1974. Den reaktionen kan man till nöds förstå, om man utgår ifrån att den föreslagna taxan är bra avvägd nivåmässigt och eljest. De som hyser samma bekymmer som jag tycker att det är välbetänkt av socialministern att vänta och se på den här punkten innan ytterligare uppskrivningar görs. De som lekt med tanken på indexreglering av taxan bör beakta att vi är på alldeles för osäkra vatten för att ge oss ut på en sådan seglats. För övrigt bör man nog vara mycket försiktig med den politiken oavsett vad det gäller för område i vårt samhälle.

Som tidigare framhållits har – mig veterligt – ingen kritik framkommit mot taxan från tandläkarhåll i fråga om den förtjänstnivå den kan ge. Däremot har missnöje anmälts beträffande etableringskontrollen, den automatiska anslutningen till försäkringen och den s. k. förhandlingsrätten. Jag skall, i varje fall inte nu, analysera dessa delar av komplexet, hur lockande det än vore, utan nöja mig med att säga att dessa anordningar inte är uttryck för illvilja mot tandläkarkåren, vilket klart framgått av socialministerns redogörelse. De är resultatet av grundliga överväganden om de villkor som måste gälla åtminstone i inledningskedet för att vi skall lyckas med denna viktiga sociala reform. Jag kan inte heller se att propositionens förslag i dessa stycken på något sätt kränker ifrågakarande yrkeskår. Det är inte någonting unikt för tandvården att ha etableringskontroll. En sådan finns på flera områden i vårt näringsliv.

Vad jag vill ta upp ytterligare är de grova hotelser som uttalats i olika sammanhang från tandläkarhåll, tillkomna för att tvinga statsmakterna till reträtt på de punkter där man är missnöjd. I en intervju i Dagens Nyheter den 13 maj med tandläkare Karl-Henrik Nordström i Stockholm hotar denne med att man kan dels missbruka taxan genom maskning, dels ”taxefuska” genom att borra upp tre hål i stället för ett, som man lär ha gjort i England – det finns minsann olika sorters importer – och dels ”jobba hårdare”, så att kostnaderna för försäkringen blir högre än beräknat. Vi har också sett annat i den stilen.

Det där att ”jobba hårdare” skrämmar ingen, och det framgår också av

vad jag nyss sagt. Det hälsar vi med glädje, även om det kostar några hundra miljoner till för statskassan. De andra hotelserna däremot är verkligen tråkiga, särskilt som det gäller ett viktigt avsnitt av hälsovården. Dylika uttalanden representerar ett övermod, som är generande för kåren och – vill jag tillägga – en av samhället gynnad yrkesgrupp. Nu tror jag att det stora flertalet tandläkare och i synnerhet de som står i ledningen för kårorganisationerna – av vilka jag personligen känner några – centralt och regionalt kommer att arbeta lojalt för den försäkring riksdagen beslutar om i dag. Jag vill dock för dem som inte inser det riktiga däri, nämligen att respektera ett beslut, framhålla att statsmakterna inte är slagna till slant, om lojalitetskravet inte uppfylls från kårens sida. Då anser i varje fall jag att riksdagen har anledning att ompröva vilket system vi skall ha i fråga om tandhälsovården i landet. Tänkbara alternativ är t. ex. att införa en stramare taxa för privattandläkeriet, så att folk tandvården får den behövliga konkurrenskraften i fråga om arbetskraft, eller att helt enkelt genomföra en total kommunalisering av tandvården i landet.

Till slut, herr talman! Även om jag varit kritisk i fråga om taxans nivåer vill jag gärna erkänna att det är ett gott utrednings- och förberedelsearbete i en mycket svår fråga – vilket naturligtvis i hög grad förklarar att det har dröjt så länge med reformen – som har föregått riksdagens behandling i dag. Jag vill yrka bifall på alla punkter till utskottets hemställan – detta anser jag höra till den arbetsstil jag haft här, även om det hade varit lockande att gå med kommunisterna på en punkt, nämligen mot det speciella tillägget för somliga läkare, som har haft goda taxenivåer tidigare.

Under detta anförande övertog herr talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

Fru andre vice talmannen NETTELBRANDT (fp):

Herr talman! Jag vill till en början instämma i de bifallsyrkanden som här redan tidigare gjorts till de reservationer som har lämnats av herr Jonsson i Mora – och jag vill över huvud taget instämma i de synpunkter som han har anfört långt tidigare i debatten. I övrigt vill jag inskränka mitt inlägg till ett par begränsade frågor. Jag gör detta med risk för att därvid bli missuppfattad av socialministern för min inställning till frågan i stort.

För att undvika de allra största missförstånden tvingas jag ändå, herr talman, att först mycket allmänt och snabbt summera vårt partis inställning till den huvudfråga som diskuteras i dag.

Först tio år efter det att regeringspartiet gick till val på löftet om en tandvårdsförsäkring förverkligas det reformförslaget. Den takten i reformarbetet imponerar knappast på någon. Vi ser inom folkpartiet tandvårdsförsäkringen som en angelägen komplettering av socialförsäkringssystemet. Det är ju sedan länge väl bekant att stora delar av befolkningen inte får tandvård i den omfattning som krävs för att vidmakthålla en god tandstatus. Det är också känt att det otillfredsställda vårdbehovet är särskilt framträdande bland de lägre inkomsttagarna.

Måndagen den
21 maj 1973

*Allmän tandvårds-
försäkring, m. m.*

Detta sammanhänger naturligtvis med att kostnaderna för en rationellt genomförd tandvård är mycket betungande för lägre inkomstagare. Det är mot den bakgrunden att beklaga att tandvårdsreformen inte kunde genomföras under 1960-talet.

I en motion till 1966 års riksdag begärde vi en ökad utbildning av tandläkare för att det uppdämda vårdbehovet skulle kunna tillgodoses när reformen en gång genomfördes. Vi föreslog också att ungdomstandvården skulle byggas ut som ett led i ett successivt genomförande av den allmänna försäkringen. Den förebyggande tandvårdens betydelse har därvid särskilt betonats.

Vi hälsar med stor tillfredsställelse att en reform nu äntligen genomförs och att utskottet så starkt markerat just den förebyggande vården. Vi beklagar emellertid de ändringar som regeringen gjort i utredningens förslag. Det nya i propositionen jämfört med utredningsförslaget är främst en hårdare reglering av tandvården. Anslutningen till försäkringssystemet och till dess bundna taxor blir inte frivillig för tandläkarna, som utredningen ville, utan obligatorisk. Riksförsäkringsverket skall vidare få direkt begränsa antalet tillkommande privatpraktiserande tandläkare. Regleringarna motiveras med att de utgör garantier för att den nya försäkringen och den planerade ökningen av tandvården skall få tillräckliga resurser.

Jag måste fråga om socialministern verkligen menar fullt allvar när han i propositionen och här i dag säger att man skall pröva sig fram med det här tvånget för att efter den prövotiden se om man kan gå in på en friare linje. Är det verkligen möjligt att först ha en tvångsanslutning och under den tiden pröva om det är möjligt att införa frivillig anslutning? En sådan logisk kullerbytta trodde jag i varje fall inte statsrådet skulle göra sig skyldig till.

Mot bakgrunden av de undersökningar som visat på ett otillfredsställt vårdbehov, främst hos de lägre inkomstagarna, och mot bakgrunden av barn- och ungdomstandvårdens förebyggande betydelse ter det sig naturligt att bygga ut folktandvården. Men det är å andra sidan knappast nödvändigt att ägna någon längre tid åt att i dag -- i varje fall inte om man inte tillhör utskottet -- diskutera de frågor beträffande vilka en betydande enighet redan är nådd. Jag kommer inte heller, som jag redan har nämnt, att göra det. Jag vill framför allt ta upp frågorna om etableringskontroll och om tvångsanslutning av tandläkarna.

Enligt vår mening bör möjligheter till ett fritt tandläkarval upprätthållas. Det är framför allt ett odontologiskt grundat önskemål, och den synpunkten tycker jag något har åsidosatts. Att som socialministern göra detta till en fråga om att vara *för* tandläkare eller *för* patienter är därför helt felaktigt. Det finns olika tandläkare, liksom det finns olika patienter, och det är därför också just från patientens synpunkt viktigt att slå vakt om ett fritt tandläkarval. Etablerade förtroendeförhållanden mellan tandläkare och patient kan därmed bibehållas. Man kan inte bortse från att goda relationer mellan läkare och patient har betydelse för ett lyckat vårdresultat även inom tandvården.

Vi anser det också rimligt att den som vill eller måste ha snabb behandling bör få möjlighet till detta mot att de själva står för fulla

kostnaden. Om möjligheten till fritt tandläkarval skall kunna upprätthållas måste naturligtvis tandläkarna kunna bibehålla och också etablera privatpraktik. Med en tillräcklig utbyggnad av utbildningskapaciteten kan ett bibehållande av den möjligheten knappast försvåra utbyggnaden av folktandvården. Tjänsterna där är säkerligen attraktiva för tandläkarna. Det är också mer tilltalande att genom en god personalpolitik förmå rekrytera tandläkare till folktandvården än att införa bestämmelser som tvingar tandläkarna till folktandvården. Vi vänder oss således mot den föreslagna regeln, som ger riksförsäkringsverket rätt att begränsa antalet privatpraktiserande tandläkare anslutna till försäkringen.

Utredningen underströk vikten av att ett regionalt samråd kommer till stånd i fråga om etableringen. Jag vill påminna herr statsrådet om att det förslaget stöddes av Tandläkarförbundet vid remissbehandlingen, och det borde enligt min mening vara ett mer tilltalande sätt att lösa etableringsproblemet. Man har alltså inte varit oersonlig, som socialministern i dag velat låta påskina. Över huvud taget reagerar jag starkt emot den bild som socialministern i dag har gett både av Tandläkarförbundet och av dem som stöder de synpunkter som har kommit fram från Tandläkarförbundets sida.

Statsrådet sade här tidigare att man faller för Tandläkarförbundets propaganda. Nej, det gör man inte, men däremot för den sakliga information som har kommit fram från förbundet. Jag förstår inte varför man inte skulle göra det. Ni ler, herr statsråd, men jag tycker att Ni skall ta förbundet på allvar, liksom jag hoppas att Ni tar andra organisationer på allvar.

Regeringens propositioner däremot har ofta rymt felaktigheter; det är inget ovanligt. Det är inga gudsord för oss här i riksdagen, det som står i regeringens propositioner, utan vi får nog läsa även dem med mycket stor vaksamhet. Ibland händer det att just regeringens propositioner är så illa förberedda att regeringen inte vill stå för dem mer än ett par veckor. Sedan drar man tillbaka dem från riksdagen. Då är de väl inte alltför väl övervägda och korrekta. Därför har vi all anledning att verkligen insamla den information som vi kan få från olika håll. Jag förstår inte varför vi inte skulle göra det från organisationernas sida, eftersom vi här i Sverige är lyckliga nog att ha organisationer på alla områden, som verkligen arbetar mycket seriöst med sina frågeställningar.

Sedan frågar herr statsrådet om man är *för* tandläkarna. Ja, visst är man det. Varför skulle man inte vara det? Och man är *för* tandsköterskorna och *för* tandteknikerna, som alla är nödvändiga för att ge patienterna den goda tandvård som vi alla eftersträvar. Det är inte fråga om några motsatsförhållanden här.

Departementschefen har inte redovisat några egentliga skäl till att han anser att anslutningen av tandläkarna till försäkringen inte bör vara frivillig. Han framhåller att man för att förverkliga reformens syfte måste skapa garantier för att tandvård i största möjliga utsträckning står till förfogande för alla försäkrade på försäkringens villkor. Detta i sin tur förutsätter, menar han, att i stort sett alla nuvarande privatpraktiserande tandläkare ansluts till försäkringen. Det förhållandet att ett uppdämt vårdbehov kan väntas föreligga när reformen träder i kraft gör det enligt

Måndagen den
21 maj 1973

*Allmän tandvårds-
försäkring, m. m.*

hans mening särskilt angeläget att försäkringen fungerar i full utsträckning redan från början.

Att sörja för att personalresurserna är tillräckliga är verkligen en tanke som regeringen borde ha umgåtts med betydligt tidigare, när man planerade den här reformen och man vet att det tar så lång tid att praktiskt genomföra den. Att t. ex. på ett tidigt stadium ha en budget i arbetskraftstermer som vi så många gånger föreslagit skulle i hög grad ha medverkat till att klara just sådana frågor. Nu talar emellertid allting för att försäkringen skulle fungera fullt ut redan från början även utan tvångsanslutning. De som söker tandläkare i framtiden kommer med all säkerhet att göra detta med ledning av den förteckning över tandläkare som skall upprättas. Försäkringen innebär också en generös subventionering, så att efterfrågan av ekonomiska skäl kommer att styras mot de tandläkare som är anslutna. Risken att försäkringssystemet skulle äventyras av att för många tandläkare skulle ställa sig utanför måste bedömas som ytterst liten.

Vidare har Tandläkarförbundet anfört att en så stor majoritet av förbundets fullmäktige uttalat sig för huvudlinjerna i förslaget att en allmän anslutning kan anses säkrad. Förbundet har också garanterat 90-procentig anslutning genom frivillighet. Det saknas således enligt min mening skäl att gå ifrån utredningens förslag om frivillig anslutning. Jag fäster därvid betydligt större avseende vid de deklARATIONER som lämnats från Tandläkarförbundets och de övriga organisationernas sida än vid det som har framkommit i enskilda pressuttalanden, som Tandläkarförbundet – om jag uppfattat det riktigt – tvärtom har tagit avstånd ifrån. Jag antar att statsrådet i sin egenskap av ledamot i denna kammare också har fått sig tillsänt den skrivelse som Tandläkarförbundet har skickat ut och där det står att Tandläkarförbundet tar klart avstånd från varje obstruktion som skulle kunna störa de goda relationerna patient–tandläkare eller i övrigt vara missbruk av försäkringsbestämmelserna. Det räknar jag som ett seriöst konstaterande som vi har anledning att lägga till botten för de ställningstaganden som här görs.

Det finns också en fråga om medinflytande i den här diskussionen, och den är intressant därför att den kommer i ett tidsperspektiv där medinflytandefrågorna på alla områden är i hög grad heta frågor. Ingen vill väl i dagens läge gå in i debatten och säga: Nej, jag vägrar medinflytande. Den eller den gruppen skall inte ha något medinflytande. Är det någon som har det modet? Men det är faktiskt vad regeringen gör i just den här frågan. Man talar gärna principiellt i stora och svepande sammanhang om rätten till medinflytande, och man erkänner också gärna i praktiken i vissa fall, men inte i alla, denna rätt till medinflytande. Även om det här är fråga om en grupp som inte representerar någon majoritet eller någon stor samling skall det enligt mitt sätt att se vara precis samma rättigheter som kommer den till del. Det är faktiskt en av de diskussionspunkter som debatten i dag har rört sig kring. Om man menar allvar med medinflytandekravet kan det inte bara gälla t. ex. vissa löntagare, vissa jordbrukare och vissa bestämda grupper, utan det måste gälla alla. Staten kommer annars att helt ensidigt diktera de villkor som skall gälla. Denna principiella ståndpunkt har folkpartiet länge intagit.

Måndagen den
21 maj 1973*Allmän tandvårds-
försäkring, m. m.*

Vårt krav på förhandlingsrätt, eller i det här sammanhanget kanske riktigare uttryckt överläggningsrätt, för tandläkarna och för tandteknikerna är därför bara ett konsekvent fullföljande av vår sedan länge utstakade linje. Tvångsanslutningen blir ännu orimligare eftersom den har förenats med en förvägran att just ge tandläkarna överläggningsrätt. Tandläkarna inom den privata sektorn driver sin praktik som en rörelse. Det är sannolikt något mycket ovanligt – jag hoppas att det blir ovanligt även för framtiden – att man tvingar en rörelseidkare att utföra en tjänst till ett visst pris som myndigheterna ensidigt bestämmer. Tandläkarna blir enligt förslaget i praktiken tvångsanställda, men utan formellt reglerad överläggningsrätt och med starkt begränsat fackligt agerande, om överenskommelse inte träffas om ersättningens storlek.

Hur är det egentligen med den här taxan? Man har visserligen haft en överläggning kring de här frågorna. Men jag undrar om vi här i riksdagen verkligen har kompetens och befogenhet att gå in och värdera nivån på de taxor som diskuterats. Jag skulle vilja fråga om man har följt de överläggningar som i initialskedet har ägt rum. Man har visserligen inte gjort några förändringar i beloppen – och det kanske man inte vågar, för det skulle vara mera utmanande. Men i själva verket är det i princip samma sak om man skjuter tidpunkten för en möjlig revidering av taxan på framtiden. Jag har därmed inte gjort något som helst ställningstagande huruvida taxan vid en sådan revidering skulle gå uppåt eller neråt. Vi vet hur det brukar bli, inte minst i ett inflationsssamhälle. På det här sättet har man äventyrat de möjligheter som man bör hålla öppna för tandläkarna att ge tandtekniker och tandsköterskor och andra anställda den justering av lönenivån under 1974 som de med all säkerhet kommer att kräva och som det säkert också finns fog för – inte minst med tanke på innehållet i den långa skattedebatt som vi hade på förmiddagen. Ändringar i tandvårdstaxan skall beredas inom den föreslagna tandvårdsdelegationen, där såväl tandläkarnas som tandteknikernas organisationer skall vara representerade. Det är naturligtvis något i och för sig värdefullt. Men det kan inte ersätta det fackliga inflytande som normalt tillkommer andra grupper på den svenska arbetsmarknaden. Vi finner det därför vara ett självklart önskemål att tandläkare och tandtekniker och alla de grupper som här är berörda ges samma rätt att påverka sina villkor som andra arbetstagare – jag använder det uttrycket – har och som vi vill ge i andra sammanhang.

Under det långa utredningsarbetet om tandvårdsförsäkringen och folktandvårdens utbyggnad har tandläkarnas organisationer demonstrerat samarbetsvilja och en positiv inställning till införandet av en tandvårdsförsäkring. Tydligt har deras önskemål om rätt till fackligt inflytande trots detta fått regeringen att föreslå detta tvångsinslag i försäkringen: regleringar som inte är motiverade av hänsyn till patienterna, tvångsinslag som av naturliga skäl skapar olust hos tandläkarna. En samarbetslinje från regeringens sida hade naturligtvis haft större möjlighet att bevara den positiva inställningen hos tandläkarna. En sådan positiv inställning måste vara att föredra även ur patienternas synvinkel.

Jag har svårt att förstå varför regeringen vill demonstrera sin makt genom att föreslå detta tvångsmedel. Man har inte dragit sig för att

Måndagen den
21 maj 1973

*Allmän tandvårds-
försäkring, m. m.*

förvägra tandläkarna just sådan rätt till fackligt agerande som man i andra sammanhang anser fundamental för olika organisationer.

Jag vill till sist, herr talman, bara erinra om det som herr statsrådet sade tidigare i dag. Då ville herr statsrådet göra gällande att de som tar upp dessa viktiga principiella frågor är *mot* patienterna, *mot* tandvårdsreformen som sådan. Trots att det är den försynte socialministern som gör påpekandet tycker jag rent ut sagt att det är högst oförsynt att göra sådana påståenden. Jag tycker nog också att det är rimligt om herr statsrådet i sammanhanget erinrar sig att i de frågor som vi här framför allt principiellt diskuterat har vi samma syn som den utredning hade där en statsrådet närstående person, nämligen den tidigare statssekreteraren, var ordförande. Var det att vara *mot* reformen, att lägga de förslag som han lade och som vi här i dag, herr talman, fortfarande vill aktualisera?

I detta anförande instämde herrar Hörberg, Karl Bengtsson i Varberg, Löfgren, Rydén, Hamrin, Carlström och Ekinge, fröken Bergström samt fru Fränkel (samtliga fp).

Herr socialministern ASPLING:

Herr talman! Fru Nettelbrandt berörde ett antal frågor, och jag skall söka i det här inlägget koncentrera mig till en del av de punkter hon tog upp. Tiden skulle kanske fly mig om jag gick in på alla de olika påståenden hon kom med. Till en del demonstrerade hon – det måste jag säga, herr talman – inte någon större insikt i en del av de frågor hon berörde. Och jag skall återkomma till detta.

Jag skall börja med att säga något om den s. k. förhandlingsrätten, rätten till överläggningar. Där har vi ju mött de mest otroliga påståenden. Fru Nettelbrandt, man måste här klara ut den skillnad som föreligger mellan självständiga yrkesutövare, dvs. privattandläkare, och anställda, dvs. tjänstetandläkare. Det är från utredningen alldeles klart – låt mig understryka det – att taxan för privattandvården inte skall ha formen av något kollektivavtal eller någon avtalsuppgörelse. Därom har det rätt enighet i utredningen med Tandläkarförbundets representanter.

Givetvis skall tandläkarna ha en överläggningsrätt vad gäller tandvårdstaxan. Detta var man också helt enig om i utredningen. På grund därav har utredningen föreslagit ett förfarande beträffande behandlingen av tandvårdstaxan som innesluter ett system för överläggningar om tandvårdstaxan i en till riksförsäkringsverket knuten delegation, i vilken Tandläkarförbundet skall vara representerat. Även detta, fru Nettelbrandt, har man varit helt enig om i den utredning där Tandläkarförbundet deltagit.

Förslaget i propositionen följer i denna fråga till punkt och pricka det utredningsförslag som Tandläkarförbundet självt varit med om att utforma. De uppgifter som Tandläkarförbundet har spritt i denna fråga genom annonser och på annat sätt är inte riktiga. Jag har haft anledning att tidigare reagera däremot, och jag har anledning att göra det även här denna dag i riksdagen.

Tandläkarförbundet säger att man inte avser några förhandlingar som skulle beröra patientens avgifter inom tandvårdsförsäkringen. Samtidigt

vill man ha rena förhandlingar om tandvårdstaxans belopp. Detta är ett helt obegripligt resonemang, eftersom en höjning av beloppet i tandvårdstaxan automatiskt leder till en höjning av patienternas avgifter för tandvård. Detta visar också att frågorna om taxenivån inte kan vara en ren förhandlingsfråga utan i stället är en fråga som måste bli föremål för allsidiga överläggningar på det sätt som föreslås i utredningen och propositionen.

I dessa överläggningar är det självklart att Tandläkarförbundet skall delta. Detta är också innebörden i propositionens förslag. I dessa överläggningar är det också självklart att Tandläkarförbundet kommer att företräda sina medlemmars ekonomiska intressen liksom riksförsäkringsverket kommer att företräda patienternas och försäkringens intressen.

När det gäller denna fråga, fru Nettelbrandt, så följer vi således utredningens förslag där Tandläkarförbundets representanter var med – och icke hade några invändningar.

Etableringsrätten. Några ord om den frågan. Jag trodde att jag hade klarat ut den förut. Det är möjligt att fru Nettelbrandt inte hade tillfälle att då lyssna på mig. Jag skall därför upprepa en del av vad jag tidigare har sagt.

Etableringsregeln har tillkommit för att trygga utbyggnaden av folktandvården, varvid speciell hänsyn togs till glesbygdernas problem. Om många tandläkare lämnar folktandvården eller om de nyutexaminerade skulle till stor del ge sig ut på den privata marknaden, kan folktandvårdens utbyggnadsplaner helt enkelt inte uppfyllas. Att sådana farhågor inte är några fria fantasier framgår sannernligen av en rad remissyttranden.

Landstingsförbundet har t. ex. tillstyrkt etableringskontrollen men ansett att de av utredningen föreslagna åtgärderna behöver skärpas för att garantera folktandvårdens huvudmän det antal tandläkare som utredningen förutsatt. Samma synpunkter har framförts i socialstyrelsens remissyttrande. Västerbottens läns landsting säger att i ett landsting med stor glesbygd måste bestämmelserna ges en sådan utformning att folktandvårdens utbyggnad garanteras. För att nå målet att hela nettotillskottet av tandläkare tillförs folktandvården anser t. ex. Kopparbergs läns landsting att anslutningen till försäkringen av privatvårdsläkare generellt endast skall medges tandläkare som varit etablerade den 1 januari 1973. För senare etablerade bör det ske en individuell prövning av försäkringskassorna i området.

Om nödvändigheten av etableringsregeln var det enighet, fru Nettelbrandt. Det tillägg som regeringen gjort till den av utredningen föreslagna etableringsregeln har tillkommit med anledning av denna uttalade oro från tunga remissinstanser på folktandvårdshåll, nämligen ett flertal landsting och Landstingsförbundet. Herr Carlsson i Vikmanshyttan bör observera att vi har gjort den skärpning som han och centern går emot på grund av Landstingsförbundets remissyttrande. Han tillhör själv dess styrelse. Vi har gjort det med hänsyn till uttalad oro från landsting efter landsting.

Tandläkarförbundet vill gå åt det andra hållet och begär att den etableringsregel som deras representanter i utredningen varit med om att

föreslå inte skall genomföras. Det är märkligt att Tandläkarförbundet nu t. o. m. talar om — det har redan nämnts här i kammaren — att etableringsregeln skall anmälas till Internationella domstolen i Haag. Förbundet får väl då också stämma sina egna representanter i utredningen, som biträtt utredningens förslag om införandet av en etableringsregel.

Sedan några ord om anslutningen.

Fru Nettelbrandt måste ha klart för sig att Tandläkarförbundet i sitt remissyttrande på väsentliga och avgörande punkter vänder sig mot utredningens förslag. Tandläkarförbundet avvisar exempelvis bestämt utredningens förslag om ett temporärt tidsbegränsat etableringsstopp, och man säger att införandet av en etableringskontroll skulle kunna leda till sådana interna medlemsaktioner att förbundet hindras verka för försäkringens genomförande. Förbundet har alltså på punkt efter punkt i utredningens förslag gått emot viktiga inslag i tandvårdsförsäkringens utformning.

På dessa punkter har såvitt jag vet — jag kommer här tillbaka till vad jag sade förut, nämligen att jag redan tidigare har berört dessa frågor men repeterar dem eftersom jag inte vet om fru Nettelbrandt då var i tillfälle att närvara i kammaren — i sak ingen ändring skett.

Jag har följt den debatt som ägt rum på olika håll inom Tandläkarförbundet. Jag såg ett uttalande häromdagen från sydsvenska kretsen av Tandläkarförbundet. Man säger visserligen att man vill ha tandvårdsförsäkringen — och det är gott och väl; jag noterar det — men man vidhåller samtidigt de krav som framfördes i det märkliga remissyttrandet från Tandläkarförbundet och som regeringen inte har ansett sig kunna gå med på med hänsyn till att vi måste ge folktandvården garantierna för dess utbyggnad, för dess förstärkning. Och vi måste ge patienterna garantier för att vi får en tandvårdsförsäkring som fungerar redan ifrån början.

Nog är det märkligt, herr talman, att få uppleva här, anno 1973, när vi står beredda att genomföra en stor social reform, inlägg av det slag som vi lyssnade på nyss och som vi har hört från flera andra håll. Jag har varit med tillräckligt länge för att komma ihåg hur man från borgerligt håll vände sig mot den allmänna sjukförsäkringen. Jag skall inte ta upp striden om ATP. Det var också en strid om frihet kontra obligatorium etc. Och det är mycket från den ATP-striden som går igen i den här debatten om tandvårdsförsäkringen.

Jag har inte, fru Nettelbrandt, sökt skapa någon konfliktsituation mellan tandläkare och patienter, men vad jag har sagt och vidhåller är att när vi har haft att utforma denna stora och, vill jag gärna tillägga, komplicerade reform, har det självfallet varit patienternas intressen som har stått i förgrunden. Vi har efter bästa förmåga sökt utforma reformen så, att den skall komma patienterna fullt ut till godo.

Under detta anförande övertog herr förste vice talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

Fru andre vice talmannen NETTELBRANDT (fp) kort genmäle:

Herr talman! Jag tycker, herr socialminister, fortfarande inte om — om nu de känslorna kan vara av något intresse i sammanhanget —

socialministerns sätt att diskutera de här frågorna ungefär som om det vore ett motsatsförhållande mellan den ädle socialministern och den övriga regeringen, som tänker på patienternas väl och vill genomföra denna reform, och å den andra sidan oppositionen som skulle strunta i patienterna, detta för att vi hävdar intressen som vi i andra sammanhang hävdar för olika gruppers del. Ytterst är det nämligen också patienterna som blir tillgodosedda, om man uppfyller de här kraven. Jag upprepar att det är oförsynt att på det sättet teckna frontställningarna ungefär som om de gick mellan goda och dåliga när det gäller att tillgodose just patientintressena. Regeringen har nog inte något att yvas över när det gäller den här frågan, som har använts i valrörelse efter valrörelse men ändock behövt så lång tid att närma sig förverkligandet.

Herr socialministern säger nu att när det gäller viktiga inslag har tandläkarna gått emot reformen. Socialministern går inte in i en diskussion om vad de här frågorna verkligen betyder och vad det kan få för konsekvenser för framtiden att genomföra något för vårt samhällssystem lyckligtvis så främmande som tvångsanslutningar och etableringskontroller. Däremot säger socialministern att anledningen till att man har gått ifrån utredningen är att det har hänt så mycket sedan dess, att det har gjorts så många uttalanden. Tidigare var man, med socialministerns gamle statssekreterare i spetsen, överens om att man icke skulle gå in på sådana här principiellt sett äventyrliga vägar. Den enigheten raserar man nu på grund av vissa uttalanden därefter. Man insinuerar att tandläkarna som kår är så oansvariga att man inte vågar lita på att de kommer att fullgöra sina uppgifter.

Sedan måste socialministern komma ihåg att det var en enstaka representant i utredningen och inte förbundet som tog ställning när det gällde överläggningsrätten. Det skedde dessutom i ett sammanhang då etableringskontroll och tvångsanslutning ännu icke var aktuella, och då är det en helt annan sak.

Herr CARLSSON i Vikmanshyttan (c) kort genmäle:

Herr talman! Jag skulle egentligen inte ha gått upp mera i debatten. Men herr statsrådet ville göra gällande att jag inte hade följt upp de intentioner som Svenska landstingsförbundet hade angivit i sitt yttrande här. Jag har Landstingsförbundets yttrande framför mig, och jag kan läsa ordagrant för herr statsrådet:

”1970 års utredning förordar en frivillig samverkan mellan huvudmännen och tandläkarförbundet i vad avser planeringen av vuxentandvårdens utbyggnad. Denna avses ske via organiserad etableringsrådgivning genom de lokala tandläkarföreningarna. Företrädare för landstingen bör därvid medverka med aktuell information om tidsplaner, genomförande etc. Samverkan i denna form är givetvis av värde. Innehållet i denna måste dock bli avhängigt av parternas bestämmande. Självfallet får den dock ej innebära att huvudmännens planering görs eller löper risk att bli beroende av de privatpraktiserande tandläkarnas etablering.”

Det är vad jag också har sagt, herr statsråd, angående den delen – att vi är beredda att acceptera en etablering.

Sedan förs det en diskussion beträffande tillräckligt antal tandläkare i

ett annat sammanhang, nämligen i samband med taxesättningen, och jag tror att man skall läsa rätt sak på rätt ställe vid rätt tidpunkt — då kommer man rätt, herr statsråd. Jag har icke frånträtt den uppfattning jag har företrätt i Landstingsförbundets styrelse. Detta måste jag i klarhetens namn få säga.

Herr socialministern ASPLING:

Herr talman! Jag skall be att först få klara upp den fråga jag ställde här förut till herr Carlsson i Vikmanshyttan. Vad jag sade var — observera det — att Landstingsförbundet och flera landsting, däribland herr Carlssons i Vikmanshyttan eget landsting, uttalade stor oro för bl. a. riskerna för överströmning från folktandvård till privattandvård. Landstingsförbundet säger i sitt remissyttrande: "Styrelsen vill i och för sig framhålla värdet av de av utredningsmannen föreslagna garantiåtgärderna. Detta gäller i synnerhet den ekonomiska garantin. Däremot är styrelsen inte övertygad om att de föreslagna åtgärderna är till fyllest för att garantera folktandvårdens huvudmän det antal tandläkare utredningen förutsatt." Läs remissyttrandet från Kopparbergs län, herr Carlsson! Det är samma oro som uttalas där.

Vad har vi gjort då? Jag kommer då över till fru Nettelbrandts kommentar. Vi har accepterat ett förslag från försäkringsutredningen, där Tandläkarförbundets representanter har varit med och ställt sig bakom etableringskontrollen. Vi har något skärpt denna och sagt att i stället för att den skall gälla inom försäkringskassoområdena måste vi också se till riket i dess helhet. Det är det tillägget vi har gjort, och det är en beredskapsåtgärd. Men detta viktiga tillägg har herr Carlsson icke accepterat. Han går emot det — här föreligger en reservation — och det är det som har förvånat mig. Jag har sagt det nu i flera inlägg.

Får jag sedan säga att på några av de väsentliga punkterna har jag en mycket bestämd känsla av att fru andre vice talmannen Nettelbrandt helt enkelt inte är klar över vad utredningen har föreslagit eller över den uppföljning vi har gjort i propositionen.

Beträffande etableringskontrollen har vi gjort det tillägg jag nyss nämnde. Vi har i övrigt tagit det förslag som Tandläkarförbundets representanter i utredningen ställde sig bakom — det var dess ordförande och dess direktör.

Förhandlingsfrågan, som fru andre vice talmannen Nettelbrandt vill göra till en stor sak här, har jag redan berört i mitt tidigare inlägg. Men låt mig upprepa att vi har helt enkelt till punkt och pricka tagit det förslag som utredningen kom med och som Tandläkarförbundets mycket prominenta representanter i utredningen stod bakom. Vad som sedan har följt — efter Tandläkarförbundets remissyttrande och dess långtgående krav, där man bokstavligen hotar med att blockera det hela och åstadkomma stora svårigheter för tandvårdsförsäkringens genomförande, om man inte får sina krav tillgodosedda — är en helt annan sak, och därvidlag har jag ingående redogjort för mina ställningstaganden. Jag vill bara återigen säga att det har gällt för oss att se till att få försäkringen — denna stora sociala och ekonomiskt kostbara reform — att fungera på ett sådant sätt att allmänheten verkligen får nytta av reformen. Det har varit

målsättningen, och där har jag - låt mig säga det igen - haft patienternas bästa för ögonen, när jag haft att ta ställning.

Herr CARLSSON i Vikmanshyttan (c) kort genmäle:

Herr talman! Jag har godtagit vad Landstingsförbundet sagt i fråga om etableringskontrollen. Det avsnitt som herr statsrådet citerade måste såvitt jag förstår - jag har nu inte yttrandet här - gälla frågan om taxesättningen och den skrivning som där fanns angående överströmningen.

Vad beträffar yttrandet från Kopparbergs läns landsting, så har jag inte deltagit i handläggningen av det ärendet.

Fru andre vice talmannen NETTELBRANDT (fp) kort genmäle:

Herr talman! Jag har inte alls velat göra förhandlingsrätten eller överläggningsrätten till en stor sak - det *är* en stor sak. Det är en stor sak för alla grupper som berörs. Och det är en avgörande skillnad mellan om man är tvångsansluten eller icke tvångsansluten. Det är alldeles givet att det blir något annat om det är privatpraktiserande som helt enkelt får ta konsekvenserna av en tandvårdsreform med ersättningar och utbetalningar av ett visst slag. Men när man blir tvångsansluten till detta, då är man med i ett system på ett så intimt sätt att vi rent av kan tala om "anställda", även om jag är medveten om att det inte är en helt adekvat term.

Sedan skall väl ändå regeringen just akta sig för att börja åberopa innehållet i olika utredningar. Hur ofta händer det icke att regeringen skickar ut olika utredningsbetänkanden på remiss och sedan lägger fram ett helt annat förslag för riksdagen! Det har ju i viss mån hänt just här - regeringen har på en principiellt sett väldigt viktig punkt gått ifrån utredningsförslaget. Skall man då kräva att alla andra skall stå kvar vid innehållet i ett utredningsbetänkande?

Sedan sade socialministern att tvångsanslutningen är en beredskapsåtgärd. Det betyder alltså att man skall pröva. Herr socialministern ser ut att ha så roligt nu, men jag tycker inte detta är något att skratta åt. Det är en viktig sak detta, att man vill pröva tvångsanslutning under en viss tid, och när den provningstiden har gått ut, anser man sig kompetent att bedöma hur det skall fungera med en frivillig anslutning. Det blir ju följden av förslaget. Detta tycker jag är något fullständigt orimligt!

Låt mig så slutligen komma tillbaka till det som jag inte hann med i min första replik, nämligen frågan om tandläkarnas ersättning. Överläggningsrätt är ju inte bara en fråga om att komma tillsammans och prata, utan det är också fråga om att ta konsekvenserna av vad man har kommit fram till. Och nu frågar jag herr statsrådet - och det går bra att svara rakt och direkt på det: Har man i detta initialskede tagit konsekvenserna av den s. k. möjligheten till överläggning? Ligger det man vid överläggningen kommit fram till verkligen oförändrat som underlag för den reform som skall träda i kraft även när det gäller möjligheterna till revision av taxan?

Herr socialministern ASPLING:

Herr talman! Fru Nettelbrandt tycks i långa stycken vara mycket intresserad av hur jag ser ut här i bänken, och det må nu vara hennes sak.

Nr 93

Måndagen den
21 maj 1973

*Allmän tandvårds-
försäkring, m. m.*

Måndagen den
21 maj 1973

*Allmän tandvårds-
försäkring, m. m.*

Jag vill här bara säga att fru Nettelbrandts senaste inlägg kan karakteriseras som i hög grad en reträtt från de franka påståenden som hon gjorde i sitt första inlägg. Jag noterar det som intressant. Både fru Nettelbrandt och jag vet att en debatt alltid är värdefull inte minst därför att man lär sig så mycket under en diskussion, och jag har efter bästa förmåga försökt bidra till kunskapspridandet i detta fall. Jag begär inte att fru Nettelbrandt skall kunna denna besvärliga fråga. Hon har tidigare i dag deltagit i en lång och hård skattedebatt, och nu diskuterar vi tandvård, men jag begär som sagt inte att hon skall kunna denna fråga. Men därför är det så viktigt att veta vad man talar om, och jag menar att fru Nettelbrandt på några punkter helt enkelt inte är riktigt på det klara med vad vi diskuterar.

Jag har sagt att utredningen enhälligt har föreslagit en etableringskontroll, och där har vi gjort ett tillägg. Det har jag också deklarerat. Och vi har gjort det i hög grad på grund av de önskemål som framförts av landstingen och för att garantera folktandvårdens utbyggnad i olika avseenden.

När det gäller överläggningsrätten har vi inte gjort någon ändring. Där har vi till punkt och pricka accepterat det förslag som utredningen har lagt fram och som Tandläkarförbundets representanter har ställt sig bakom.

Låt mig då på nytt upprepa att vad vi har gjort en ändring av är anslutningsformen. Men fru Nettelbrandt skall observera att även inom utredningen — och det är redovisat — diskuterade man alternativa framgångslinjer på den punkten, även lagstiftningsalternativet, men man stannade för en annan anslutningsform. Och när man då kom i den situationen att hela tandvårdsförsäkringen skulle komma att äventyras — inte minst, som jag redan har deklarerat, med hänsyn till ett märkligt remissyttrande från det mycket viktiga Tandläkarförbundet — hade vi naturligtvis bara att klart se sanningen i ögonen: Hur skulle tandvårdsförsäkringen komma att fungera, om stridiga viljor och utomordentligt långtgående krav inom detta förbund skulle skapa oreda och osäkerhet? Vi fick lov att ta klar ställning. Och det har vi gjort genom den automatiska anslutningsformen, som skall gälla under två år.

Så vill jag allra sist korrigera ett annat felaktigt påstående. Jag talade om etableringskontrollen, fru Nettelbrandt. Det är den som har tillkommit som en beredskapsåtgärd. Den skall finnas, och om det behövs skall den sättas in. Jag skall, herr talman, stanna med det nu anförda.

Herr förste vice talmannen anmälde att fru andre vice talmannen Nettelbrandt anhållit att till protokollet få antecknat att hon inte ägde rätt till ytterligare replik.

Herr LUNDBERG (s):

Herr talman! Det är egentligen en mycket underlig debatt som vi i dag för när vi skall försöka komma överens om att genomföra en — efter vad jag kan förstå — stor reform på det här avsnittet av hälso- och sjukvården.

I morse åhörde jag en debatt om skatter, som det var ganska intressant att lyssna till. Den reform vi nu skall genomföra har ekonomiska

konsekvenser, och den kommer att kräva personella insatser av mycket stor omfattning. Även om de ekonomiska och politiska uppfattningar som förs fram under samma dag skiftar börjar man ändå fråga sig om det alltid behöver finnas ett logiskt sammanhang mellan resurser och ekonomiska konsekvenser av reformer som man föreläggs förslag om.

Fru andre vice talmannen Nettelbrandt talade nyss om utredningar och om propositioner, och jag måste erkänna att det är riktigt att det är material som ligger till grund för dagens diskussion. Men riksdagen har förbehållit sig själv rätten att besluta och dra upp riktlinjer för framtiden. Därför har riksdagen själv möjlighet att säga sin mening, och jag måste erkänna att det i det avseendet är olyckligt att förslaget till denna reform har lagts fram under ett valår. De oratoriska politiska anföranden som har hållits här har nämligen ingen som helst grund i den verklighet som vi ändå lever i.

Jag har personlig erfarenhet av dålig tandvård, men jag har också under ett flertal år haft ansvar för hälso- och sjukvården inom ett landsting. Jag vet vilka besvärligheter vi har haft, och den skönmålning av vissa grupper som görs i detta sammanhang har ingen motsvarighet i verkligheten.

Om vi menar att vi över huvud taget skall kunna genomföra den här reformen är det absolut nödvändigt att vi kan ordna en utbyggd folktandvård, och den måste landstingen ta ansvar för. Det är på den punkten vi inom landstingen har besvärligheter – både ekonomiska och andra. Om vi i dag vidtar åtgärder som minskar landstingens möjligheter att få ekonomiska resurser och även personalresurser, kommer den här reformen icke att få det resultat vi alla önskar. Jag skall inte gå in på de frågor som man här så känslomässigt har talat om. Jag skulle bara till herr Carlsson i Vikmanshyttan, som enligt uppgift har sysslat rätt mycket med landstingsfrågor, vilja ställa frågan: Vad tror herr Carlsson att dessa höga taxor och de bristande möjligheterna att styra inom folktandvården kommer att leda till för landstingen? Vi har inom landstingen inte bara tandläkarna och tandvården att tänka på. Den procentuella höjning av ersättningen som taxeförslaget innebär måste vi också vara beredda att ge t. ex. våra tandsköterskor. En tandsköterska har i dag mellan 26 000 och 30 000 i årsinkomst. Skall vi ge tandsköterskorna 40 000 eller 50 000 om året? Är vi beredda att ge sjukvårdsbiträdena en lika stor procentuell höjning? Om vi i dag ger en grupp högavlönade möjlighet till oförtjänta – enligt mitt sätt att se – lönestegringar, måste vi räkna med att följa upp det beslutet med lönehöjningar för andra grupper.

Jag är kritisk mot de föreslagna taxorna därför att de kommer att leda till ytterligare gap mellan hög- och lågavlönade i samhället. Även om vi diskuterar de olika formerna aldrig så mycket, så löser det inte de problem landstingen möter i det praktiska arbetet.

Jag har ingenting emot att folk har inkomster. I morse talade man här om skatter och pålagor av olika slag. I ena stunden spelar man upp "Dans på mörka vatten" för att en stund senare vända på skivan och ägna sig åt det där ljusblå, vackra skimret. Och det må väl vara en kvinna förlåtet om hon tycker om skimret, men vi måste komma ihåg att det här är en reform som är oerhört dyr. Det är därför nödvändigt att resultatet blir att

de som behöver en förbättrad folktandvård får ut mesta möjliga av den, inte att grupper som redan har det bra får det ännu bättre.

Jag får erkänna att jag tycker statsrådet har varit litet för generös; han har varit alldeles för snäll mot den ena gruppen. Om vi skall få ut vad vi önskar av tandvårdsförsäkringsreformen tror jag inte att vi kan räkna med att försäkringskassornas kostnader för tandvårdsersättningar för år 1974 blir 650–700 miljoner kronor, utan då tvingas vi att betala ytterligare kostnader.

Nu kan det invändas att arbetsgivarna, patienterna och landstingen skall betala hela reformen, men ytterst måste de pengarna tas från något håll. Naturligtvis kan man lägga på arbetsgivarna ytterligare bördor. Det är riktigt, men det måste ändå göras en avvägning mellan olika delar av vårt ekonomiska liv, och eftersom hälso- och sjukvård – och däri ingår även det ansvar som landsting och andra myndigheter har för att upprätthålla en hygglig tandvård – kostar mycket pengar, kan vi inte bara se på denna tandvård som en del, utan vi måste ta hänsyn till helheten.

Till statsrådet skulle jag därför vilja säga att när herr Yngve Persson och jag har stannat vid ett särskilt yttrande, har vi med detta velat understryka att om folktandvården inte kan säkras, utan om den äventyras, är vi beredda att förorda att samhället mycket snart övertar hela tandvården och förstärker folktandvården. Annars tvingas man förmodligen att höja de nuvarande taxorna inom folktandvården – och det var ju inte detta vi hade önskat.

Sedan vill jag säga ifrån att det skall vara en högsta nivå på tandvårdstaxorna vilken icke får överskridas. Även om det vore önskvärt att man haft möjligheter att ägna frågan ytterligare ekonomisk och sjukvårdsmässig prövning har jag, med alla de frågetecken som kan sättas i kanten, ändå accepterat att vi skall försöka skapa en allmän tandvårdsförsäkring. Det förutsätter emellertid att statsrådet med uppmärksamhet följer utvecklingen och vidtar de prissänkande åtgärder på olika områden som är nödvändiga. Klarar vi inte ekonomin inom landstingen och i övrigt, kan vi av denna reform inte få ut vad vi önskat. Det behövs min själ i det sammanhanget ansvar från alla grupper! Det krävs inte bara vilja, utan också viljan att ta de ekonomiska och personella konsekvenser som följer med reformen. Därför är det olyckligt att börja dagen med ett kväde om olyckornas olycklighet och sluta dagen med att vända på kvädet och visa på olika möjligheter. Liksom morgonväktarna säger man på förmiddagen: Vi måste vidta förändringar åt ett visst håll! På eftermiddagen lägger man om rodret och säger: Men det gäller ju en grupp högavlönade, och dem måste vi väl alltid slå vakt om! Alltför ofta kan samhället icke fungera på ett rätt och riktigt sätt. Därför förvånar jag mig över alla dessa reservationer. Men det är väl så att också reservationernas antal påverkas av den inflationsstämning som råder.

Jag hoppas att statsrådet verkligen följer den ekonomiska utvecklingen och snabbt vidtager åtgärder för att rätta till vad som brister.

Herr LEVIN (fp):

Herr talman! Trots att vi nu närmar oss slutet av en lång dags debatt – ja, jag tänker förstås hålla på en stund – vill jag inledningsvis upprepa

Måndagen den
21 maj 1973*Allmän tandvårds-
försäkring, m. m.*

vad som sagts många gånger från denna talarstol i dag, nämligen att de allra flesta av kammarens ledamöter hälsade propositionen 45 i huvudsak med tillfredsställelse. I motion 1683 konstaterade jag också att initiativet, syftande till att begränsa patienternas utgifter för tandvård, var ägnat att ge inte minst de äldre medborgare, som genom ett livslångt arbete har förvandlat vårt land till ett välfärdssamhälle, en reell möjlighet att vårda sina tänder, något som för många tidigare har varit nära nog oöverkomligt och under alla omständigheter förknippat med avsevärda uppoffringar, ja rent av med försakelser.

Däremot anser jag att det finns anledning att uttala kritik mot vissa avsnitt av den föreslagna reformen. Jag framhöll i motionen att det enligt min mening var fel att beteckna den som en försäkring, eftersom nästan varenda människa, åtminstone någon gång i livet, har anledning att söka tandläkare och eftersom begreppet försäkring förutsätter en fördelning av kostnaderna och riskerna mellan många olika individer genom kollektiv premiebetalning. Den framförda synpunkten var ingalunda originell, men likväl utgjorde den en vägande invändning med hänsyn till att propositionen innebär ett förslag om allmän subventionering utan något inslag av favorisering av den som självmant anstränger sig att hålla kostnaderna nere eller av korrektiv gentemot den som underlåter att försöka begränsa dessa kostnader.

I motionen underströk jag vidare att departementschefens underlåtenhet att presentera en fullgod lösning av barntandvårdens problem borde av riksdagen korrigeras. Det framstår för mig som en självklarhet att en fullgod profylaktisk behandling av barn och ungdom i ett sammanhang som detta garanteras av samhället. De övergångsbestämmelser som förordas av departementschefen erbjuder tyvärr ingen möjlighet att ge en sådan garanti. Då det är ett välkänt faktum, såvitt jag vet av ingen bestritt, att bristande tandvård under barnaåren ger bestående och därmed oacceptabla skador, som tillika på sikt leder till högre kostnader för samhället, påpekade jag lämpligheten av att staten ikläder sig det totala ansvaret för barntandvård utan någon nedre åldersgräns. Departementschefens uttalande i dag innebär, om jag förstått det rätt, ingen sådan statlig garanti – möjligen ett råd till landstingen.

Som många andra motionärer reagerade jag också mot det lika unika som stötande förslaget att tvinga Sveriges tandläkare in i ett nytt system. Jag vill gärna framhålla att jag ingalunda invände mot de materiella villkor som erbjuds denna yrkeskår. I och för sig har tandläkarna knappast heller protesterat mot taxorna. De har haft skilda synpunkter på deras utformning, men några klagomål på den inkomst som den av kåren själv sedan länge eftersträvar reformen förväntas ge dem har inte mer än möjligen rent undantagsvis förekommit. Det är därför uppriktigt sagt förvånande att socialministern ansett sig ha skäl att i tal efter tal inför sina egna partivänner – och för övrigt även här i dag – framställa dem som anfört en marginell kritik av reformen som folkflertalets fiender, de privilegierades vänner, som går orimligt högavlönade yrkesmäns ärenden. Jag tillåter mig säga att i detta avseende är socialministerns argumentering honom själv ovärdig. Och hans antydan för en liten stund sedan om en allmän ovillighet från borgerligt håll att på sin tid godta

Mandagen den
21 maj 1973

*Allmän tandvårds-
försäkring, m. m.*

sjukvårdsförsäkringen jag vill minnas att det var 1954 — är lika ovärdig som propositionens förslag om tvångsanslutning är förkastligt.

I det sammanhanget vill jag passa på att protestera mot det diffusa hot om en total socialisering som jag har ett intryck av att herr Lundberg för en stund sedan försökte framföra här.

Med utgångspunkt från min uppfattning att reformen inte går att betrakta som någon försäkring i vedertagen mening anser jag mig ha goda skäl att också ifrågasätta den föreslagna finansieringsformen. Bl. a. tillät jag mig opponera mot den enligt många mening närmast självklara ökningen av redan hårt pressade arbetsgivares bördor. Därutöver påpekade jag en i ordets egentliga mening radikal utväg genom att föreslå riksdagen att be Kungl. Maj:t om ett förslag, observera ett förslag, till en sackarosbeskattning.

Efter att ha tagit del av utskottets betänkande och efter att ha lyssnat till dagens debatt kan jag konstatera dels att utskottet har rättat till en uppenbar brist i propositionen genom att förordna 75 procents, i stället för 50 procents subventionering av den profylaktiska behandlingen, dels att så många talare före mig har bränmärkt tvångsanslutningen att jag saknar anledning att göra mer än instämma i tidigare anföranden, bl. a. fru Nettelbrandts, i den mån de har handlat om hur en knapp socialistisk majoritet dirigerar en liten yrkesgrupp, som saknar möjligheter att värja sig mot vad jag vill beteckna som ett övergrepp. Jag skall därför i det följande begränsa mig till att dels diskutera vädorna av den brist på solidaritet mot barnen som regering och utskottsmajoritet visar, dels kommentera den allmänna tvékan som har visats att pröva en så verkligt radikal metod mot tandhälsa, som införandet av en sockerskatt skulle ha utgjort.

Om utskottets ingripande till förmån för en högre rabatt vid profylaktisk tandvård var lika glädjande som oväntat, vållar onekligen uppslutningen vid departementschefens sida, då det gäller barntandvården, stor besvikelse. Man synes ha godfagit resonemanget att det är folktandvårdens utbyggnadstakt som bestämmer i vilken omfattning barnen skall få någon rätt till tandvård. Det visar att man inom utskottet inte förstått eller inte brytt sig om den stora betydelse som just tandvården under barnåren har för grundläggandet av de vanor, som i själva verket är ganska avgörande för individernas framtida attityd till tändernas skötsel och vård och i viss mån deras förståelse för vikten av att välja rätt kost. Den odontologiska, dvs. vetenskapliga, sakkunskapen anlätades inte eller i vart fall endast i obetydlig omfattning under utredningsskedet, vilket möjligen kan förklara den ståndpunkt som för att citera ett expertutlåtande ”taktikerna i Tandläkarförbundet och departementets politiska utredningsmän har intagit”. Det kan för övrigt konstateras att medicinsk expertis allvarligt har ifrågasatt klokskapen i att över huvud taget *nu* ta det steg som reformens genomförande innebär och som måhända, enligt deras uppfattning, blockerar samhällets möjligheter att tillhandahålla förbehållslös hjälp åt dem som lider allra mest.

Däremot vet jag, herr talman, att såväl departementschefen som socialförsäkringsutskottet haft ingående överläggningar med fakulteternas

företrädare och att dessa med stor kraft, inte minst inför utskottet, har hävdat nödvändigheten av att inte bara prioritera profylaktisk verksamhet i allmänhet utan i allra första hand vården av barnens tänder för att därigenom förebygga ett senare, ofta dyrbart vårdbehov. Även ekonomiska experter har i skilda sammanhang argumenterat på liknande sätt. I motionen hänvisas t. ex. till en analys av en lundensisk ekonom. Men självfallet är det inte i första hand de ekonomiska aspekterna som bör uppmärksammas, även om de på längre sikt kan ha den allra största betydelse.

Det förhåller sig enligt expertisen tyvärr så att svenska barn har sämre tänder än barnen i flertalet andra länder, vilket visar att tandsjukdomarna är ett symptom på välståndets avigsidor. Det var man på det klara med redan på 1930-talet. I den folktandsvårdslag som då stiftades sades otvetydigt ifrån att barnens tandvård vore den primära och den viktigaste uppgiften. Det är förklarligt att samhällets bristande resurser och inte minst bristen på tandläkare hittills har resulterat i att intentionerna inte kunnat förverkligas. Men det är *inte* acceptabelt att i dagens läge genomföra en lagstiftning som återigen kan betecknas såsom ett svek mot det uppväxande släktet. Det ligger, herr Aspling, en del i det påpekande som en Göteborgsprofessor nyligen gjorde och i dag upprepade i Dagens Nyheter då han beskrev herr Asplings utformning av reformförslaget som ovärdig svensk socialpolitik, varmed han avsåg att brännmärka genomdrivandet av en populär åtgärd på bekostnad av barnens vård. Jag tycker att detta uttryck var drastiskt i överkant, men det råder inget tvivel om att han och hans kolleger har fullständigt rätt i sak, då de vill prioritera vården av barn och ungdom och låta den konserverande vuxenvården stå tillbaka. Det ligger i sakens natur att en radikal reform måste börja med barnen. Därtill kommer att kostnaderna framför allt på lång sikt därigenom skulle minska. Det är ytterst beklagligt att utskottet, som har konsulterat expertis, av taktiska skäl likväl valt en annan och för dagen mer iögonfallande och populär utväg.

I detta sammanhang vill jag i likhet med herr Persson i Stockholm ta uttryckligt avstånd från de övermodiga och obehagliga uttalanden som på sistone vissa enskilda tandläkare har gjort. Sådana hör inte hemma i en öppen och seriös samhällsdebatt.

Till sist, herr talman, några ord om finansieringsfrågan. Som jag inledningsvis nämnde har jag dristat mig att föreslå riksdagen att av Kungl. Maj:t begära ett förslag syftande till en punktbekattning av sockerhaltiga s. k. mellanmålsprodukter. Att inte departementschefen själv på rent sakliga grunder har diskuterat och än mindre aviserat en sådan beskattning finner jag i och för sig anmärkningsvärt. När socialförsäkringsutskottet, som bevisligen från många håll och inte minst av den odontologiska expertisen tillrättats att överväga den enda verkligt radikala metoden, dvs. sockerbeskattning, har valt att avvisa motionsförslaget, tycks man mig inte ha velat bära ansvaret självständigt genom att helt enkelt hänvisa till sakrosänkta principer för prissättning av samhällets tjänster. Desto gladare bör man inom utskottet ha känt sig, då skatteutskottets yttrande nr 1 tillhandahöll en lång lista med mångordiga men bräckliga skäl för ett negativt ståndpunktstagande.

Måndagen den
21 maj 1973

*Allmän tandvårds-
försäkring, m. m.*

Skatteutskottets argumentering illustreras i stort sett genom en hänvisning till följande tre invändningar.

1. Punktskatter av den föreslagna typen är erfarenhetsmässigt svårhanterliga.

2. Motionärerna torde å ena sidan överskatta möjligheterna att få in det erforderliga beloppet och å andra sidan rent av vilja äventyra inte bara flera branschers hela existens utan också reformens finansiering.

3. Principerna för vårt sjukförsäkringssystem kan inte förenas med motionens förslag om en specialdestinerad punktbeskattning.

Beträffande den första invändningen vill jag gärna medge, att punktskatter i och för sig är svårhanterliga och att en differentiering genom bindning till sockerhalten säkerligen skulle medföra svåra kontrollproblem. Sannolikt skulle en mer allmän beskattning av sockerhaltiga varor vara både mer hanterlig för såväl företagen som myndigheterna och mer effektiv. Då jag gjort detta medgivande, vill jag omedelbart konstatera att Kungl. Maj:ts kansli hade haft alla möjligheter att vid ett bifall till motionsförslaget överväga olika tänkbara alternativ. Jag har uppenbarligen större tilltro till finansministerns och hans många medarbetares fantasi och stora kompetens i sammanhanget än skatteutskottet, som dock nästan dagligen får nya bevis för deras produktivitet. Skatteutskottets hänvisning till motionsförslagets tekniska bristfälligheter är alltså inget godtagbart skäl för att totalt köra över själva grundidén om en sackarosbeskattning.

Invändning nummer två är onekligen värd att så att säga syna i sömmarna. Då utskottet synes vilja ifrågasätta möjligheten att med hjälp av sackarosbeskattning av de s. k. mellanmålsprodukterna få in till statskassan de erforderliga 350 miljonerna, vill jag gärna med stöd av en PM utarbetad av statens jordbruksnämnd ge kammarens ledamöter en uppfattning om vad det egentligen rör sig om för slags varor och vilka kvantiteter vi diskuterar. Det får man om man har en föreställning om de summor som årligen omsätts, vilket i det här fallet svarar mot konsumenternas utlägg. Jag ber att få understryka, att jag inte tagit med sockerhaltigt matbröd, som kanske *borde* omfattas av en sackarosbeskattning.

Herr talman! Kex, s. k. rån och småkakor äter vi för i runda tal 450 miljoner kronor, bullar och wienbröd för 880 miljoner kronor. Bakelser och tårtor sätter vi i oss för omkring 725 miljoner. Marmelad, sylt o. d. ingår i familjernas budget med 180 miljoner, medan vi ger ut över 260 miljoner kronor för sockrad saft. Sirap och socker konsumerar vi för inte mindre än 315 miljoner, svarande mot cirka 180 miljoner kilogram. Choklad och konfektyr inklusive drickchoklad svarar för hela 1 235 miljoner, glass för 350 miljoner, medan vi slutligen dricker lemonad för omkring 615 miljoner kronor.

De nämnda siffrorna, som avser konsumtionsåret 1971 och som alltså inte inkluderar bröd, pekar på en konsumtion av sackaroshaltiga varor för omkring 5 miljarder kronor. Observeras bör också att det finns en hel mängd andra varuslag, som är svårdefinierbara men som troligen, om de hade medräknats, skulle ha avsevärt ökat detta belopp. De preliminära siffror som jag haft tillfälle att ta del av för 1972 ger vid handen, att vi —

trots de väldiga prishöjningarna - ytterligare ökat vår konsumtion av de uppräknade varorna. Om vi utgår ifrån att den totala konsumtionen av de nämnda varuslagen nu uppgår till 5,5 miljarder kronor, så är det omkring 25 procent mer än alkoholkonsumtionen och 70 procent mer än tobakskonsumtionen inklusive den våldsamma beskattningen av dessa njutningsämnen. Denna konsumtionsvolym inger alltså, såvitt jag kan se, inga farhågor för att skatteunderlaget skulle vara för litet. Det är däremot märkligt att arbetsgivarnas kostnader *aldrig* anses bli för höga. Jag anser alltså att skatteutskottets invändning nr 2 i denna del också är tämligen svag.

Att chokladbranschens existens under en tidigare period enligt utskottet hotades, berodde troligen på den då aktuella skattens relativa ensidighet. En mer allmän beskattning av alla eller de allra flesta sockerhaltiga varor skulle inte innebära den katastrofrisk som man befarar, även om vissa marginella anpassningsproblem skulle uppstå, vilket alltid sker vid omläggningar.

Men det *verkligt* anmärkningsvärda, herr talman, är dock utskottets invändning att en sackaroskatt skulle kunna leda till minskade inkomster på grund av minskad konsumtion, vilket skulle kunna äventyra hela tandvårdsreformen. Man har uppenbarligen ingen känsla för det oomtvistliga faktum att en minskad konsumtion av dessa varor samtidigt skulle begränsa antalet självproducerade tandskador och därmed också behovet av och kostnaderna för den konserverande vården.

Det är beklagligt att man inte vågat se saken som den verkligen är, inte vågat ge sig i kast med problemets innersta kärna. Och kärnan är utan tvivel den höga sockerkonsumtionen. Det är den som svarar för det överväldigande flertalet fall av tandohälsa. Under krigsårens ransonerings-tvång - vi hade som bekant då mycket ont om socker - gick karieskurvan starkt, ja mycket starkt ner. Det är för mig en gåta att varken regering eller riksdag är beredd att därav dra den logiska slutsatsen i samband med genomförandet av en stor välfärdsreform.

Den tredje invändningen som skatteutskottet gör mot förslaget är, herr talman, av rent principiell natur. Påståendet att motionens skatteförslag inte låter sig förena med vårt försäkringssystemets finansieringsmetoder är mähända i och för sig och i stort sett korrekt. Men jag vill genmäla, att jag inte heller anser den nu aktuella reformen vara en försäkring i vanlig mening. Det är ingen försäkring vi står i begrepp att besluta om - det gäller en subventionering av den enskildes kostnader för huvudsakligen konserverande tandvård genom en höjning av egen- och arbetsgivaravgifterna. Men jag kan likväl instämma i att det alltid är diskutabelt att slå in på specialdestinerade punktskatters väg för att nå ett visst mål.

Men å andra sidan är en klar tendens nu märkbar i riktning mot avgiftsbeläggning av samhällsservice, och det är verkligen inte överraskande med hänsyn till de oerhörda skatteökningarna under det senaste decenniet och de allt högljudare kraven på åtminstone kommunalt skattestopp. Men då är det viktigt att inte komma med skenlösningar, som exempelvis avgiftsbeläggning av skolmåltider och liknande, utan lösningar som kan väntas begränsa behovet av den framtida efterfrågan på

sådan samhällsservice som exempelvis tandvård. Mot den bakgrunden är jag inte kapabel att förstå skatteutskottets till alla delar negativa inställning till mitt blygsamma önskemål om ett av Kungl. Maj:t noga övervägt förslag till sackarosbeskattning.

Jag måste sammanfattningsvis konstatera att riksdagen nu kommer att tillmötesgå ett ofullständigt regeringsförslag, som av många dock med rätta hälsas med stor glädje, ett förslag som i någon mån har hyfsats av socialförsäkringsutskottet, ett förslag som då det förs ut i praktisk tillämpning blir till stor hjälp för många, som tidigare på grund av de bristande resurserna inom folkandvården fått finna sig i antingen mycket lång väntetid eller mycket höga kostnader. Men, herr talman, det är dess värre ett reformförslag, som så till vida är otillräckligt underbyggt med hänsyn till framtiden som det åsidosätter barnens ovillkorliga rätt till tidig vård och underlåter att gå till roten med det onda, nämligen den höga sockerkonsumtionen.

Herr CARLSHAMRE (m):

Herr talman! När socialministern på de punkter där det passar honom åberopar den försäkringsutredning som utgjort underlaget för hans proposition, trycker han mycket starkt på att denna utredning är enhällig. Vad skulle den annars kunna vara? Det var ju en s. k. enmansutredning. Jag tror, att jag efter många års samarbete känner generaldirektör Åström nästan lika bra som statsrådet Aspling gör. Herr Åström har aldrig visat tendenser till personlighetsklyvning. Vad skulle han vara annat än enig med sig själv?

De representanter för Tandläkarförbundet som har biträtt utredningen har gjort det i sin egenskap av särskilt tillkallade experter. Nu vet både socialministern och jag att det ingalunda anses självklart och inte ens är särskilt vanligt att till en utredning knutna experter anmäler avvikande mening i slutbetänkandet. Det kan förekomma, och det har förekommit, men det är ingalunda på något sätt självklart. Vi har aldrig tidigare brukat ålägga tillkallade experter ett politiskt ansvar för förslagen på samma sätt som vi gör med ledamöter i en utredningskommitté. Det är tvärtom så, att när någon har medverkat som expert i en utredning, särskilt kanske i en enmansutredning, har man möjligheten att anmäla avvikande mening kvar i sin andra verksamhet såsom medlem i en organisation eller dylikt. Det är inte på något sätt stötande eller ovanligt att en sådan expert t. o. m. själv medverkar till ett remissyttrande som kan gå i en annan riktning än det betänkande som han har biträtt.

Även jag, herr talman, vill något reagera mot det för mig mycket ovanliga sätt på vilket statsrådet Aspling har lagt upp den här diskussionen. Jag kan inte tycka annat än att herr Asplings uttalanden i vissa stycken är direkt kränkande både emot en hedervärd yrkeskår, tandläkarna, och mot de oppositionspartier och enskilda medlemmar i riksdagen som efter förmåga har försökt att göra ett välkommet men i vissa stycken bristfälligt förslag till en reform något bättre. Det ligger en allmän misstro under socialministerns agerande i dag som inte gärna bör få passera utan att det reageras mot den. Ett litet exempel hade vi mera i förbigående då socialministern tog upp herr Ringabys påpekande att

tandvårdstaxorna i privat tandvård faktiskt inte har stigit ens så mycket som den allmänna prisstegringen i samhället. Socialministern säger då att "om detta är riktigt" beror det på att de var en viss undersysselsättning och att konkurrensen tvingat fram lägre taxor än vad man annars skulle ha tagit ut.

Låt mig först kommentera orden "Om detta är riktigt". Herr statsrådet vet att det är riktigt. Det är officiell statistik, som har varit tillgänglig både för utredningen och för departementet. Det är alltså riktigt att tandvårdspriserna har stigit mindre än andra priser.

Men dessutom: Skall man verkligen göra gällande att en yrkeskår som tandläkarna är så ensidigt inriktad bara på sitt eget materiella bästa att man måste förutsätta att de till sista öret tar ut varje möjlighet till prisökning som konkurrensläget och sysselsättningsläget medger? Vågar man inte räkna med att även tandläkare känner ett visst ansvar för att inte pressa av sina patienter mer pengar än som är nödvändigt?

På samma sätt går det genom hela framställningen en sorts underström av misstro. Tandläkarna och vi, som får det kränkande tillmälet att bara fungera som försvarsadvokater för höglönegruppen tandläkare, är inte ute efter något annat än att tillgodose tandläkarnas ekonomiska intressen. Herr Aspling säger sig känna igen i motionerna, särskilt i moderata samlingspartiets motion, vad han tidigare har hört från Tandläkarförbundet och från enskilda tandläkare.

Det har varit många uppvaktningar. Vi har hört berättas i dag att socialutskottet har uppvaktats från olika håll, även av tandläkare. Partigrupper och enskilda ledamöter har också uppvaktats, och vi har själva – i varje fall har jag gjort det – sökt kontakter därutöver. Jag har försökt erinra mig de många samtal som vi haft under de senaste veckornas lopp. Jag kan icke erinra mig en enda tandläkare eller representant för tandläkarkåren som har yppat någon oro för sin egen personliga utkomst för den händelse försäkringen skulle sättas i kraft sådan den är föreslagen. Ingen har sagt att det inte går att tjäna pengar som tandläkare inom denna försäkrings ram, utan vad det har gällt har hela tiden varit att göra tandvården så bra som möjligt och, herr Aspling, att hålla patienternas bästa för ögonen. Det är det det har gällt, och det är i sådana frågor vi har uppvaktat, och det är sådan argumentation vi har fått mottaga.

Självfallet måste en yrkeskår också ha fackliga och ekonomiska intressen, men de har verkligen inte dominerat. De har varit så litet dominerande att jag inte kan erinra mig att de frågorna över huvud taget har diskuterats.

Denna debatt har väl skapat klarhet på någon punkt där det under de senaste veckorna rått oklarhet. I andra avseenden ligger dimmorna kvar, och oklarheten är lika stor som tidigare. Oklarheten för mig gäller framför allt de verkliga motiven till de skärpningar statsrådet Aspling har gjort i utredningsförslaget. Varför har det ansetts nödvändigt att införa en tvångsanslutning, att införa en fast etableringskontroll över hela landet osv.? Varför? Det kan ju icke visas och har icke i dag visats att dessa ändringar egentligen har någon som helst betydelse för försäkringen som sådan. Herr Aspling gör ett stort nummer av att vi måste skapa garantier

för att försäkringen redan från början kan fungera, dvs. att den får en tillräcklig anslutning. Dessa garantier, säger han, har Tandläkarförbundet inte kunnat eller velat ställa, och då måste vi tillgripa den automatiska anslutningen.

Men vad är nu detta, herr talman, rent ut sagt för trams? Vad är det för garantier man behöver? Vi behöver inte Tandläkarförbundets garanti – en garanti som det för övrigt inte har möjlighet att ge. Tandläkarförbundet har inte någon möjlighet – till skillnad från herr Aspling – att föreskriva någon tvångsanslutning. Det kan inte tvinga sina medlemmar att agera i ett system som är formellt frivilligt. Vad har vi för garanti för att praktiskt taget varenda tandläkare utan tvångsåtgärder skulle bli ansluten till försäkringen? Garantin är pengar, och det är en stark garanti.

Jag tror att det från något håll har sagts tidigare i dag, men det förtjänar att upprepas därför att det är så självklart: Var finns den näringsidkare – tandläkarna har ju i varje fall hittills varit enskilda näringsidkare – som frivilligt underkastar sig att konkurrera inte bara med stat och landsting utan också med flera tusen kolleger i privatvården, på det villkoret att man tvingas att ta minst dubbelt så mycket betalt som konkurrenterna? Det är ju innebörden av att ställa sig utanför försäkringen: man måste av varje patient ta minst dubbelt så mycket betalt som konkurrenterna. Det är fullständigt verklighetsfrämmande. Någon hade säkert kommit att bli stående utanför; snarast är det väl en och annan i 65-årsåldern som har tänkt sig att ha ett år eller två kvar innan han ändå drar sig tillbaka från verksamheten och som kanske tycker att det inte är någon idé att gå in i ett nytt system. Därutöver är det helt otänkbart att någon skulle frivilligt välja att avstå från den förmån som försäkringen innebär. Det måste finnas ett annat motiv – ideologiskt, valtaktiskt, personligt; jag vet inte vad – därför att för försäkringens funktion har de här åtgärderna icke någon betydelse över huvud taget.

Jag måste, herr talman, erkänna att när jag har lyssnat till herr Aspling i flera omgångar och liksom flera andra haft litet svårt att känna igen honom, undrar jag: Är det någon som någonstans under handläggningen av det här ärendet har retat herr Aspling? Att han är engagerad i sitt ämnesområde vet vi, men han brukar inte vara så het och så frän i uttryckssätten. Nej, det förefaller verkligen som om han hade blivit nästan personligen retad någonstans under det här ärendets gång.

Man hade alltså inte behövt riskera någon otillräcklig anslutning. Det skulle möjligen kunna finnas en vettighet i de här tvångsåtgärderna, om vi hade haft att räkna med ett underskott på tandläkare även i framtiden. Då kunde det ha legat någonting i farhågorna för att folktandvården inte skulle kunna försörjas med tandläkare. Men nu är underskottet på tandläkare redan passerat och förbyts snabbt i ett överskott. I moderata samlingspartiets partimotion nr 1741 illustreras detta med ett litet diagram – ett helt officiellt sådant – som visar, att om tandvårdsförsäkringen skulle få en så gynnsam effekt att praktiskt taget 100 procent av folket underkastar sig regelbunden tandvård, kommer vi ändå redan om mindre än tio år, dvs. ungefär vid den tidpunkt då propositionen räknar med att det här systemet skall vara i full funktion, att ha ett

överskott på tandläkartimmar. Vi kommer mycket snabbt att vara i det läget att nyexaminerade tandläkare, liksom i dag redan flera andra akademikergrupper, med uppräckt händer kommer att ta emot den anställning som erbjuds dem inom det yrke de har utbildat sig för. Troligen kommer det ganska snart att uppstå en situation där varken folk tandvården eller den privata marknaden kan ge sysselsättning åt allihop. Det är ingen risk för att vi inte kommer att ha tandläkare tillräckligt.

Nej, motiven för de skärpningar som har gjorts i utredningsförslaget är ännu oredovisade, och det är beklagligt att så är fallet.

Sedan måste jag, herr talman, liksom fru Nettelbrandt säga, att vad utredningen – även dess experter – yttrar på vissa punkter inte rimligen kan anföras emot den eller andragas som skäl för de förslag som nu gäller, när man har gjort genomgripande ändringar. Det är väl ändå tämligen självklart att gör man en så långt gående och principiellt betydelsefull ändring i utredningsförslaget att man i praktiken tvångsanställer de privatanslutna tandläkarna mot ackord – och därmed gör dem till kanske den enda grupp i det här samhället som skall jobba på ackord utan att få förhandla om ackorden – då har man fullständigt ändrat förutsättningarna för den andra frågan, nämligen om taxan skall vara förhandlingsbar eller inte. Att för att få del av en förmån, för att få arbete under försäkringens villkor, underkasta sig de regler som efter överläggningar fastställs av huvudmannen är en helt annan sak än att tvingas arbeta som i praktiken anställd hos en arbetsgivare men utan förhandlingsrätt i fråga om sina egna villkor. Man kan alltså inte återropa utredningens ställningstagande i en fråga, när för den frågan avgörande förutsättningar har ändrats genom de ändringar som statsrådet har vidtagit i utredningsförslaget. Ändringar föranleder ofta konsekvensändringar. En självklar konsekvens av tvångsanslutningen hade varit att införa förhandlingsrätt rörande taxorna.

Här kvarstår alltså oklarheten rörande de verkliga motiven. På en punkt har det skapats klarhet, men jag är inte alldeles övertygad om att alla riktigt har uppfattat hur klart det blev; i varje fall tror jag inte att herr Sune Olsson i Stockholm gjorde det, när han uttryckte sin tillfredsställelse med statsrådets deklaration rörande förskolebarnen. Statsrådet gör där ett uttalande som formellt är fullständigt korrekt, så långt det räcker. Det är riktigt att enligt det förslag som är förelagt oss åläggs landstingen från den 1 januari 1974 ett vårdansvar för förskolebarnen. Men vad innebär detta? I klartext innebär det att landstingen fr. o. m. den 1 januari blir skyldiga att bereda förskolebarn en plats i folk tandvårdsskönen men inte i tandläkarstolen. Det är vad som händer. Man får ett vårdansvar, man skall ta hand om förskolebarnen men man är icke skyldig att ha resurser att verkligen också ge dem vård förrän mot slutet av denna utbyggnadsperiod, som i det avseendet uppskattas till ett par år. Ungefär 1976 tror man att folk tandvårdens resurser skall räckta till detta.

Under tiden, säger herr Aspling, kan man anlita privat tandläkare. Ja, det kan man redan nu. Men märk skillnaden! Man är skyldig att ta emot barnen i kön. Landstingen har möjlighet att förstärka sina egna resurser

Måndagen den
21 maj 1973

*Allmän tandvårds-
försäkring, m. m.*

genom att anlita privattdandläkare. Den möjligheten har landstinget redan i dag, och man utnyttjar den i vissa delar av landet, dock huvudsakligen för att klara skoltandvården, inte så mycket för förskolebarnens tandvård. Det är helt klart efter detta, att under de första åren av det nya systemet kommer förskolebarnen att ha en formell rätt till tandvård i folktandvårdens regi, men rätten innebär ingenting mer än att de får lov att stå i kön tills resurserna är utbyggda, och det kommer att dröja ett par år. Och i vissa fall, herr statsråd, är den kön så lång att detta är likvärdigt med att vänta tills den förutsatta resursutbyggnaden är färdig. Det är viktigt att få detta fastslaget.

Herr talman! Det finns på flera ställen i utskottsbetänkandet och i propositionen – och det har upprepats här i dag – ett uttalande som jag är väldigt undrande inför. Jag citerar t. ex. från utskottsbetänkandet överst på s. 21: ”Utskottet har tidigare framhållit att det i propositionen framlagda förslaget är väl ägnat att tillgodose försäkringens syfte att göra god tandvård tillgänglig till en för alla medborgare överkomlig kostnad.” Detta, herr talman, är icke sant. Det kan inte finnas många här i kammaren och inte någon i socialdepartementet – som tror att detta är sant, att vi med en tandvårdsförsäkring som ger 50 procents återbäring gör tandvård tillgänglig till en för alla medborgare överkomlig kostnad.

Efter de senaste årens låginkomstutredningar, efter allt vad vi har diskuterat och sagt i samband med andra reformer tror vi verkligen att en 50-procentig återbäring på den faktiska tandvårdskostnaden gör god tandvård tillgänglig till en för alla medborgare överkomlig kostnad? För många, herr statsråd, kommer detta att vara ungefär som om en människa, som av någon obegriplig anledning längtar långt ut i rymden, finge beskedet: Om du bara tar dig till månen på egen bekostnad så skall vi hjälpa dig till Mars gratis. 50 procent är för hundratusentals människor i det här landet lika oöverkomliga som 100 procent. De ligger helt enkelt utom räckhåll. Sedan spelar det inte så stor roll om det kostar en miljon eller en tusenlapp om man inte har tusenlappen heller.

Jag är verkligen förvånad över att en socialdemokratisk regering och en socialdemokratisk socialminister nöjer sig med den här halvmesyren. Vad innebär den? Jo, den innebär att upp till 1 000 kronor skall man betala hälften själv. Vet inte statsrådet Aspling – eller tror han inte att det finns, som jag sade, hundratusentals inkomsttagare i det här landet för vilka 500 kronor i tandvård är fullständigt lika realistiskt som 1 000 kronor? Det är så i varje fall. Man kunde tro att regeringen har tappat all kontakt med de fattiga människor som man annars i 40 år med all ära har försökt företräda. Detta stämmer helt enkelt inte.

Herr Aspling avfärdade, om jag minns rätt, moderata samlingspartiets förslag till 75-procentig kompensationsnivå med någon randanmärkning om att det är valår i år. För moderata samlingspartiet hade det kanske varit lättare att gå den motsatta vägen. Vi föreslår ju vad som av den enskilde medborgaren måste upplevas som skattehöjning. Det är inte lätt för moderata samlingspartiet att föreslå att vi skall påföra de skattskyldiga en ytterligare förhöjd avgift utöver vad regeringen har velat göra. Det är i varje fall inte valtaktiskt särskilt välmotiverat i vårt fall – det tror jag att de flesta håller med om. Men vi har gjort det därför att det, som

herr Ringaby sade, är en socialt ovanligt väl motiverad avgiftshöjning. Såsom den är konstruerad drabbar den nästan inte alls eller med mycket små belopp just de människor för vilka en 50-procentig tandvårds-kostnad, som man skall betala själv, är oöverkomlig, medan de som har det bättre ställt får bära en större del av kostnaden.

Jag tror det var herr Olsson i Stockholm – han kan säga kloka saker han också – som sade att det system regeringen föreslår är egentligen inte en försäkring, det är en rabatt. De 50 procenten som man skall betala själv, om vi ser det som en försäkring, är ju att betrakta som självrisken i försäkringssystemet. Var har vi sett eller hört talas om en försäkring med 50 procents självrisk som fortfarande kallas försäkring? Även 25 procent är en hög självrisk, men det börjar ju åtminstone likna något, om man går ner till detta.

Här har dragits stora växlar på att så mycket skall förändras, när den här reformen träder i kraft. Herr Aspling tror uppenbarligen att vi skall få ett väldigt efterfrågetryck. Man är rädd att det skall bli så gyllene tider för privatvårdsläkare att det är svårt att nyrekrytera folktandvårdstand-läkare – ja, man har t. o. m. befarat en stor överströmning från folktandvården till privatvården, när denna får så gynnsamma konkurrensvillkor.

Jag är rädd, herr talman, att det blir ganska få patienter i tandläkarstolarna mer än det redan finns. Jag är rätt säker på att för dem av oss som redan tidigare har haft råd att sköta tänderna kommer detta som en lättнад; vi får halva kostnaden betald av staten. Men för dem som inte har haft råd hittills blir det inte råd i fortsättningen heller annat än i begränsad utsträckning. Jag tror att man tämligen säkert kan bortse från risken för överströmning av folktandvårdstandläkare till privatvård-vården. Jag tror man kan bortse från risken att det skulle uppstå en hausse i etablering av nya privatvårdsmottagningar. Vi kan bortse från den risken så länge den här tandvårdsförsäkringen skall vara den hjälp som människorna får. Den är icke tillräckligt effektiv för att nämnvärt öka efterfrågan på god tandvård – det är min mycket bestämda uppfattning.

Herr talman! Icke desto mindre är vi naturligtvis glada för att man åtminstone tar ett steg på vägen. Och man kan väl ha rätt att säga, när nu herr Aspling är så glad åt sitt förslag, att vi kan med viss rätt uppleva det här förslaget som ett av oppositionen framtjatat förslag. Vi har gång på gång försökt, när det inte blev någonting av den förra utredningen, att åtminstone få börja med etapper, med att ta delar av det här komplexet för att nå upp till en lösning. Vi har fått nej även på det. Nu är detta äntligen på gång, och det är värdefullt. Men, herr talman, även om man är som allra mest optimistisk kan man inte se det här förslaget mer än som en början. Den dag då verkligen hela svenska folket skall ha tillgång till god tandvård till överkomlig kostnad är icke den 1 januari 1974, utan den inträffar först sedan riksdagen – när det nu kan bli – har fattat beslut om en effektiv tandvårdsförsäkring med tillräcklig kompensations-nivå.

Måndagen den
21 maj 1973

Allmän tandvårds-
försäkring, m. m.

Herr socialministern ASPLING:

Herr talman! Herr Carlshamre hade någon fundering om att jag har blivit uppretad. Jag skall säga, herr talman, att herr Carlshamres inlägg här kommer i vart fall inte att reta upp mig till något längre inlägg, men några av hans påståenden kan inte få stå oemotsagda.

Jag vill börja med att i korthet erinra om själva utredningen. Det är riktigt att det var en enmansutredning som generaldirektören Lars-Åke Åström svarade för. När jag en höstdag i fjol tog emot utredningens mycket omfattande betänkande så stod, herr Carlshamre, Tandläkarförbundets representanter i utredningen som experter helt enhälliga bakom betänkandet. Det bör i varje fall noteras till kammarens protokoll. Om de långtgående krav som sedermera framfördes i Tandläkarförbundets remissyttrande hade kommit till utredningsmannens känedom tidigare, så skulle jag tro, herr Carlshamre, att förslaget på en del väsentliga punkter hade sett annorlunda ut.

Sedan bara några korta kommentarer.

Efter den 1 januari 1974 kommer landstingen att vara skyldiga att ta emot alla förskolebarn som kommer till folktandvården, och då blir det fråga om en avgiftsfri tandvård.

Herr Carlshamre citerade här utskottsbetänkandet, bl. a. påpekan­det att det skall vara en riktpunkt att kunna ge alla medborgare en god tandvård till överkomligt pris. Det är riktigt. Men det skulle inte bli fallet om moderaternas reservationer fick ligga till grund för tandvårdsre­forms utformning. Jag skall inte ta upp någon detaljdebatt på den punkten. Jag vill bara erinra om att en av reservationerna helt enkelt skulle innebära en rätt till helt obegränsade arvoden från tandläkarnas sida. Och det kunde vi inte vara med om. Och där vill jag ge herr Carlshamre rådet — mot bakgrund av det förslag hans parti har lagt här i riksdagen — att vara försiktig när han är ute och talar om att detta är en dålig tandvårdsförsäkring.

Herr CARLSHAMRE (m) kort genmäle:

Herr talman! Det skall tydligen kvarstå en oklarhet rörande förskole­barnen. Det är ju ändå så, att vad som står i folktandvårdslagen är att som huvudprincip fastslås att vårdansvaret gäller alla upp till 19 års ålder. Sedan görs det två undantag: för de äldre årsklasserna i den gruppen och för de yngsta årsklasserna vad gäller övergångstiden. Man skall inte förrän resurser finns vara skyldig att verkligen ge den vården. För de äldre årsklasserna, åldrarna 17—19 år, ger man ersättningen att de i stället ingår i den allmänna tandvårdsförsäkringen. Något liknande görs inte för förskolebarnen. Här sägs att landstingen för att kunna uppfylla det vårdansvar vi ålägger dem har möjlighet att anlita privata tandläkare, men det är en möjlighet, icke en skyldighet.

Om det slutligen hade stått såsom socialministern nu citerar, att det är en riktpunkt för försäkringen att vi skall ge alla en god tandvård till för alla överkomlig kostnad, så hade det varit korrekt. Men det står inte så. Det står att förslaget är väl ägnat att ge en god tandvård till för alla överkomlig kostnad. En riktpunkt är en rörelseriktning mot något som ligger i framtiden, alltså precis vad jag sade. Men det är icke ägnat att den

I januari 1974 ge tillgång till god tandvård till för alla överkomlig kostnad.

Nr 93

Måndagen den
21 maj 1973

Herr socialministern ASPLING:

Herr talman! På s. 105 i propositionen står uttryckligen följande, herr Carlshamre: "Det bör särskilt framhållas att folktandvården även under övergångstiden skall sörja för avgiftsfri tandvård åt barn under 6 år när dessa själva söker vård."

Allmän tandvårdsförsäkring, m. m.

Herr HOVHAMMAR (m):

Herr talman! Det här har varit en lång debatt. Jag skulle naturligtvis ha mycket att tillägga beträffande olika frågeställningar, men jag skall fatta mig helt kort. Jag har närmast begärt ordet med anledning av två motioner. Den första motionen, nr 1757, har väckts av representanter från de tre icke-socialistiska partierna och jag står som förste undertecknare. I den tas avstånd dels från tvångsanslutningen, dels också från det andra tvångsförslaget, nämligen förslaget om etableringskontroll.

Det har tidigare i debatten i dag, senast av fru andre vice talmannen, gjorts värdefulla inlägg i dessa frågor, därför skall jag fatta mig mycket kort. När nu tandvårdsreformen skall genomföras bör den fungera tillfredsställande - det är väl alla överens om - men vi motionärer tror att systemet skulle ha fungerat väl så tillfredsställande om dessa tvångsinslag hade utelämnats.

Det som alltså oroar oss är att regeringen här har tagit till mer våld än nöden kräver och att konsekvensen blir ett system som medför att man tummar på vår näringsfrihet. Vi har i motionen anfört att 1864 års förordning om utvidgad näringsfrihet upphört att gälla i och med utgången av 1968, men det ändrar inte den tidigare principiella inställningen. I propositionen 1968:98 fastslogs nämligen att "tvekan oavsett lagstiftning . . . ej kan råda om att svenska medborgare har full frihet att idka näring, om ej annat följer av särskild föreskrift som tillkommit i grundlagsenlig ordning".

Vi motionärer kan inte förstå annat än att tvångsanslutningen och etableringskontrollen, herr talman, utgör påtagliga intrång i näringsfriheten. Vår kritik mot dessa inslag i förslaget motsäger inte det värdefulla med en allmän tandvårdsförsäkring, och i den nämnda motionen har vi också framhållit detta. Detsamma gäller beträffande motionen 1769 av herr Nordgren m. fl. Motionärerna är representanter för moderata samlingspartiet och centerpartiet.

I motionen 1769 säger vi alltså ja till tandvårdsförsäkringen, men vi tar oss friheten att redovisa vissa betänkligheter när det gäller finansieringsformen. Saken ligger så till, enligt vår uppfattning, att tre av de reformer som ligger på riksdagens bord - nämligen tandvårdsreformen, arbetslöshetsförsäkringen och den nya familjeförsäkringen - tillsammans innebär att arbetsgivaravgifterna höjs med en procentenheter. Kostnaden för tandvårdsreformen utgör hälften härav. Eftersom man måste se dessa reformer i sitt större sammanhang, särskilt beträffande finansieringen, har vi helt enkelt kommit fram till slutsatsen att de sistnämnda reformerna bör kunna finansieras genom höjda arbetsgivaravgifter men däremot inte

tandvårdsreformen. Skälet till detta är inte enbart att det finns mindre anledning att finansiera just denna reform genom arbetsgivaravgifter på grund av att kopplingen mellan tandvård och företag är väl långsökt. Det går ej att finansiera än den ena än den andra reformen genom höjda arbetsgivaravgifter i ett läge där – som nu – hundratusentals människor står utan arbete. Det råder nämligen ingen tvekan om att höjda kostnader slår ut flera företag med ökat antal arbetslösa som följd. För övriga företag innebär höjda kostnader att i de flesta fall priserna måste höjas. Prishöjningarna – som är ganska vanligt förekommande – leder till att människor med lägre köpkraft drabbas i högre grad än bättre situerade. Och i de fall företag lägger ned sin verksamhet är det ofta samma grupper som drabbas genom att de, på grund av att de saknar utbildning eller yrkeskunnande, inte kan få ny anställning.

Det är med anledning av de svårigheter som näringslivet i dag har som vi motionärer är angelägna om att vårt land inte skall hamna i denna situation. Vi motsätter oss därför, herr talman, att sjukförsäkringsavgiften höjs med 0,5 procentenheter för att man därigenom skall finansiera 85 procent av kostnaderna för tandvårdsreformen.

Överläggningen var härmed slutad.

Punkten 1

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr 1 av herrar Ringaby och Andersson i Ljung, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Ringaby begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller socialförsäkringsutskottets hemställan i betänkandet nr 20 punkten 1 röstar ja,

den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 1 av herrar Ringaby och Andersson i Ljung.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Ringaby begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja	–	241
Nej	–	34
Avstår	–	1

Punkten 2

Propositioner gavs på bifall till 1:o) utskottets hemställan, 2:o) reservationen nr 3 av herr Jonsson i Mora och fröken Bergström samt 3:o) reservationen nr 2 av herrar Ringaby och Andersson i Ljung, och förklarades den förstnämnda propositionen vara med övervägande ja besvarad. Då herr Jonsson i Mora begärde votering upptogs för bestämmande av kontrapositionen ånyo de båda återstående propo-

sitioner, av vilka den under 2:o) angivna förklarades ha flertalets mening för sig. Sedan herr Ringaby begärt votering beträffande kontrapositionen upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Nr 93

Måndagen den
21 maj 1973

*Allmän tandvårds-
försäkring, m. m.*

Den som vill att kammaren till kontraposition i huvudvoteringen angående socialförsäkringsutskottets hemställan i betänkandet nr 20 punkten 2 antar reservationen nr 3 av herr Jonsson i Mora och fröken Bergström röstar ja,

den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren till kontraposition i nämnda votering antagit reservationen nr 2 av herrar Ringaby och Andersson i Ljung.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Ringaby begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja	—	86
Nej	—	40
Avstår	—	150

I enlighet härmed blev följande voteringsproposition uppläst och godkänd:

Den som vill att kammaren bifaller socialförsäkringsutskottets hemställan i betänkandet nr 20 punkten 2 röstar ja,

den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 3 av herr Jonsson i Mora och fröken Bergström.

Vid omröstning genom uppresning förklarades tvekan kunna råda angående resultatet, varför votering med omröstningsapparat verkställdes. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja	—	147
Nej	—	128
Avstår	—	1

Punkten 3

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr 4 av herr Jonsson i Mora och fröken Bergström, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Jonsson i Mora begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller socialförsäkringsutskottets hemställan i betänkandet nr 20 punkten 3 röstar ja,

den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 4 av herr Jonsson i Mora och fröken Bergström.

Måndagen den
21 maj 1973

-----
*Allmän tandvårds-
försäkring, m. m.*

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Jonsson i Mora begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 202
Nej - 72
Avstår - 2

Punkten 4

Propositioner gavs på bifall till 1:o) utskottets hemställan, 2:o) reservationen nr 5 av herr Jonsson i Mora m. fl. samt 3:o) reservationen nr 6 av herr Carlsson i Vikmanshyttan m. fl., och förklarades den förstnämnda propositionen vara med övervägande ja besvarad. Då herr Jonsson i Mora begärde votering upptogs för bestämmande av kontrapositionen ånyo de båda återstående propositionerna, av vilka den under 2:o) angivna förklarades ha flertalets mening för sig. Sedan herr Carlsson i Vikmanshyttan begärt votering beträffande kontrapositionen upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren till kontraposition i huvudvoteringen angående socialförsäkringsutskottets hemställan i betänkandet nr 20 punkten 4 antar reservationen nr 5 av herr Jonsson i Mora m. fl. röstar ja, den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren till kontraposition i nämnda votering antagit reservationen nr 6 av herr Carlsson i Vikmanshyttan m. fl.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Carlsson i Vikmanshyttan begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 79
Nej - 55
Avstår - 144

I enlighet härmed blev följande voteringsproposition uppläst och godkänd:

Den som vill att kammaren bifaller socialförsäkringsutskottets hemställan i betänkandet nr 20 punkten 4 röstar ja, den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 5 av herr Jonsson i Mora m. fl.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Jonsson i Mora begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 146
Nej - 128
Avstår - 3

Punkten 5

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr 7 av herr Hagberg i motsvarande del, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Olsson i Stockholm begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller socialförsäkringsutskottets hemställan i betänkandet nr 20 punkten 5 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 7 av herr Hagberg i motsvarande del.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Olsson i Stockholm begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja	—	258
Nej	—	14
Avstår	—	3

Punkten 6

Utskottets hemställan bifölls.

Punkten 7

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr 8 av herrar Ringaby och Andersson i Ljung, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Ringaby begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller socialförsäkringsutskottets hemställan i betänkandet nr 20 punkten 7 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 8 av herrar Ringaby och Andersson i Ljung.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Ringaby begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja	—	243
Nej	—	33
Avstår	—	2

Punkten 8

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr 9 av herr Carlsson i Vikmanshyttan m. fl., och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad.

Nr 93

Måndagen den
21 maj 1973

---

*Allmän tandvårds-
försäkring, m. m.*

Måndagen den
21 maj 1973

*Allmän tandvårds-
försäkring, m. m.*

Sedan herr Carlsson i Vikmanshyttan begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller socialförsäkringsutskottets hemställan i betänkandet nr 20 punkten 8 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 9 av herr Carlsson i Vikmanshyttan m. fl.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Carlsson i Vikmanshyttan begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja — 222
Nej — 53
Avstår — 2

Punkten 9

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr 10 av herr Carlsson i Vikmanshyttan m. fl., och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Carlsson i Vikmanshyttan begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller socialförsäkringsutskottets hemställan i betänkandet nr 20 punkten 9 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 10 av herr Carlsson i Vikmanshyttan m. fl.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Carlsson i Vikmanshyttan begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja -- 218
Nej — 53
Avstår -- 5

Punkten 10

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr 11 av herr Hagberg, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Olsson i Stockholm begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller socialförsäkringsutskottets hemställan i betänkandet nr 20 punkten 10 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 11 av herr Hagberg.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Olsson i Stockholm begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 261
Nej - 14
Avstår - 2

Punkterna 11 och 12

Kammaren biföll vad utskottet i dessa punkter hemställt.

Punkten 13

Herr FÖRSTE VICE TALMANNEN yttrade: Propositioner ställs först beträffande envar av de frågor som berörs i reservationerna nr 12–15 och därefter beträffande utskottets hemställan i övrigt.

Fri arvodessättning

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr 13 av herrar Ringaby och Andersson i Ljung, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Ringaby begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller socialförsäkringsutskottets hemställan i betänkandet nr 20 punkten 13 såvitt avser fri arvodessättning röstar ja, den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 13 av herrar Ringaby och Andersson i Ljung.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Ringaby begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 242
Nej - 34
Avstår - 2

Översyn av taxornas utformning

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr 14 av herr Carlsson i Vikmanshyttan m. fl., och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Carlsson i Vikmanshyttan begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller socialförsäkringsutskottets hemställan i betänkandet nr 20 punkten 13 såvitt avser översyn av taxornas utformning röstar ja, den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 14 av herr Carlsson i Vikmanshyttan m. fl.

Nr 93

Måndagen den
21 maj 1973

Allmän tandvårds-
försäkring, m. m.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Carlsson i Vikmanshyttan begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 204
Nej - 55
Avstår - 19

Indexreglerat timarvode

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr 15 av herr Hagberg, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Olsson i Stockholm begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller socialförsäkringsutskottets hemställan i betänkandet nr 20 punkten 13 såvitt avser indexreglerat timarvode röstar ja,
den det ej vill röstar nej.
Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 15 av herr Hagberg.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Olsson i Stockholm begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 259
Nej - 14
Avstår - 5

Särskild taxa för specialister

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr 12 av herr Jonsson i Mora och fröken Bergström, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Jonsson i Mora begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller socialförsäkringsutskottets hemställan i betänkandet nr 20 punkten 13 såvitt avser särskild taxa för specialister röstar ja,
den det ej vill röstar nej.
Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 12 av herr Jonsson i Mora och fröken Bergström.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Jonsson i Mora begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 196
Nej - 75
Avstår - 5

Utskottets hemställan i övrigt
Bifölls.

Nr 93

Måndagen den
21 maj 1973

*Allmän tandvårds-
försäkring, m. m.*

Punkten 14

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr 16 av herr Jonsson i Mora m. fl., och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Jonsson i Mora begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller socialförsäkringsutskottets hemställan i betänkandet nr 20 punkten 14 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 16 av herr Jonsson i Mora m. fl.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Jonsson i Mora begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja	—	189
Nej	—	81
Avstår	—	6

Punkten 15

Utskottets hemställan bifölls.

Punkten 16

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr 7 av herr Hagberg i motsvarande del, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad.

Punkterna 17 och 18

Kammaren biföll vad utskottet i dessa punkter hemställt.

Punkten 19

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr 18 av herrar Ringaby och Andersson i Ljung, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad.

Punkten 20

Utskottets hemställan bifölls.

Punkten 21

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr 19 av herr Hagberg, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad.

Punkten 22

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels

Nr 93

Måndagen den
21 maj 1973

Ändring i natur-
vårdslagen, m. m.

reservationen nr 20 av herr Hagberg, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad.

Punkten 23

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr 21 av herr Hagberg, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad.

§ 5 Föredrogs

Konstitutionsutskottets betänkanden

Nr 21 med anledning av framställningen 1973:10 från riksdagens ombudsmän om anslag på tilläggsstat III till riksstaten för budgetåret 1972/73 för lokalutrustning m. m.

Nr 22 med anledning av framställningar om anslag för budgetåret 1973/74 m. m., dels i propositionen 1973:1 under huvudtiteln Riksdagen och dess verk, dels i framställningen 1973:11 från riksdagens förvaltningsstyrelse, jämte motion

Lagutskottets betänkande

Nr 18 angående uppskov med behandlingen av vissa ärenden

Utbildningsutskottets betänkande

Nr 30 i anledning av propositionen 1973:84 angående särskild studiegång för grundutbildning till sjuksköterska/sjukskötare m. m. jämte motioner

Skatteutskottets betänkande

Nr 32 i anledning av Kungl. Maj:ts proposition 1973:109 med förslag till förordning om ändring i tulltaxan (1971:920), m. m. jämte motioner

Utrikesutskottets betänkande

Nr 12 i anledning av Kungl. Maj:ts proposition 1973:85 angående utgifter på tilläggsstat III till riksstaten för budgetåret 1972/73, i vad avser utrikesdepartementets verksamhetsområde, jämte motioner

Kammaren biföll vad utskotten i dessa betänkanden hemställt.

§ 6 Ändring i naturvårdslagen, m. m.

Föredrogs civilutskottets betänkande nr 21 i anledning av propositionen 1973:101 med förslag till ändring i naturvårdslagen (1964:822), m. m., jämte motioner.

Kungl. Maj:t hade i propositionen 1973:101 under åberopande av utdrag av statsrådsprotokoll över justitieärenden föreslagit riksdagen att anta vid propositionen följande förslag till

1. lag om ändring i naturvårdslagen (1964:822),
2. lag om ändring i byggnadslagen (1947:385).

Beträffande propositionens huvudsakliga innehåll anfördes följande:

”Enligt naturvårdslagen krävs tillstånd av länsstyrelsen för täkt av sten, grus, sand eller lera. Om tillstånd vägras är ägaren i princip berättigad till ersättning av staten. Den i samband med 1972 års ändringar i naturvårdslagen införda principen att ersättning inte skall utgå för värden som beror enbart på förväntningar om ändring i pågående markanvändning föreslås nu gälla även för täktverksamhet. Nuvarande bestämmelser om statens ersättningsskyldighet vid vägrat tillstånd upphävs.

I propositionen föreslås vidare bestämmelser om omprövning efter tio år av gällande täktillstånd.”

I detta sammanhang hade behandlats de i anledning av propositionen väckta motionerna

1973:1945 av fröken Ljungberg m. fl. (m) vari hemställdes att riksdagen skulle avslå propositionen 1973:101,

1973:1946 av herr Ullsten m. fl. (fp) vari hemställdes att riksdagen som sin mening gav Kungl. Maj:t till känna vad som i motionen anförts rörande behovet av bättre planering av täktverksamhet, bildande av täkt-samfällighet, ökat deltagande från kommunernas sida i denna planering samt kontroll av täkt under vatten och matjordstäkt,

1973:1959 av fru Anér (fp) och herr Wirmark (fp) samt

1973:1960 av herr Åkerfeldt m. fl. (c) vari hemställdes att riksdagen med avslag på propositionen 1973:101 som sin mening gav Kungl. Maj:t till känna vad som i motionen anförts angående

1. avgiftsfinansiering av ersättningar för vägrat täktillstånd,
2. möjlighet att vägra täktillstånd av marknadsskäl.

Utskottet hemställde

1. beträffande lagstiftningens lämplighet att riksdagen skulle avslå motionerna 1973:1945 och 1960,

2. beträffande ersättningsrätt vid vägrat täktillstånd m. m. att riksdagen skulle anta vid propositionen fogade förslag till ändringar i naturvårdslagen (1964:822), såvitt avsåg upphävande av 29 § samt ändringar i 25, 26, 31, 33 och 34 §§, samt i byggnadslagen (1947:385),

3. beträffande övergångsbestämmelser vid ändring i naturvårdslagen att riksdagen med bifall till Kungl. Maj:ts förslag och med avslag å motionen 1973:1959 skulle anta vid propositionen fogat förslag,

4. beträffande ändring i naturvårdslagen i övrigt att riksdagen skulle anta vid propositionen fogat förslag,

5. beträffande täktsamfälligheter, planering m. m. att riksdagen skulle avslå motionen 1973:1946.

Reservationer hade avgivits

1. beträffande lagstiftningens lämplighet av herr Grebäck (c), fröken Ljungberg (m) samt herrar Andersson i Knäred (c), Wennerfors (m) och Åkerfeldt (c) som ansett att utskottet under 1 bort hemställa,

- att riksdagen med bifall till motionerna 1973:1945 och 1960 skulle
- a. avslå propositionen 1973:101 samt motionen 1973:1959,

att avslå ansökningar. Visst vill man ta fram 25 miljoner för att ge ut i ersättningar. Ta fram av vem? Av grussäljarna och markägarna, heter det generöst för att ge sken av att det här är en helt intern affär inom markägarskrået, en affär där grussäljarna generöst bjuder på den goda miljön. Det är uppenbart nonsens. Det är väl ingen som tror att utgifterna stannar på markägarna. De kommer att vältras över på grusköparna, på vägbyggarna och därmed på skatterna, på husbyggen och därmed på hyrorna och fastighetskostnaderna. Dessutom måste staten i början lägga ut kontanta pengar för ett eller två års förbrukning, 25 till 50 miljoner. Den goda cigarr som avgiftssystemet bjuds ut som visar sig därmed ganska torr och smaklös.

Vi kommer under alla förhållanden tillbaka till den grundläggande frågan: Ligger det i markäganderätten en rätt att utnyttja marken på ett sätt som skadar andra individer eller samhällsintressen? Och på den punkten har vi bara att notera skiljelinjen.

Det här avgiftssystemet kallas i centermotionen för "ett utjämnings-system mellan markägarna", och tanken är väl att därigenom också ge sken av att det hela rör sig om någon sorts rikssamfällighet. På så vis hoppas man kanske dra nytta av den goda klang samfällighetsresonemangen kan ha i andra sammanhang. Men – som jag delvis redan har nämnt i fråga om övervältringen – det här med avgifter är något helt annat.

Det är på sitt sätt lika intressant att konstatera att det nu inte – som i fråga om glesbebyggelsen – finns några förslag från centern om övergångsvisa ersättningsregler, maximerade ersättningar till endast dem som bor på fastigheten m. m. Nej, något sådant finns inte. Här skriver centerledamöterna på moderatprogrammet. Det står i den gemensamma konservativa reservationen: "Ett godtagande av propositionens förslag skulle innebära att enskild äganderätt totalt skulle avlösas av en enskild, villkorad dispositionsrätt, förenad med vissa även aktiva skyldigheter." Detta är nästan citat från den moderata, jag höll på att säga vulgärargumenteringen från 1971 och 1972.

Sett i ett längre perspektiv knyter reservanternas ståndpunkt också klart an till den linje som centerpartister, moderater och folkpartister deklarerade när riksdagen debatterade motionen 1971:1050 av fru Thorsson m. fl. angående utredning av äganderätten till naturresurser under markytan. Akten finns i jordbruksutskottets betänkande nr 61 år 1971. I den då treeniga borgerliga reservationen uttrycktes en tilltro till möjligheterna att med en oförändrad naturvårdslag skydda landskapsbilden. Den tilltron manades fram mot bakgrund av farorna för en socialisering. Man fäste uppmärksamheten på "de allvarliga följder som ett genomförande av motionärernas förslag" – dvs. en utredning av frågan – "skulle kunna innebära för exempelvis egnahemsägarna och ägarna till fritidshus när det gäller möjligheterna till grundvattenförsörjning". Man riktigt känner hur egnahemsägarna sitter och skakar av rädsla för att staten skall komma och konfiskera vattnet i brunnen utan ersättning. Och 1971 var som sagt den borgerliga treenigheten fullkomnad. Därmed inte något ont sagt om den syndare som i år har sig omvänt och bättrat.

den lagstiftning som nu är föreslagen, finner man att det kanske var ett behov när lagstiftningen genomfördes, men inte nu två tre år senare. Man har då bundit sig vid en sådan handläggning att behov av att göra på detta sätt inte längre finns.

Jag beklagar också en annan sak. Det hade varit intressant att få pröva den teknik som man hade tänkt använda här även i andra sammanhang.

Fröken LJUNGBERG (m) kort genmäle:

Fru talman! Egentligen skulle jag väl inte gå upp i diskussionen igen när jag blev avfärdad av herr Bergman med att detta bara var en moderat vulgärargumentering från 1971–1972 som gick igen, men oförfärad gör jag ett försök i alla fall.

Är det verkligen på det sättet, herr Bergman, att markägarintresset alltid skall sättas emot samhällsintresset och vice versa. Det är alltid något *kontra* när herr Bergman talar om samhällsintresse och markägarintresse. Jag tror att det finns väldigt mycket av ett gemensamt intresse för dessa parter. Egentligen är ju också markägaren en samhällsmedborgare lika väl som herr Bergman, som kanske är proletär.

Jag nämnde bl. a. en sak i mitt anförande som jag tycker är väsentlig. Det är den långsiktiga planeringen. Det har väl inte bara samhället intresse av utan även markägaren. I planeringen kan han se ramarna för hur han kan använda och förvalta sin egendom på bästa sätt.

Jag skulle vilja nämna en annan sak som jag inte tog upp i mitt första anförande, nämligen att man skulle vilja att länsstyrelserna hade större möjligheter att fullfölja den tillståndsprövning som man ibland gör, på det sättet att återställelseskyldighet m. m. skulle genomföras och att länsstyrelserna hade möjlighet att kontrollera det. Jag tycker inte att det är bara en kommunens sak, som herr Tobé var inne på. Jag tycker det är i första hand länsstyrelsens sak.

Herr BERGMAN (s) kort genmäle:

Fru talman! Det finns ingen större anledning för mig att gå ytterligare ordlekar med herr Grebäck eller fröken Ljungberg. Jag föreställer mig att de som läser våra anföranden i så fall bara skulle hitta nya formuleringar på det vi tidigare har sagt.

Det är alldeles entydigt och klart att markägarintressen, när de kommer i konflikt med samhällsintressen, måste vika för samhällsintressen. Det är på den punkten vi diskuterar, och några generella ståndpunktstaganden mot markägarna kan ju inte föreligga. Jag kan ju tala om för fröken Ljungberg att jag själv är markägare och anser mig därför icke vara proletär och egendomslös – om den upplysningen kan vara till någon glädje. Man har ju sin lilla sommarstugetomt att odla.

Till herr Tobé vill jag bara säga att detta intresse för samfälligheter har vi ju gemensamt. Men vi bör väl också gemensamt komma överens om att det förslag som finns utarbetat i den frågan utarbetades under oförändrade ersättningsregler. Det var när dessa ändrades efter det att herr Hamrins och herr Hjorths kommitté lade sitt betänkande, som förutsättningen för den formen av samfälligheter ändrades. Och det är ju detta man skall se över, och man bör avvakta ett bättre sakunderlag innan man tar ställning.

Herr TOBÉ (fp) kort genmäle:

Fru talman! Jag har ju sett att man har skylt på att det är andra bestämmelser man utgår ifrån beträffande ersättningen än vad grustäckskommittén gjorde. Men jag finner inte att det är något hinder alls. Möjligen kan man säga att det nu blir något mindre behov av en sådan konstruktion, men varför skall man inte kunna tillämpa den där tekniken? Jag tycker just i det här läget, när man känner det från visst markägarhåll besvärande och hårt — en får ta upp en täkt och en annan får inte göra det — så kunde man här överbygga en del av orättvisorna.

Men vad händer inte så sällan sedan man högtidligt tillsatt statliga kommittéer, där de egna riksdagsmännen ofta blir i majoritet — här var det visserligen en folkpartist och en socialdemokrat? Dessa utredningar håller på och jobbar allvarligt i flera år, och det medför kostnader för staten. Men när utredningarna är klara avfärdas de i departementet bara därför att man inte hinner med att göra mer än ett lagförslag, och så blir det på det här sättet. Jag antar att man från departementets sida kan hålla med mig om att det hade varit möjligt att göra detta bara man hade haft tid och vilja.

Herr GREBÄCK (c) kort genmäle:

Fru talman! Fröken Ljungberg betonade att det här var en viktig principiell fråga. Jag delar den uppfattningen. Jag tycker att det är djupt oroväckande att man gör den här frågan bara till en ekonomisk transaktion, där staten inte har råd att ersätta markägarna för värden som dessa förlorar i det här sammanhanget. Och så säger man att markägarintresset alltid måste vika för samhällsintresset. Ja, men det finns ett rättssäkerhetsmoment i det här sammanhanget! Ägnar man inte det den ringaste uppmärksamhet? Det tycker jag är djupt oroväckande. Man måste väl försöka tillgodose den enskilda lilla människans möjligheter att själv hävda sig mot en maktfullkomlig stat.

Detta tycker jag är det verkligt intressanta i det här sammanhanget.

Herr BERGMAN (s) kort genmäle:

Fru talman! Vi var tillsammans i Hallstahammar och var på en grusås. Vi fick då veta en del nya fakta om åsarnas betydelse, kanske också för luftens renhet, för eventuell risk för fog. Det rör sig alltså inte om någon maktfullkomlig stats intressen. De är enskilda människor i Hallstahammar som behöver skydd mot dem som eventuellt vill förstöra åsen.

Herr statsrådet LIDBOM:

Fru talman! Markpolitiska debatter brukar kunna få andar att vakna till liv. En och annan liten ande har åtminstone halvvaknat här i kväll. Men egentligen vet jag inte om det finns så förfärligt stort skäl till det, eller om det borde finnas så stort skäl till det. På ett sätt är ju det förslag vi diskuterar i dag mycket litet märkvärdigt. Det innehåller nämligen inte någonting principiellt nytt på markpolitikens område.

De nya riktlinjerna för en social markpolitik drog riksdagen upp 1971 och 1972. Det var för övrigt under ganska betydande anslutning som de riktlinjerna fastställdes. Inte mindre än fyra av riksdagens fem partier

stod bakom.

Det vi nu gör är bara att fullfölja dessa riktlinjer, som lades fast senast 1972, genom att lägga fram ett förslag om avskaffande av de ersättningsregler i naturvårdslagen som har samband med tillståndsprövningen i grustäktsfrågor. För täktverksamheten bör rimligen gälla samma principer som numera är godtagna på andra jämförliga områden. De principernas innebörd är ju att ingen skall ha rätt till ersättning av skattebetalarna bara därför att han inte kan få tillstånd att utnyttja naturtillgångar på ett sätt som skulle skada samhället eller andra medborgare.

Den här frågan om ersättningsbestämmelserna i naturvårdslagen kunde i och för sig ha behandlats redan i höstas, men vi ansåg det riktigtast att ta ställning först sedan vi fått tillgång till remissinstansernas synpunkter på grustäktskommitténs förslag.

När vi nu gick fram med denna proposition hade vi anledning att bedöma det så, att det fanns alla utsikter att detta förslag skulle få samma breda anslutning i riksdagen som, glädjande nog, kom höstens propositioner på marklagstiftningens område till del. I och för sig visste vi att moderata samlingspartiet hade sin särständpunkt, och det fanns ingen anledning att räkna med någon omprövning på den kanten. Men nu får vi tyvärr uppleva att stödet för en socialt inriktad markpolitik litet grand sviktar, när vi kommer till en del krassa intressen som centerpartiet i särskilt hög grad ömmar för. Det är litet synd. Vi hade ju tyckt att det var någonting förnämligt att markpolitiken hade denna breda anslutning.

I och för sig skall jag gärna medge att grustäktsfrågan egentligen är en detalj i det stora miljövårdskomplexet, men jag är inte säker på att alla människor upplever den på det sättet. För många kan det ligga nära till hands att uppfatta grustäktsfrågan som litet av en test på politikerna, om de verkligen menar allvar med de stora ord som gärna används i miljösammanhangen. Det är de som dagligen har för ögonen den ohämmade grusexploaterings förödande verkningar på naturen som verkligen har anledning att ställa politikerna mot väggen. De väntar sig att politikerna skall stå för sina principer, även om tillämpningen av dessa principer skulle få konsekvenser som inte är populära inom alla intressegrupper.

Men all right, eftersom vi nu har fått denna något ändrade frontställning och vi har herrar Grebäck, Wennerfors och Bohman och fröken Ljungberg på samma sida, låt oss då se litet på vad deras position här innebär. Låt oss för all del börja där de själva började, med kritiken av propositionen.

De säger att ett godtagande av propositionen skulle innebära att den enskildes äganderätt blev bara en villkorad dispositionsrätt och belastad också med aktiva skyldigheter. De avvisar som otänkbart med hänsyn till medborgarintresset att man skall få behandla den enskilda äganderätten på det sättet. Det där är formuleringar som vi delvis känner igen från tidigare motioner, men då emanerande uteslutande från moderata samlingspartiet. Nu finns de alltså i den gemensamma moderata och centerpartistiska reservationen till denna motion.

Vad är det för tänkesätt bakom, när herr Grebäck nu står upp och talar om att här är rättssäkerheten i fara? Här får vi inte, säger han, införa

Måndagen den
21 maj 1973*Ändring i natur-
vårdslagen, m. m.*

regler som innebär att man förbjuder människor att utnyttja sina tillgångar i marken utan att åtminstone betala dem ersättning. Man får inte åberopa bristen på pengar i statskassan som ett skäl för att vägra människor ersättning, och man får inte från den maktfullkomliga statens sida behandla den lilla människan godtyckligt. Man får inte förfara så att man ger fyra markägare inom ett område tillstånd att ta grus ur sin mark, medan man vägrar den femte tillstånd och ändå inte ger någon ersättning. Detta är godtycke, säger herr Grebäck.

Det låter bestickande. Men i så fall, herr Grebäck, har det konsekvenser rätt långt utanför denna proposition. Vad är det då för markpolitik som centerpartiet numera står för? Vad är det i detta resonemang som inte likaväl skulle vara tillämpligt om vi här diskuterade strandtomter eller älvar i stället. Om man inte får vägra markägaren tillstånd eller ersättning när han inte får tillstånd att ta upp ett grustag, varför skall man då få vägra en markägare som har en attraktiv mark vid ett kustområde vilket man vill bevara för allmänheten, att använda den marken genom att stycka upp den i tomter och sälja till lugade spekulanter och blivande sommarstuguegare? Om man vägrar honom tillstånd att göra detta, förlorar han ju pengar jämfört med grannen som däremot får tillstånd att stycka upp marken i tomter, osv. Varför skall man behandla den ene strandägaren så illa, medan den andre får utnyttja sin mark på bästa sätt? Och när det gäller våra älvar: Den ene får bygga ett kraftverk och den andre får inte bygga ett kraftverk. Varför skulle vi då vägra den som inte får bygga ett kraftverk att få ersättning för alla de fina affärsvinster som han går miste om? Jag vill bara efterlysa litet grand av konsekvens i herr Grebäcks tankegång. Vad är det som sätter i gång den här upprördheten i rättssäkerhetens namn, det här talet om godtycklig behandling osv. från statsmakternas sida?

Jag trodde i höstas att vi var ense - mittenpartierna, socialdemokraterna och kommunisterna - om att äganderätten innebär inte mer än vad lagstiftningen vid varje tidpunkt ger anvisning om. Den innebär också en skyldighet, om man är ägare till mark, att ta hänsyn till samhällsintressen. Den som tar de hänsyn som lagstiftaren anser skall tas till naturen, till miljön, skall inte komma och ta betalt av samhället för denskull, betalt för att han har gått miste om lukrativa affärer som han kunde ha gjort om han hade fått skövla naturen på den hänsynslösaste.

Tydligen är den enigheten uppriven. Men det är litet värre än så med herr Grebäck och hans reservation, därför att när han anvisar vägar ut ur sitt dilemma - dilemmat att det trots allt är rätt så dyrt att hävda naturintressena om man skall betala ersättning - så ger han sig in och spekulerar över att vi bör inrätta en fond och ett avgiftssystem. I princip skall alla grusägare ingå i det avgiftssystemet, och de som får tillstånd att ta upp ett grustag skall betala en avgift för det. Avgiften går till fonden och fondens pengar skall användas till att betala dem som vägras ta ut grus ur sin mark.

Varför nu plötsligt detta, varför denna solidaritet just mellan ägare av grus i detta land? Och varför detta system, om inte tanken är att det skall vara permanent, alltså att man för framtiden skall ha ersättningsrätten kvar? Det skall alltid vara så att får man inte tillstånd till täktverksamhet

skall man åtminstone ha rätt till ersättning ur fonden.

Men är detta herr Grebäcks tanke har han inte bara sprungit ifrån 1972 års beslut, utan då har han också sprungit ifrån 1965 års naturvårdslag. Ty de ersättningsregler som han rör vid i dag och som vi har föreslagit skall upphävas är i själva verket bara övergångsbestämmelser. Redan 1965 var man på det klara med att det borde inte vara så att staten skulle behöva betala pengar till den markägare som inte fick ta ut grus ur marken som han ville. Man önskade emellertid av olika skäl ha en rimlig övergångsordning och fastställde vissa ersättningsregler, vilkas princip var följande: All right -- de förväntningsvärden som förelåg den 1 januari 1965 kunde man väl vara med på att ersätta. Sedan fick de ju räknas om i aktuellt penningvärde, men de grusmängder som kunde beräknas bli uttagna ur marken den 1 januari 1965 enligt rimliga beräkningar får man betala för. I fortsättningen blir det dock inte på motsvarande vis. När man antog dessa regler länkade man sig att det här upphör ju -- allting har ett slut, och efter ett antal år kommer ju ingen att kunna påstå att när det gäller den här marken kunde man redan 1965 förutse att den var värd att ta grus ur. Så skulle det hela dock ta en ände.

På detta vis blev det inte, utan reglerna kom att fungera litet felaktigt. Det är nämligen alldeles omöjligt för en stackars domstol, som har att pröva dessa ärenden, att fastställa vilka förväntningar som fanns på den och den markbiten den 1 januari 1965. Det har man ingen aning om. Man tvingas mer eller mindre att ta hänsyn till de förväntningar som finns i det ögonblick man skall döma, och det blir något helt annat. Då blir reglerna inte i realiteten övergångsbestämmelser, utan då blir det bara fortsatta ersättningar hela tiden och till högre och högre belopp, eftersom gruspriserna stiger och det blir allt större behov av grus.

Det är därför att bestämmelserna har fungerat felaktigt som vi nu säger att det får vara en ände på detta. Det här var tänkt att vara en övergångsreglering. Den har lett till orimliga resultat -- den har lett till att i fråga om de 10 000 tillståndsansökningarna har avslag kunnat meddelas bara i 85 fall. Det är klart att i en mängd fall fanns det skäl att bifalla ansökningarna, men nog hade det funnits skäl att säga nej i förfärligt mycket fler fall än i de här 85 fallen, om det inte hade kostat så orimligt mycket pengar. Och utvecklingen är ju snarast den, att gör vi ingenting kommer det bara att kosta mer och mer pengar för varje år att skydda den natur vi alla är ense om att skydda.

Den filosofi som herr Grebäck nyss utvecklade här i talarstolen -- i full parallellitet med vad moderaterna brukar säga på detta område -- innebär helt enkelt ett underkännande av ståndpunkter som intogs för rätt länge sedan, ett underkännande icke bara av 1971 års lagstiftning utan också av 1965 års naturvårdslagstiftning. Jag tyckte mig också ha litet svårt att utläsa någon riktig entusiasm i herr Grebäcks argumentation -- civilutskottets vanligen så auktoritative ordförande hade icke övertygelsens klang i stämman.

Sedan har man här efterlyst kommentarer till samfällighetslagstiftningen, och jag hoppar därför över från herr Grebäck till att svara dem som har frågat varför vi nu inte genomför en lagstiftning för grustäkt-samfälligheter. Det har sagts i propositionen att vi tror att det finns behov

av en sådan lagstiftning, och då får vi väl genomföra den. Men det har också förklarats att den lagstiftningen får vi då tänka fram utifrån det nya läget, de nya ersättningsreglerna, och jag kanske då först skall säga några ord om vad jag menar med det.

När grustäktskommitténs betänkande lades fram och sändes ut på remiss fick det på sina håll ett hyggligt bemötande, men från enstaka andra håll mötte det mycket hård kritik med starka argument. Betänkandet innebar att man skulle inrätta grustäktsamfälligheter som en väg att lösa de övergångsvisa ersättningsfrågorna, för att utjämna mellan de markägare som fick ta grus ur sin mark och de som inte fick göra det. Nu har jag emellertid fruktansvärt svårt att förstå vad det är för rimlig logik och rättvisa i att säga till en markägare att han inte får sprätta upp sin grusås, ty det förstör landskapsbilden, men att han i stället kan gå och ta grus ur grannens mark. Vad är det egentligen för rättvisa i det? Och vilka skall i så fall ingå i samfälligheten? Det blir en fullkomligt godtycklig utjämningshistoria. Hela den problematiken måste tänkas igenom en gång till utifrån synpunkten av vad som kan vara ändamålsenligt med hänsyn till täktverksamhetens bedrivande, inte utifrån detta ekonomiska utjämningsresonemang. Därför har vi ställt täktsamfällighetsfrågan på framtiden. Men jag kan lova att vi snart skall tillsätta en utredning om den saken.

Fru talman! Innan jag slutar vill jag än en gång vädja till herr Grebäck att i denna fråga inte ta alltför starkt intryck av sina borgerliga vänner inom moderata samlingspartiet. Det var utomordentligt stimulerande att i december förra året lyssna till debatten i de markpolitiska frågorna mellan å ena sidan herr Wennerfors och å andra sidan herr Grebäck. När vi då hade hela paketet på bordet och skulle diskutera frågan om en socialt eller mindre socialt inriktad markpolitik, så tog herr Grebäck herr Wennerfors i upptuktelse ordentligt och sade enligt protokollet för torsdagen den 14 december 1972 följande:

”Om jag skulle vara elak -- -- skulle jag säga att om ni är en garanti mot marksocialism” — det var så herr Wennerfors hade framställt sitt eget parti — ”så är ni också en garanti för markspekulation. Jag kan inte förstå annat än att när herr Wennerfors så ivrigt slår vakt om detta markägande -- -- så glömmer han helt bort att säga någonting om markspekulationen, om det nu är en debatt om centerns markpolitik herr Wennerfors är intresserad av.” Därefter följde en het debatt med djupt engagerade inlägg och en social syn på frågan från herr Grebäcks sida. Men i dag vänder sig herr Grebäck i stället mot oss och talar med darr på stämman om rättssäkerheten. Samma principer som i höstas var uttryck för rättssäkerhet, visdom och social hänsyn är i dag ett hot mot rättssäkerheten. Herr Grebäck frågar: Vad är det egentligen för ett ansikte som socialdemokraterna vill visa upp? Är det konfiskering av mark och avskaffande av äganderätten som socialdemokraterna är ute efter? Herr Grebäck har alltså snabbt lånat herr Wennerfors' terminologi och argumentation, efter att tidigare ha fördömt den så kraftigt, och han vänder nu argumenten mot oss.

Men, herr Grebäck, se upp litet där, ty den markpolitik som moderaterna står för tror jag att Ni borde hålla Er på avstånd från, om Ni

funderar över det närmare. Moderaterna säger i sina grupporsband, som de villigt delar ut till egnahemsägare och villaägare, att de är det enda parti som konsekvent har slagit vakt om den enskildes äganderätt, och de säger stolt att de driver en politik som säger nej till marksocialisering. Men läs då, herr Grebäck, litet närmare om vad det är de säger nej till. De räknar själva i 14 punkter upp de förslag som enligt deras uppfattning har inneburit marksocialisering. Där hittar herr Grebäck det mesta av det han själv varit med om att genomföra under efterkrigstiden, det mesta av de sociala reformer på markpolitikens område som gett oss möjligheter att slå vakt om naturen, att se till att det finns fritidsområden och stränder öppna för allmänheten och att se till att kommunerna har möjligheter att komma över den mark de behöver för att planera.

I den förtjusande lilla uppräknningen av marksocialiseringsåtgärder nämner moderaterna inte bara 1947 års byggnadslag och kommunernas planmonopol, som upphävde de enskilda markägarnas rätt till exploatering för tätbebyggelse. De nämner inte bara 1950 års strandlag, som gudbevars gav vissa möjligheter att utfärda byggnadsförbud och den vägen skydda stränderna och hålla dem öppna för allmänheten. I den skriften finner ni också 1953 års lagstiftning, som sade att enskilda inte skulle få tillgodogöra sig sand-, grus- och stentäkt inom allmänt vattenområde – dvs. eventuellt ute på öppna havet – utan att den rätten skulle tillkomma kronan. Det var också marksocialisering! Sedan finns hela förteckningen med färskare lagbestämmelser: förköpsrätten, expropriationslagen osv.

Fru talman! Jag får nöja mig med att glädja mig åt att majoriteten i riksdagen för en socialt förnuftig markpolitik fortfarande är tämligen solid och att åtminstone det ena av de två mittenpartierna har visat någon liten hållfasthet i detta ärende. Men jag beklagar att herr Grebäck, som jag högt aktar i dessa frågor i andra sammanhang, inte har visat sig fastare i sitt ståndpunktstagande än han här har gjort.

Herr GREBÄCK (c) kort genmäle:

Fru talman! Jag tror att statsrådet Lidbom försöker bevisa litet för mycket. Herr Lidbom säger att jag överdriver i fråga om rättssäkerheten. Det jag försöker hävda är att rättssäkerheten är i fara när människor behandlas olika, och det är just vad som sker när det gäller möjligheten att tillgodogöra sig den nyttighet grustakten utgör på en fastighet. – Propositionens förslag innebär ungefär samma slags rättssäkerhet som tillämpades under första världskriget när var tionde man på kompanierna togs ut och arkebuserades för att återställa disciplinen.

Statsrådet säger igen att förhållandena när det gäller förväntningsvärdena i detta sammanhang är likvärdiga med dem det var fråga om i samband med ändringen i naturvårdslagen i höstas. Men det är en förfärlig skillnad, såvitt jag begriper. Strandskyddet t. ex., som statsrådet Lidbom nämnde, är generellt, och alla människor behandlas lika i det fallet. Men när det gäller grustäkterna behandlas människorna olika, och det är väl en väsentlig skillnad!

Sedan sade statsrådet Lidbom själv att frågan om täktverksamhet var ganska liten. Men helt plötsligt blev den, när statsrådet fortsatte sin

bevisföring, en mycket stor markpolitisk fråga. Jag bestrider att det här är en markpolitisk fråga av någon större valör. Frågan om täkterna gäller helt enkelt naturvård och miljö. Men den markpolitik som jag gav min anslutning till hösten 1972 har fortfarande mitt gillande. Det är markpolitik med social betoning! Statsrådet Lidbom kan lita på att jag skall slå vakt om den även i fortsättningen.

Jag skulle vilja ställa en fråga. Statsrådet Lidbom har inte brytt sig ett dyft om vad grustäktskommittén har sagt. Det har lagts helt åt sidan. Men varför tillsatte regeringen den där kommittén, där ett hovrättsråd var ordförande? Kommittén kom fram till uppfattningen att ersättningsbestämmelserna skulle gälla även i fortsättningen. Jag förmodar att de som satt i kommittén också hade en uppfattning om rättssäkerhet. Men statsrådet sade att 1965 års bestämmelser bara var övergångsbestämmelser. Det var de tydliga inte då.

Herr TOBÉ (fp) kort genmäle:

Fru talman! Det är med tillfredsställelse jag hör att statsrådet nu bytt ut uttrycket "det kan finnas behov" mot påståendet att det finns ett så stort behov att statsrådet nu kommer att tillsätta en utredning. Då skulle jag vilja hjälpa till litet med direktiven; jag tyckte nämligen att statsrådet framställde det litet slarvigt när han sade att förslaget om grussamfälligheter skulle innebära att man sade till en markägare att han inte fick "sprätta upp sin grusås" men att han i stället kunde ta grus ur grannens mark.

Genom grussamfällighetsmetoden kan man planlägga grustäkterna med hänsyn till landskapsbilden. Det är inte alls så svårt att utforma ett område inom vilket det här skall gälla; det är inte bara fråga om godtycke som statsrådet sade. Det finns frivilliga grussamfälligheter som har fungerat och som har lyckats med detta.

Ersättningsfrågan är från min synpunkt en sekundär fråga i detta sammanhang. Men jag kan naturligtvis anlägga en liten yrkesfundering på den.

På Uppsalaåsarna har hemmanen sina skogsskiften tvärs över åsen, som alltså därigenom skurits i skivor som en limpå. Lantmätaren har en gång i tiden stakat ut dessa skiften åt jordägarna för ett helt annat syfte, nämligen för skogsbruk och möjligen endast för bete från början. Denna mark har markägarna tidigare i stor utsträckning haft gemensamt; först i mitten av 1800-talet delade man den. Det ligger alltså någonting i att detta är gemensam mark som har delats för ett helt annat ändamål än grustäkt, och det är inte så svårt att få markägarna med på att återgå till den gamla ordningen.

Jag tror att statsrådet när han skriver direktiven skall utgå från framför allt planeringen. Jag skulle också vilja vädja till statsrådet att låta den här utredningen gå undan. Skall det bli något resultat av det här måste det fungera tillsammans med de regler vi nu är i färd med att genomföra. Kommer utredningens resultat för sent har det mist sitt värde.

Under detta anförande övertog herr tredje vice talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

Redan på 1950-talet togs den här frågan upp. Det var folkpartisten Hugo Osvald m. fl. som framsynt arbetade för att denna fråga skulle lösas. Då hade den varit lättare att lösa. Då kunde man kanske ha löst den enligt principen om en täktavgift som fördelats på alla intressenter i landet, men utvecklingen har ridit förbi den möjligheten.

Anmärkningen mot propositionen är därför enligt min mening den att man, när man genomför en berättigad reform, inte tar hänsyn till de människor som drabbas av övergången. Där har reservanterna i reservation nr 2, dvs. folkpartiets utskottsledamöter, gjort ett försök att på ett rimligt sätt tillgodose de människor som kan komma i kläm genom att föreslå att en hel grusås kan göras till en samfällighet och att det uttag av grus som kan ske kommer samtliga delägare i grusåsen till godo. Jag vill inte säga att detta är en hundraprocentig rättvisa, men jag tror att det är det realistiska förslaget. Jag vill kraftigt understryka vad herr Tobé sade, att denna fråga borde man ha löst samtidigt med att man i princip förbjuder grustäkt utan rätt till ersättning för dem som drabbas av förbudet.

Herr talman! Jag yrkar bifall till reservationen 2.

Fröken LJUNGBERG (m):

Herr talman! Jag förstår inte riktigt varför herr Ernulf kände sig på sitt partis vägnar angripen, när jag fann anledning att tala om socialismens vana att göra moraliska bedömningar när man talar om enskild äganderätt och samhällsägande. Jag ville för min del påstå, att jag tror att de båda begreppen snarast är amoraliska, medan däremot det som gäller ägaren - vare sig han är enskild person eller samhället - otvivelaktigt belastas med ansvar i sitt förvaltarskap av egendomen som i och för sig kan ges moraliska värderingar. Jag vet inte vad det var i detta som herr Ernulf var sårad av.

Jag vill också passa på att säga till herr Lundberg att jag tycker att det är imponerande med hans intresse för och kunnsighet i äldre historia och lagstiftning, men jag har svårt att tro att herr Lundberg ändå skulle vilja se att vi kom tillbaka till den tid som präglades av medeltidens eller nyare tidens första århundradens lagstiftning. Men jag vill tacka honom för den hedersbevisning som han gav min avlidne äldste bror som en älskare av uppländsk natur. Jag delar min brors inställning.

Herr ERNULF (fp):

Herr talman! Det var inte fröken Ljungbergs resonemang om moraliska och amoraliska aspekter som jag ville replikera på utan det var det som fröken Ljungberg nämnde i sitt första anförande, dvs. att det är olika synsätt mellan socialister och icke-socialister om äganderättens innebörd. Därefter övergick fröken Ljungberg till att motivera varför man borde ansluta sig till reservationen 1. Jag fick den uppfattningen att fröken Ljungberg då menade att de som inte vill rösta på reservationen företräder en socialistisk uppfattning. I klarhetens intresse ville jag framhålla att så inte är fallet. Om fröken Ljungberg är ense med mig om det har mitt inlägg i varje fall tjänat något syfte.

Måndagen den
21 maj 1973.

*Ändring i natur-
vårdslagen, m. m.*

Herr LUNDBERG (s):

Herr talman! Detta gäller ju inte socialister eller icke-socialister, för mig veterligt fanns det inte några socialister i riksdagen när exempelvis Curry Treffenberg tog tillbaka kronoegendom på några kvadratmil. När det gäller den historiska kunnigheten borde naturligtvis fröken Ljungberg besitta sådan i större utsträckning än jag – även om man kan betvivla att så är fallet. Men hon borde ju ändå veta att samhällets lagbestämmelser till skydd för sina intressen är urgamla och ännu finns kvar i gällande grundlag. Det har talats om rättssäkerhet här. När en enskild berövar samhället egendom som vi har avsatt för att alla människor skall ha tillgång till svensk natur och vissa nyttigheter, är det riktigt. Men när samhället försöker ta tillbaka det rövade godset för att säkra vissa nyttigheter för människorna – och detta har skett under de senaste årtiondena av det här seklet – måste man fråga sig vad det är för moral och rättssäkerhet herrarna och damerna vill tillämpa.

Skulle inte vi vanliga människor, den svenska allmogen, också kunna kräva en viss rättssäkerhet och trygghet i vad gäller nyttigheter som de gamla aldrig har givit ifrån sig – och de gamla var även på 1800-talet och på 1700-talet mera radikala när det gällde att skydda kronans egendom för allmänhetens nytta. Det som jag tycker är upprörande är att man nu inom centern börjar darra på manschetten. Centern har tidigare dolt sitt ansikte i detta sammanhang, men när den nu har börjat lätta litet på slöjan blir man förskräckt över hur det verkligen ser ut när det gäller den naturmiljö som vi ändå borde skydda.

Överläggningen var härmed slutad.

Punkten 1

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr 1 av herr Grebäck m. fl., och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Grebäck begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller civilutskottets hemställan i betänkan-
det nr 21 punkten 1 röstar ja,

den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 1 av herr Grebäck
m. fl.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens
ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Grebäck begärde
rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna om-
röstning gav följande resultat:

Ja	–	180
Nej	–	77
Avstår	–	10

Punkterna 2–4

Kammaren biföll vad utskottet i dessa punkter hemställt.

Punkten 5

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr 2 av herrar Tobé och Ullsten, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Tobé begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller civilutskottets hemställan i betänkandet nr 21 punkten 5 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 2 av herrar Tobé och Ullsten.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Tobé begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja — 198
Nej — 43
Avstår — 25

§ 7 Herr tredje vice talmannen meddelade att på föredragningslistan för morgondagens sammanträde skulle inrikesutskottets betänkande nr 22, justitieutskottets betänkanden nr 24, 21, 22, 23 och 25 i nu angiven ordning uppföras främst bland två gånger bordlagda ärenden.

§ 8 Anmälde och bordlades Finansutskottets betänkande

Nr 28 i anledning av Kungl. Maj:ts förslag till stat för riksgäldsfonden för budgetåret 1973/74

Skatteutskottets betänkanden

Nr 38 i anledning av Kungl. Maj:ts proposition 1973:106 med förslag till ändring av bestämmelser om extra avdrag vid inkomsttaxeringen, m. m. jämte motion

Nr 39 i anledning av Kungl. Maj:ts proposition 1973:118 med förslag till lag om avdrag vid inkomsttaxeringen för avgift till Aktiebolaget Trav och Galopp, m. m.

Jordbruksutskottets betänkanden

Nr 25 i anledning av propositionen 1973:96 angående reglering av priserna på jordbruksprodukter, m. m. jämte motioner

Nr 26 i anledning av propositionen 1973:107 med förslag om inrättande av en fältstation i Skara jämte motioner

Nr 27 i anledning av propositionen 1973:111 angående godkännande av konvention om förhindrande av havsföroreningar till följd av dumpning av avfall jämte motioner

Nr 28 i anledning av propositionen 1973:113 med förslag till riktlinjer för totalisatorverksamheten vid trav- och galopptävlingar, m. m. jämte motioner

Nr 93

Måndagen den
21 maj 1973

Ändring i natur-
vårdslagen, m. m.

Nr 93

Måndagen den
21 maj 1973

Näringsutskottets betänkanden

Nr 54 i anledning av propositionen 1973:41 angående industripolitisk verksamhetsorganisation, m. m., jämte motioner, propositionen 1973:1 i vad avser anslag till statens institut för företagsutveckling jämte motioner samt motioner angående näringspolitik m. m.

Nr 55 i anledning av propositionen 1973:1 i vad gäller anslag för budgetåret 1973/74 inom inrikesdepartementets verksamhetsområde avseende företagareföreningarna och av dem administrerad garanti- och långivning, m. m., jämte motioner

Nr 56 i anledning av propositionen 1973:64 angående ändrad organisation av kommerskollegium jämte motioner

Nr 57 i anledning av propositionen 1973:72 med förslag till lag om ändring i lagen (1916:156) om vissa inskränkningar i rätten att förvärva fast egendom eller gruva eller aktier i vissa bolag, m. m., jämte motioner

§ 9 Anmäldes och bordlades motionen nr 2000 av herrar *Rosqvist* och *Bergqvist* i anledning av Kungl. Maj:ts proposition 1973:130 angående ändringar i arbetarskyddslagstiftningen och andra åtgärder för bättre arbetsmiljö.

§ 10 Kammaren åtskildes kl. 20.56.

In fidem

SUNE K. JOHANSSON

/Solveig Gemert

Förteckning över talare

(Siffrorna avser sida i protokollet)

Nr 93

år 1973

Måndagen den 21 maj

Herr förste vice talmannen 125

” Aspling, socialminister 41, 64, 68, 73, 98, 102, 103, 118, 119

” Bergman (s) 140, 143, 144

” Bohman (m) 6, 21, 24

” Carlshamre (m) 112, 118

” Carlsson i Vikmanshyttan (c) 48, 83, 85, 101, 103

” Ernulf (fp) 155, 157

” Fredriksson (s) 74, 85, 86

” Grebäck (c) 130, 142, 144, 149, 152

” Hovhammar (m) 119

” Jonsson i Mora (fp) 55, 84, 86

” Josefson i Arrie (c) 27

” Levin (fp) 106

” Lidbom, statsråd 144, 151, 152

Fröken Ljungberg (m) 137, 143, 157

Herr Lundberg (s) 104, 154, 158

Fru Nettelbrandt, andre vice talman (fp) 10, 22, 25, 93, 100, 103

Herr Olsson i Stockholm (vpk) 69, 74

” Persson i Stockholm (s) 89

” Ringaby (m) 59, 67, 68, 83, 86

” Sträng, finansminister 3, 15, 23, 25, 29

Fru Söder (c) 87

Herr Tobé (fp) 134, 142, 144, 150

” Wennerfors (m) 151

” Åkerfeldt (c) 152

